

**Crna Gora
Ministarstvo ekonomije**

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI
AKCIONOG PLANA ZA PERIOD 2016 – 2020
ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA ENERGETIKE
DO 2030. GODINE**

period koji je obuhvaćen Izvještajem 2016-2018

Podgorica, mart 2019. godine

LISTA SKRAĆENICA

AZZS	Agencija za zaštitu životne sredine
CEDIS	Crnogorski distributivni sistem doo Podgorica
CGES	Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica
COTEE	Crnogorski operator tržišta električne energije doo Podgorica
DPP	Detaljni prostorni plan
EBRD	<i>European Bank for Reconstruction and Development</i> (Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj)
EC	<i>European Commission</i> (Evropska komisija)
EE	Energetska efikasnost
EPCG	Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić
ESCO	Energy service company (Preduzeća za pružanje energetske usluge)
EU	Evropska Unija
FC Proizvodnja	Funkcionalna cjelina Proizvodnja
HE	<i>Hidroelektrana</i>
IAP	<i>Ionian – Adriatic Pipeline</i> (Jonsko – jadranski gasovod)
JPP	Javno privatno partnerstvo
KfW	<i>Kreditanstalt für Wiederaufbau</i> (Njemačka banka za razvoj)
ME	Ministarstvo ekonomije
MF	Ministarstvo finansija
mHE	Mala hidroelektrana
MONSTAT	Zavod za statistiku Crne Gore
MORT	Ministarstvo održivog razvoja i turizma
MPRR	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja
MPS	Ministarstvo prosvjete i sporta
MSP	Ministarstvo saobraćaja i pomorstva
NDC	Nacionalni dispečerski Centar
OPS	Operator prenosnog sistema
ODS	Operator distributivnog sistema- CEDIS
OIE	Obnovljivi izvori energije
RAE	Regulatorna agencija za energetiku
RUB	Rudnik uglja Berane
RUP	Rudnik uglja Pljevlja
SCADA	<i>Supervisory Control And Data Acquisition</i>
TAP	<i>Trans Adriatic Pipeline</i> (Trans - jadranski gasovod)
TE	Termoelektrana
TEP	TE Pljevlja
TERNA	Italijanski operator prenosnog sistema
TNG	Tečni naftni gas
TPG	Tečni prirodni gas
TS	Trafostanica
UIP	Uprava za inspekcijske poslove
UŠ	Uprava za šume
UU	Uprava za ugljovodonike
UV	Uprava za vode
VE	Vjetroelektrane
ZHMS	Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju

UVOD

Planiranje energetskeg razvoja i sa time periodično ažuriranje strateško-planskih dokumenata države najvišeg ranga na području energetike je obaveza koja proizilazi iz Zakona o energetici ("Službeni list CG", br. 5/16 i 51/17). Svaka Strategija i Akcioni plan se smatraju pokretačima razvoja u očima investitora i međunarodnih finansijskih institucija ukoliko konkretni projekti imaju svoju potvrdu, opravdanje i mjesto u tim dokumentima.

S tim u vezi, Vlada Crne Gore je na sjednici od 10.07.2014. godine donijela Strategiju razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, u okviru koje su utvrđeni glavni razvojni pravci u oblasti energetike kojima se vrši dugoročno planiranje. Naime, u skladu sa Energetskom politikom Crne Gore do 2030. godine, koja uvažava tri glavna prioriteta (sigurnost snabdijevanja energijom, razvoj konkurentnog tržišta energije i održiv energetski razvoj u državi) i dvadeset ključnih strateških opredjeljenja, u skladu sa strukturnim i tehnološkim promjenama, okruženjem i aktuelnom situacijom u energetskom sektoru Crne Gore navedenom Strategijom ažurirala se Strategiju razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine i njome utvrdili:

- dugoročni razvojni ciljevi i smjernice za razvoj snabdijevanja i zadovoljavanja potrošnje energije uz uvažavanje tehnoloških i ekonomskih kriterijuma, u skladu sa uslovima zaštite životne sredine;
- pravce razvoja energetske infrastrukture i mjere za podsticanje korišćenja obnovljivih izvora i povećanje efikasnosti korišćenja energije
- dugoročnu projekciju ukupnog energetskeg bilansa države, dinamiku i način ostvarivanja i praćenja razvojnih ciljeva, kao i ocjene njihovih efekata
- druge ciljeve i elemente od značaja za utvrđivanje i sprovođenje Energetske politike i
- okvirna finansijska sredstva za realizaciju Strategije.

U skladu sa opredjeljenjem Evropske Unije, ciljevi Crne Gore u oblasti energetike su:

- povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom
- povećanje korišćenja obnovljive energije
- unapređenje energetske efikasnosti
- privlačenje investicija i razvijanje tržišne konkurencije

Radi ostvarivanja navedenih ciljeva, Vlada Crne Gore je, shodno Zakonu o energetici, na sjednici od 21.01.2016. godine donijela Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja energetike, za period 2016-2020.

Da bi se omogućilo bolje sagledavanje efikasnosti i cjelovitosti Programi i Projekti u okviru Akcionog plana su sagledani kroz **Ključne sadržaje** (KS), koji su opet definisani na bazi Energetske politike EU, i koji, u velikoj mjeri predstavljaju konkretizovane grupe Programa i Projekata, i odgovaraju na izazove i ciljeve Energetske politike i Strategije. Akcionim planom je definisano devet **Ključnih sadržaja** (KS), sa konkretnim aktivnostima, Programima i Projekatima čijom realizacijom treba da se dostignu zacrtani ciljevi, definisani na sljedeći način:

- KS 1: Povećanje energetske efikasnosti postojećih proizvodnih, prenosnih i distributivnih objekata (supply side);
- KS 2: Obnovljivi izvori energije;
- KS 3: Čistija i efikasnija proizvodnja energije iz fosilnih goriva;
- KS 4: Povećanje energetske efikasnosti (demand side);
- KS 5: Razvoj tržišta energije;
- KS 6: Zaštita životne sredine i klimatske promjene;

- KS 7: Dugoročni razvoj energetike Crne Gore;
- KS 8: Regulatorni okvir i
- KS 9: Praćenje i kontrola implementacije AP

U okviru Akcionog plana kroz navedene Ključne sadržaje za svaki Program i Projekat je utvrđen:

- način i dinamika ostvarivanja Strategije razvoja energetike;
- plan izgradnje i rekonstrukcije energetskih objekata;
- rokovi za sprovođenje aktivnosti na realizaciji programa i projekata;
- način realizacije Programa i Projekata i nosioci aktivnosti;
- procjena finansijskih sredstava potrebnih za realizaciju Akcionog plana i izvori finansiranja i
- drugi elementi od značaja za sprovođenje Strategije razvoja energetike.

Izveštaj o realizaciji Strategije razvoja energetike do 2030 i Akcionog plana za sprovođenje Strategije se, shodno odredbama člana 11 Zakona o energetici, podnosi se Vladi Crne Gore, a priprema ga Ministarstvo ekonomije. Ovaj Izveštaj obuhvata aktivnosti sprovedene u periodu 2016-2018. godina, kao i prikaz finansijskih ulaganja za njihovu realizaciju. Imajući u vidu specifičnosti Programa i Projekata obuhvaćenih Strategijom nije moguće postaviti jedinstvene indikatore koji bi oslikavali stepen realizacije, pa samim tim nije moguće ni status projekta prikazati kroz semafor efekat u pogledu njihove realizacije.

Sveobuhvatnom analizom dostavljenih podataka može se zaključiti da se u okviru izvještajnog perioda sproveo veliki broj aktivnosti koje su doprinjele ostvarenju zacrtanih ciljeva Crne Gore u oblasti energetike (povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom, povećanje korišćenja obnovljive energije, unapređenje energetske efikasnosti i privlačenje investicija i razvijanje tržišne konkurencije).

Kao prvi korak u cilju povećanja sigurnosti snabdijevanja energijom uočava se da se intenzivno radilo na unapređenju cjelokupnog sistema posebno kroz realizaciju projekata izgradnje i rekonstrukcije primarne i sekundarne distributivne elektroenergetske mreže. Pored ovoga moramo istaći pozitivne efekte koje imamo uvođenjem savremenog sistema za mjerenje na smanjenje gubitaka na elektrodistributivnoj mreži CEDIS-a.

U pogledu povećanja korišćenja obnovljivih izvora realizovano je više projekata od kojih je najznačajnije istaći završetak izgradnje dvije vjetroelektrane ukupne instalisane snage od 118 MW.

U dijelu unapređenja energetske efikasnosti ostvaren je značajan rezultat. Rezultati ovoga su zastupljeni na lokalnom nivou, kao i na nivou pojedinačnih domaćinstava, ali je značajno ukazati da je svijest građana o ovoj temi podignuta na značajan nivo kroz razne vidove promocija i podsticaja od strane Države Crne Gore.

Treba istaći da je zaokružen zakonodavni okvir, donijet veliki broj propisa kojima se uredila oblast energetike što za posledicu ima i privlačenje investicija i razvijanje tržišne konkurencije. Pored ovoga realizacija projekta podmorskog kabla će značajno osnažiti poziciju Crne Gore za povezivanje sa drugim državama.

METODOLOGIJA IZRADE

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana predstavlja pregled aktivnosti koje su realizovane u periodu od 2016-2018. godina. Akcionim planom za svaki Program i Projekat definisane su aktivnosti za njihovu realizaciju, kao i planirana finansijska sredstva i njihovi izvori, vremenski okvir i subjekte koji su zaduženi za njihovu realizaciju. Ovako koncipirani Akcioni plan je predstavljao osnovu za pripremu Izveštaja o njegovoj realizaciji.

U samom procesu realizacije Akcionog plana uključen je širok spektar subjekata (državne institucije, lokalne samouprave, stručne organizacije, privredni subjekti i dr.), pri čemu je za svaki Program i Projekat naglašena odgovornost aktera u postizanju željenih ciljeva. Vođeni tim smjernicama pristupilo se prikupljanju podataka od odgovornih subjekata. S tim u vezi, Izvještaj je sačinjen na način što su objedinjeni dobijeni podaci i informacije koji su dostavljeni Ministarstvu ekonomije od subjekata prepoznatih kao odgovornih za realizaciju pojedinačnih Programa i Projekata. U procesu pripremanja Izvještaja pojavila su se određena ograničenja koja su se ogledala u nemogućnosti obezbjeđenja određenih inputa o realizaciji Programa i Projekata iz Akcionog plana usled nedostavljanja podataka od strane pojedinih subjekata.

Dobijeni inputi integrisani su u tabelarnu formu (Tabela 1) koja je, adekvatna tabelarnoj formi iz Akcionog plana, i sastavni je dio Izvještaja, u okviru koje je prikazan kratak pregled aktivnosti po pojedinačnim Programima i Projektima, kao i pregled finansijskih ulaganja za svaku godinu ovog izvještajnog perioda. Imajući u vidu kompleksnost projekata pored tabelarne forme u nastavku je dat detaljni opis sprovedenih aktivnosti po pojedinačnim Programima i Projektima.

REALIZACIJA AKCIONOG PLANA ZA PERIOD 2016-2018. GODINA

Akcionim planom obuhvaćen je veliki broj različitih aktivnosti što uslovljava nemogućnost sagledavanja svih pojedinih mjera na isti način.

Akcionim planom kroz Ključne sadržaje obuhvaćeno je 55 Programa i Projekata. U nastavku je dat pregled finansijskih ulaganja prema Ključnim sadržajima.

NAZIV KS/ Broj Programa i projekata u okviru KS	OSTVARENO (€)	PLANIRANO (€)	REALIZOVANO*
KS 1: Povećanje energetske efikasnosti postojećih proizvodnih, prenosnih i distributivnih objekata (supply side) / 17	139,750,664.00	471,009,397.00	29.68 %
KS 2: Obnovljivi izvori energije / 6	227,957,076.4	362,632,000.00	62.86 %
KS 3: Čistija i efikasnija proizvodnja energije iz fosilnih goriva / 9	12,176,253.09	313,998,800.00	3.88 %
KS 4: Povećanje energetske efikasnosti (demand side) / 3	44,414,566.53	38,430,000.00	115.57 %
KS 5: Razvoj tržišta energije / 4	10,000.00	2,305,000.00	0.43 %
KS 6: Zaštita životne sredine i klimatske promjene / 2	1,037,630.10	2,247,000.00	46.18 %
KS 7: Dugoročni razvoj energetike Crne Gore / 8	23,490,801.1	71,790,000.00	32.72 %
KS 8: Regulatorni okvir / 5	0.00	900,000.00	0.00 %
KS 9: Praćenje i kontrola implementacije AP / 1	0,00	600,000,00	0.00 %
UKUPNO (55 Programa i Projekata)	448,836,990.22	1,263,792,197.00	36 %

Realizovano* - u okviru ove kolone prikazana je finansijska realizacija pojedinačnih Ključnih sadržaja,

Kompleksnost realizacije se posebno ogleda u činjenici da je za svaki Program i Projekat uključen veliki broj odgovornih subjekata što uslovljava proces same realizacije. Ukupna planirana finansijska ulaganja za period 2016-2018. godina su iznosila 1,263,792,197.00 eura, dok je iznos uložених sredstava bio 448,836,990.22 eura, što u pogledu realizacije čini 36 %.

Analizom finansijskog dijela može se zaključiti da je realizacija Akcionog plana mala, što opet u praksi za pojedinačne Programme i Projekte nije dobar pokazatelj ostvarenja cilja.

Kao konkretan primjer, jasno se može zaključiti da je na polju Regulatornog okvira sproveden veliki broj aktivnosti, što ne oslikava finansijski aspekt, jer je ostvarenje u okviru tog Ključnog sadržaja gledajući kroz novčani iskaz jednako nuli.

Analizom dobijenih podataka u pogledu finansijskih ulaganja u okviru **Ključnog sadržaja 1** dobijen je nizak procenat realizacije od 29.68 %. Nizak procenat ostvarenja Akcionog plana u ovom dijelu su uslovile nerealizovane aktivnosti vezano za revitalizaciju HE Piva i HE Perućica, kao i revitalizacija TE Pljevlja. Prolongiranje rokova je uslovljeno iz razloga što je u velikom dijelu izvještajnog perioda na čelu menadžmenta EPCG, koja je nosilac odgovornosti za ove projekte, bio italijanski partner koji je u značajnoj mjeri pokazao inertnost za ulaganja. Preuzimanjem većinskog paketa akcija EPCG od strane Države pokrenute su aktivnosti što ukazuje da će se realizacija ovih Programa i Projekta u narednom periodu realizovati. Učešće navedena tri projekta u okviru ovog Ključnog sadržaja čini čak 30 % planiranih ulaganja. Takođe, značajno je ukazati da, i pored toga što je dinamika i realizacije Projekta revitalizacije malih hidroelektrana pomjerena, izvjesno je da će se ovaj projekat sprovesti ali glavni razlog kašnjenja je sprovođenje procedura javnih nabavki. Procenat učešća ovog projekta u okviru Ključnog sadržaja u finansijskom dijelu 1 čini 4.3 %. Pored ovoga važno je istaći da je realizacija izgradnje podmorskog kabla za povezivanje sa Italijom i sa njim vezani projekti izgradnje novih trafostanica i dalekovoda (500 MW) u završnoj fazi sa stepenom realizacije od preko 90 %. Međutim kako je Akcionom planom obuhvaćena izgradnja kabla 1000 MW procenat ostvarenja je značajno manji. Ukoliko bi se stvarni stepen realizacije uključio uslovilo bi se povećanje ukupnog procenta realizacije Ključnog sadržaja 1 za preko 8 %. Analizom preostalih Programa i Projekata u okviru ovog Ključnog sadržaja može se zaključiti da su se sprovodile aktivnosti u svrhu ostvarivanja zacrtanih ciljeva.

U okviru **Ključnog sadržaja 2** veoma nizak procenat realizacije je vezan za Projekte izgradnje novih proizvodnih kapaciteta, velikih hidroelektrana (HE Morača i Komarnica). Važno je naglasiti da su u pitanju projekti čija realizacija zavisi od zainteresovanosti potencijalnih investitora na što država dominantno ne može uticati. Učešće ova dva projekta u okviru ovog Ključnog sadržaja je oko 40 %, dok je u odnosu na cjelokupnu planiranu investiciju obuhvaćenu Akcionim planom preko 11 %. Budući da je procenat realizacije ovog Ključnog sadržaja 62.86 %, sagledavajući sve navedeno, može se zaključiti da su preostali Programi i Projekti uspješno realizovani.

Za realizaciju **Ključnog sadržaja 3** dominantnu ulogu ima realizacija projekta izgradnje nove TE Pljevlja II od čak 74 %. Obzirom da planirani proces realizacije ovog projekta nije bilo moguće sprovesti u skladu sa najsavremenijim politikama EU u ovoj oblasti, a koji se očekuju od zemalja članica Energetske zajednice, projekat nije realizovan.

Povećanje energetske efikasnosti (demand side) u okviru **Ključnog sadržaja 4** je potvrđeno finansijskim rezultatima. Ostvarenje ovog sadržaja je preko 100 % što dokazuje povećanje svijesti građana o potrebi da se uvode mjere energetske efikasnosti kao koje predstavljaju jedan od prioriteta nove energetske politike u Crnoj Gori.

Pokazatelji ostvarenja rezultata **Ključnog sadržaja 5** u dijelu razvoja tržišta energije, kroz finansijski rezultat nijesu prava mjera realizacije. Naime u okviru ovog sadržaja nesporno je da je sproveden veliki broj aktivnosti koje nije moguće kvantifikovati kroz novčane tokove što ima za posledicu prikazan nizak procenat realizacije.

U pogledu zaštite životne sredine prepoznate kroz **Ključni sadržaj 6** uočava se da se sprovode mjere koje vode Crnu Goru ka pravom putu prepoznajući značaj uticaja na klimatske promjene i unapređenju u ovoj oblasti.

Kod dugoročnog planiranja obuhvaćenog **Ključnim sadržajem 7** značajno je istaći da je veliki iskorak napravljen započinjanjem aktivnosti na realizaciji Projekta istraživanja nafte i gasa u Jadranskom podmorju. U narednom periodu se očekuju i značajne aktivnosti na Projektu Jonsko-Jadranskom odnosno Trans-jadranskom gasovodu što u sveukupnom sagledavanju napretka Crne Gore ima veliki ulogu poseban značaj za uspostavljanje saradnje sa drugim državama.

Poseban doprinos sprovođenju mjera i ciljeva iz Akcionog plana ima i Regulatorni okvir, koji je prepoznat u okviru **Ključnog sadržaja 8**. Realizacija iskazana kroz finansijske pokazatelje za konkretne aktivnosti nije prava mjera indikatora stepena realizacije. Treba istaći da je zaokružen zakonodavni okvir, donijet veliki broj propisa kojima se uredila oblast energetike što će za posledicu imati bolju realizaciju svih ostalih Programa i Projekata obuhvaćenih Akcionim planom.

Na osnovu dosadašnjeg iskustva identifikovane su teškoće u realizaciji Programa i Projekta. Izgradnja infrastrukturnih objekata neophodnih za priključenje, izgradnja novih proizvodnih kapaciteta u mnogome je otežana zbog potrebe usklađivanja projekta sa prostorno planskim dokumentima što zahtjeva duže vrijeme. Takođe rješavanje imovinsko pravnih odnosa kroz postupak eksproprijacije je proces koji u neki slučajevima zahtjeva duže vremenske intervale čime se dodatno prolongira vrijeme realizacije. Navedeni razlozi su u mnogome doprinjeli da procenat ostvarenih rezultata bude niži od plana.

Pored navednog važno je istaći da su za realizaciju velikog broja Programa i Projekata kao odgovorni akteri prepoznati energetske subjekti koji su u većinskom vlasništvu države i koji su u obavezi da sprovedu postupke nabavke po Zakonu o javnim nabavkama čije sprovođenje zahtjeva duže vrijeme. Iz dostavljenih izvještaja može se konstatovati da se određeni broj projekata upravo nije realizovao usled niza neuspjelih tendera sprovedenih po javnim nabavkama.

I pored toga što je u pogledu finansijskih indikatora ostvareno 36 % Akcionog plana nesporno je da je realizovan veliki broj Programa i Projekata. Izgrađen je značajan broj objekata za proizvodnju električne energije od kojih treba istaći dvije vjetroelektrane ukupne instalisane snage od 118 MW, što u velikoj mjeri doprinosi ostvarenju jednog od ciljeva u pogledu većeg korišćenja obnovljivih izvora. Realizovan je veliki broj aktivnosti na izgradnji podmorskog kabla što će doprinjeti sveobuhvatnom razvoju Crne Gore, i čija će izgradnja dovesti do privlačenja investicija i razvijanju tržišne konkurencije. U dijelu poboljšanja sigurnosti snabdijevanja značajno je ukazati da je u izvještajnom periodu sproveden veliki broj aktivnosti na projektima izgradnje i rekonstrukcije primarne i sekundarne distributivne mreže. Takođe značajna su ulaganja i u izgradnju novih TS. U dijelu unapređenja energetske efikasnosti ostvaren je značajan rezultat. Poseban doprinos daljem razvoju ima i činjenica da je kroz Regulatorni okvir u velikoj mjeri dat akcenat ka daljem razvoju i sigurnosti ulaganja.

PREPORUKE

Realizacija dosadašnjeg Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja energetike do 2030. godine je ukazala potrebu za dodatnim sagledavanjem postojeće politike razvoja energetike u kontekstu implemetacije aktuelnih trendova iz oblasti energetike u Evropskoj uniji. Takođe, česte inovacije, kao i tehničko-tehnološki razvoj energetike zahtjevaju periodično sagledavanje ostvarenih rezultata i predlaganje novih modela za unapređenje sistema kao i prevazilaženja postojećih problema. U skladu sa ovom potrebom, Ministarstvo ekonomije je u Plan rada Vlade Crne Gore za 2019. godinu, za drugi kvartal predvidjelo kreiranje Energetske politike do 2030. godine, kojim će se utvrditi unaprijeđeni model razvoja energetike Crne Gore u skladu sa savremenim tokovima razvoja energetike u Evropskoj uniji, baziran na energetske potencijalima Crne Gore. Veoma je važno istaći da je energetika jedan od pokretača razvoja Crne Gore i kao takva je podložna stalnim promjenama budući da rezultati u ovoj oblasti zavise od velikog broja drugih faktora. Naime rezultati u ovoj oblasti zalaze u sve svere svakodnevnog života kako kao socio-ekonomska karika tako i u dijelu zaštite životne sredine, prostorno planskih izmjena, sigurnosti snabdjevanja svih krajnjih kupaca, izgradnji cjelokupne infrastrukture i dr. Iz svega navedenog, kao glavna

preporuka proističe da se u narednom periodu preispitaju predložena rješenja i modeli za realizaciju Programa i Projekata sa niskim stepenom realizacije i za svaki identifikuju modeli za dalji razvoj.

U izvještajnom periodu je došlo i do usklađivanja velikog broja propisa sa zakonodavstvom Evropske unije kojima se uređuje ova oblast, a što je takođe uticalo na ovakav stepen realizacije. Kako je zaokružen zakonodavni okvir u narednom priodu je potrebno intezivirati nastavak dalje realizacije svih Programa i Projekata.

Važno je napomenuti da su se značajno promjenile okolnosti koje su presudno uticale na realizaciju pojedinih projekata. Naime, sa razvojem novih tehnologiju iz oblasti proizvodnje obnovljivih izvora električne energije, u zadnjih nekoliko godina, stvorili su se neophodni preduslovi da je realizacija projekata iz oblasti korišćenja obnovljivih izvora trenutno održiva i ukoliko se radi po tržišnim principima. S tim u vezi, u narednom periodu mogu se očekivati i intezivnije aktivnosti po ovom pitanju. U kontekstu navedenog, a u cilju razvoja korišćenja obnovljivih izvora, jedna od preporuka je da se unaprijedi promocija resursa koji bi kao rezultat imala izgradnju energetske objekata za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora zasnovanu na tržišnim principima.

U toku tranzicionog perioda desile su se nove okolnosti koje su presudno uticale da se realizacija pojedinih projekata sagleda kroz neke nove modele. U tom smislu, predmetni izvještaj je ukazao na potrebu dodatnog sagledavanja načina korišćenja uglja kroz ekološki prihvatljiv model primjene savremenih tehničko – tehnoloških rješenja, u skladu sa najnovijim ekološkim zahtjevima koji se očekuju od zemalja članica Energetske zajednice.

Dosadašnja iskustva takođe ukazuju na potrebu stvaranja još bolje saradnje kako unutar institucija tako i sa subjektima koji su direktno uključeni u realizaciju projekata.

Analiza realizacije Akcionog plana je ukazalo na potrebu revizije pristupa u realizaciji izgradnje velikih hidroelektrana HE Morača i HE Komarnica. Naime, potrebno je preispitati dosadašnje modele izgradnje velikih hidroelektrana sa aspekta usaglašavanja ekonomskih, tehničkih, ekoloških potreba kao i potreba za usaglašavanjem najviših uslova za zaštitu životne sredine kako je definisano propisima u zemaljama Evropske unije.

I pored ostvarenih značajnih rezultata u oblasti energetske efikasnosti nastaviti sa aktivnostima na unapređenju modela za povećanje rezultata efikasnog korišćenja eneregije kako u subjektima javnog sektora tako i u oblasti domaćinstava.

Sagledavanjem svih segmenata ovog izvještaja može se zaključiti da je dostizanje zacrtanih ciljeva ostvarivo kroz sektorski pristup, odnosno kroz dalje unapređenje prioritetnih oblasti razvoja Crne Gore u oblasti energetike, koje su najrelevantnije za ravnomjerniji sveukupni razvoj kroz: modernizaciju i razvoj elektroenergetske infrastrukture, kao i ostale javne infrastrukture; zaštitu životne sredine; konkurentnost i inovacije i ostale mjere koje presudno utiču na kreiranje politike u ovoj oblasti.

Tabela 1 Pregled realizovanih aktivnosti I finansijskih ulaganja Programa i Projekata

KLJUČNI SADRŽAJ	PROGRAM/ PROJEKAT	ODGOVORNOST	REALIZOVANE AKTIVNOSTI PO GODINAMA	PERIOD REALIZACIJE		INVESTICIJE OSTVARENJE				PLANIRANE INVESTICIJE	REALIZOVANO (%)
				POČETAK	KRAJ	2016	2017	2018	UKUPNO (2016-2018)	2016-2018	
KS 1: Povećanje energetske efikasnosti postojećih proizvodnih, prenosnih i distributivnih objekata (Supply side)	1.1 Projekat revitalizacije HE Piva	EPCG	EPCG - Tokom 2016., 2017. i 2018. godine realizovane su aktivnosti na izradi projektne i tenderske dokumentacije za Fazu II rekonstrukcije i modernizacije HE Piva u okviru konsultantskog Ugovora sa JV AF Consult & Energoprojekt hidroinženjering. Tokom 2018 godine sproveden je tenderski postupak i Ugovor za rekonstrukciju hidromašinske i elektro opreme agregata i postrojenja sopstvene potrošnje EPCG je sa Izvođačem, JV Litostroj Power iz Slovenije i ABB iz Italije je potpisan u julu 2018. godine vezano za Fazu II rekonstrukcije i modernizacije HE Piva. Projekat rekonstrukcije i modernizacije HE Piva kroz dvije faze je podržan finansiranjem iz kreditne linije KfW banke. Za obje varijante je urađen Idejni projekat i studija izvodljivosti.	1.1.2016	31.12.2020	6,005.00	39,630.00	2,092,726.00	2,138,361.00	48,200,000.00	4,44 %
	1.2 Projekat revitalizacije HE Perućica	EPCG	EPCG - Tokom 2016 i 2017 godine sprovedeni su tenderski postupci i potpisani su Ugovor za konsultantske usluge za izradu projektne i tenderske dokumentacije za Fazu II Projekta rekonstrukcije i modernizacije HE Perućica za prioritetni obim Projekta i Ugovor za rekonstrukciju i modernizaciju turbinske regulacije agregata A5, 40MVA. Tokom 2017 i 2018 godine realizovane su aktivnosti u okviru Ugovora za konsultantske usluge za izradu projektne i tenderske dokumentacije za Fazu II Projekta rekonstrukcije i modernizacije HE Perućica i realizovan Ugovor za rekonstrukciju i modernizaciju turbinske regulacije agregata A5, 40MVA. Vlade Crne Gore na sjednici održanoj 19.04.2018 donijela je Odluku o izradi Lokalne studije lokacije prevođenja dijela voda rijeke Zete u akumulacije Krupac i Slano i u septembru 2018. imenovala vodećeg planera koji je formirao planerski tim i otpočeo sa izradom LSL. Očekivani rok za završetak LSL i usvajanje Strateške procjene uticaja na životnu sredinu je mart 2019 godine.	1.4.2016	31.12.2020	0.00	459,807.00	448,415.00	908,222.00	21,850,000.00	4,16 %
	1.3 Projekat revitalizacije TE Pljevlja	EPCG, TE Pljevlja	EPCG - U periodu 2017-2018 realizovane su aktivnosti na pripremi podloga za predmetni projekat. Ugovor sa kompanijom Steag Energy Services GmbH za izradu Idejnog projekta i Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu projekta ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja I je potpisan 27.03.2018. Stručni nadzor nad realizacijom projekta biće realizovana u periodu 2019-2022.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	63,500,000.00	0,00%
	1.4 Projekat revitalizacije malih hidroelektrana	EPCG, Zeta Energy	EPCG - Vezano za revitalizaciju malih hidroelektrana EPCG tokom 2017 i 2018 godine realizovane su aktivnosti na pripremi neophodnih podloga za pripremu tehničke dokumentacije kao i raspisan tender za izbor projektanta. Ugovor sa kompanijom SISTEM-MNE d.o.o. Podgorica za izradu projektne dokumentacije za rekonstrukciju 5 MHE potpisan je 03.12.2018. Rok za izradu dokumentacije 8 mjeseci od datuma potpisivanja Ugovora. Zeta Energy 2016. - Izrada podloga za idejni projekat; 2017. - Izrada i revizija idejnih projekata; 2018. - Potpisan ugovor za sprovođenje projekta rekonstrukcije. Dobile energetske dozvole.	1.1.2016	31.12.2018	34,000.00	61,642.00	1,207,396.00	1,303,038.00	20,250,000.00	6,43 %

	1.5 Projekat podmorskog kabla za povezivanje sa Italijom i sa njim vezani projekti izgradnje novih trafostanica i dalekovoda	CGES, OPS Srbije, Elektroprijenos BiH, TERNA	AZZŽS - Sproveden postupak procjene uticaja na životnu sredinu za podmorski kabal	1.1.2016	31.12.2017	0.00	0.00	0.00	57,698,259.00	183,460,000.00	31.45 %
			CGES - 3 projekta u toku, 1 projekat nije obaveza CGES-a			22,592,792.00	19,478,244.00	15,627,223.00			
	1.6 Projekti izgradnje novih TS 110/x kV	CGES, EPCG, investitor u autoput	CGES- 2 projekta nije bilo aktivnosti, 3 projekta u toku, 1 projekat završen, 2 projekta nisu obaveza CGES-a	1.1.2016	31.12.2020	4,477,969.00	71,830.00	97,263.00	4,647,062.00	25,150,000.00	18,48 %
	1.7 Projekti izgradnje novih 110 kV dalekovoda	CGES	CGES - 1 projekat nije bilo aktivnosti, 6 projekata u toku, 2 projekta završena, 2 projekta nisu obaveza CGES-a	1.1.2016	31.12.2020	3,682,062.00	558,218.00	410,245.00	4,650,525.00	12,124,000.00	38,36 %
	1.8 Projekti novih interkonekcija sa susjednim EES	CGES, EMS, Elektroprijenos BiH	CGES - 2 projekta u toku-početnoj fazi	1.7.2016	31.12.2020	192,389.00	36,838.00	87,592.00	316,819.00	7,150,000.00	4,43 %
	1.9 Projekti rekonstrukcija prenosnih objekata	CGES	CGES - 3 projekta nije bilo aktivnosti, 8 projekata u toku, 4 projekta završena	1.1.2016	31.12.2020	855,067.00	700,541.00	821,726.00	2,377,334.00	9,695,000.00	24,52 %
	1.10 Projekti sekundarnih sistema (NDC, zaštita, upravljanje, komunikacije)	CGES	CGES - 1 projekat nije bilo aktivnosti, 4 projekata u toku, 2 projekta završena	1.1.2016	31.12.2020	1,305,759.00	1,110,044.00	787,207.00	3,203,010.00	8,969,000.00	35,71 %
	1.11 Izrada dokumentacije za rezervisanje trasa za izgradnju novih dalekovoda	CGES, RAE, ME, MSP, MPRR, MORT, konsultanti	MORT - Vlada Crne Gore je donijela Odluku o izradi Detaljnog prostornog plana koridora dalekovoda 2x400 kV Pljevlja 2 – Bajina Bašta za dionicu na teritoriji Crne Gore("Službeni list CG", broj 09/18). Izrada planskog dokumenta je u završnoj fazi, tj. u toku je izrada Predloga plana.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	7,500.00	7,500.00	0.00	
	1.12 Projekat procjene kapaciteta elektroenergetsk og sistema za priključenje OIE (hosting capacity) i analiza o mogućnosti uključenja i rada mHE, VE i FN elektrana u EES u terminima kada će biti izgrađene	CGES, RAE, ME, konsultant	CGES- Shodno zakonskoj obavezi CGES je započeo aktivnosti na izradi desetogodišnjeg plana razvoja koji će obuhvatiti period 2020-2029 u okviru kojeg će biti prepoznate inicijative za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta, analizirano postojeće stanje mreže za sljedeće proizvdone objekte: Vjetroelektrana Gvozdi, Solarna elektrana Briska gora i Vjetroelektrana Brajići.	1.10.2016	31.12.2017	0.00	0.00	0.00	0.00	106,000.00	0,00 %
	1.13 Projekti izgradnje i rekonstrukcije primarne distributivne mreže	CEDIS	CEDIS - Tokom 2016.godine nastavljeno je sa realizacijom započetih i planiranih projekata primarne mreže. Tokom 2016.godine je započeto sa ugradnjom OPGW(35kV) i ADSS(10 i 0.4kV) užadi, i nastavljeno u 2017. i 2018.godini. U planiranom periodu 2016-2018.godina nije realizovan određeni broj projekta zbog nepostojanja prostorno planske dokumentacije, dugotrajnog postupka rješavanja imovinsko pravnih odnosa, kao i dugotrajnih tenderskih procedure. Jedan broj projekata nije realizovan jer zavisi od dinamike izgradnje drugih infrastrukturnih objekata.	1.1.2016	31.12.2020	4,273,263.00	3,125,526.00	1,750,717.00	9,149,507.00	10,784,260.00	84,84 %

	1.14 Projekti sekundarne distributivne mreže	CEDIS	CEDIS - Projekti sekundarne distributivne mreže se odnose na obnovu postojećih i izgradnju novih trafostanica, izgradnju novih vodova i rekonstrukciju (obnovu postojećih) te zamjenu i ugradnju novih dijelova opreme. Tokom 2016. godine nastavljeno je sa realizacijom započetih i planiranih projekata sekundarne mreže. Tokom 2016. godine je započeto sa ugradnjom OPGW(35kV) i ADSS(10 i 0.4kV) užadi, i nastavljeno u 2017. i 2018. godini. U planiranom periodu 2016-2018. godina nije realizovan određeni broj projekata zbog nepostojanja prostorno planske dokumentacije, dugotrajnog postupka rješavanja imovinsko pravnih odnosa, kao i dugotrajnih tenderskih procedure.	1.1.2016	31.12.2020	4,213,950.00	10,746,343.00	5,830,569.00	20,790,862.00	8,910,109.00	233,34 %
	1.15 Projekti upravljanja i automatizacije distributivne mreže	CEDIS	CEDIS- U postupku pravnog izdavanja operatora distributivnog sistema(FC Distribucija) iz EPCG,u skladu sa direktivama EU, postojećom zakonskom regulativom i internim aktima, bilo je neophodno izvršiti fizičko razdvajanje (poseban sistem i razdvojene privilegije) postojećeg poslovnog ERP sistema EPCG, Oracle E-Business Suite, na način što se formiraju dvije zasebne instance (baza podataka i aplikativni software). Jedna instanca je namijenjena za obavljanje poslovnih operacija u EPCG, dok druga instanca za obavljanje poslovnih operacija u FC Distribucija	1.4.2016	31.12.2018	0.00	313,110.00	94,430.00	407,540.00	2,125,210.00	19,18 %
	1.16 Program razvoja koncepcije distributivne mreže i uvođenja savremenih IKT, sistemi mjerenja, „smart grid“ rešenja	CEDIS	CEDIS- Tokom 2016. godine nastavljeno je sa realizacijom projekta unapredjenja Sistema mjerenja(AMM-II faza) i MJERNA MJESTA . U 2017. godini završena je II faza AMM projekta. Realizacija III faze nije tekla planiranom dinamikom zbog kašnjenja u potpisivanju ugovora o kreditu sa EBRD i ugovora o isporuci brojila sa e-distribuzione i ugovora za instalaciju sa Konzorcijumom „Mezon-Regiocom“. Ovo kašnjenje se odrazilo i na realizaciju projekta u 2018. godini.	1.1.2016	31.12.2020	14,241,853.00	6,039,441.00	11.871.331.00	32.152.625.00	48,609,818.00	66,14 %
	1.17 Projekat procjene kapaciteta distributivnog sistema za priključenje OIE (hosting capacity)	CEDIS, CGES, RAE, ME, konsultant	CEDIS- U nedostatku integralnog akta- Studije koja definiše mogućnost priključenja OI na DS, u posmatranom periodu CEDIS je izdao 60 pojedinačnih akata – Mišljenja o mogućnosti priključenja energetskih objekata :ija je insatlisan snaga ispod 1 MW I to po godinama kako slijedi: - 2016 godine 53 mišljenja; 2017. godine 2 mišljenja i 2018 godine 5 mišljenja.	1.20.2016	31.12.2017	0.00	0.00	0.00	0.00	126,000.00	0,00 %
KS 1									139,750,664.00	471,009,397.00	29,68 %
KS 2: Obnovljivi izvori energije	2.1 Program evaluacije i konkurentnosti pojedinih OIE te preporuke za uvođenje prema prirodnim mogućnostima i ekonomskoj procjeni	ME, konsultant, UŠ, investitor	Investitor-sprovedeno niz aktivnosti na izgradnji solarnih elektrana instalisane sange do 1 MW na osnovu izdatih energetskih dozvola	1.4.2016	31.12.2017	5,000.00	15,000.00	1,281,734.91	1,301,734.91	310,000.00	419,91 %
	2.2 Program istraživanja i studije za moguću realizaciju of-šor vjetroelektrana, fotonaponskih elektrana kao i projekata biomase (za proizvodnju električne energije i/ili toplote) i još ubrzaniye	ME, CGES, RAE, konsultant, izvođač	ME - Na zahtjev privrednog društva Vjetroelektrana Budva d.o.o.,Podgorica, 2016. godine izdata je dozvola za mjerenje i istraživanje potencijala energije vjetra na dijelu kat. parcele 2933, površine 81 m2, KO Kuljače (Opština Budva). Na osnovu rezultata mjerenja i dokazanog potencijala energije vjetra, investitor je iskazao interesovanje za izgradnju vjetroelektrane na širem lokalitetu, koji zahvata teritorije opština Budva i Bar.	1.4.2016	30.09.2019	0.00	0.00	0.00	0.00	472,000.00	0,00 %

KS 2	dinamike realizacije on-šor vjetroelektrana										
	2.3 Program izgradnje malih hidroelektrana	ME, MORT, UV , ZHMS, koncesionar	AZZŽS - Sprovedeno 13 postupaka procjene uticaja na životnu sredinu za mHE.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	39,626,043.53	66,350,000.00	59,72 %
			MORT - Nije pokretana izrada planskih dokumenata za male hidroelektrane u izvještajnom periodu.			0.00	0.00	0.00			
			ZHMS za potrebe izgradnje malih hidroelektrana vršena su hidrološka mjerenja na više vodotoka (2016. - 10 mjerenja; 2017. - 10 mjerenja; 2018. - 1 mjerenje).			0.00	0.00	0.00			
			Koncesionari- u izvještajnom periodu sproveden je veliki broj aktivnosti na izgradnji mHE			16,145,833.54	8,712,694.14	14,767,515.85			
	2.4 Projekat hidroelektrana na rijeci Morači	ME, Vlada, MORT, UV, koncesionar	ME - Turska kompanija Bereket Enerji, pripremila je Nacrt tehničke ponude za izgradnju HE na Morači, i isti dostavila Ministarstvu ekonomije u aprilu 2016. godine. Ministarstvo ekonomije je 2016. godine, rješenjem formiralo Komisiju za ocjenu ponuda potencijalnih investitora za izgradnju HE na Morači, kao i Radnu grupu za pružanje pomoći turskoj kompaniji Bereket za oripremu Predloga Projekta HE Morača. Turska kompanija nije odgovorila na zahtjeve Komisije za izmjenu predloženog rješenja.	1.1.2016	31.12.2020	7,300,00	0.00	0.00	7,300.00	139,400,000.00	0,00 %
	2.5 Projekat hidroelektrana na rijci Komarnici	ME, Vlada, MORT, UV, koncesionar	MORT - Vlada Crne Gore je u decembru 2018. godine donijela Odluku o izradi Detaljno prostornog plana za prostor višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici ("Službeni list Crne Gore", br. 03/19).	1.4.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	135,100.00	3,800,000.00	3,56 %
			EPCG - U 2017. godine Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić je sa Javnim preduzećem Elaktroprivreda Srbije potpisala Aneks 4 Osnovnog Ugovora o zajedničkom finansiranju realizacije prethodnih radova HE „Komarnica“. Predmet Aneksa 4 je zajedničko finansiranje izrade Idejnog projekta sa Studijom opravdanosti i Elaboratom o procjeni uticaja na životnu sredinu HE Komarnica sa revizijom dokumentacije. EPCG je 01. februara 2018. potpisala Ugovor za izradu Idejnog projekta sa Studijom opravdanosti i Elaboratom o procjeni uticaja na životnu sredinu HE Komarnica. Ugovor je potpisan sa grupom ponuđača Institut za vodooprivredu Jaroslav Černi a.d. i Energoprojekt Hidroinženjering a.d. U toku je izrada Idejnog projekta te će ubrzo otpočeti revizija I dijela predmetnog ugovora tj optimizacionih analazi i podloga Idejnog projekta. U toku je izrada Koncepta za DPP. Očekuje se da će u 2019. godini biti usvojen DPP višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici sa Strateškom procjenom uticaja na životnu sredinu.			0.00	0.00	135,100.00			
	2.6 Projekti izgradnje vjetroelektrana	ME, RAE, CGES, investitor	MORT - u izvještajnom periodu nije pokretana izrada planskih dokumenata za vjetroelektrane.	1.1.2016	30.06.2020	0.00	0.00	0.00	188,188,632.87	152,300,000.00	123.56 %
			AZZŽS - u toku 2018. godine pokrenut je postupak procjene uticaja na životnu sredinu za vjetroelektranu "Gvozđ".			0.00	0.00	0.00			
Investitor- u izvještajnom periodu završena izgradnja dvije vjetroelektrane –Krnovo i Možura			94,505,308.00			43,612,724.87	50,070,600.00				
									227,957,076.4	362,632,000.00	62.86 %

KS 3: Čistija i efikasnija proizvodnja energije iz fosilnih goriva	3.1 Projekat rehabilitacije i proširenje rudnika uglja u Pljevljima za potrebe rada postojeće TE Pljevlja I i novog bloka TE Pljevlja II	RUP, AZSS, UIP	RUP 2016 - Geološka doistraživanja ležišta „Potrica“, „Rabitlje“, „Kalusice“, „Mala Borovica“ i „Komini“. Fichtner studija o verifikaciji sirovinске ugljene baze za II blok TE; 2017 - Elabora t o rezervama ležišta „Potrica“. Tehno-ekonomska analiza ležišta „Glisnica“. Izgradnja taloznika za prečišćavanje vode iz kopa; 2018 - Tehno-ekonomska analiza valorizacije ugljenih resursa ležišta „Mala borovica“.	1.1.2016	31.12.2020	330,000.00	450,000.00	170,000.00	950,000.00	50,298,800.00	1,89 %
	3.2 Projekat udruženja poslovnih subjekata RUP-a i TE Pljevlja I (i kasnije TE Pljevlja II) u jedinstveni pravni subject	RUP, EPCG, nezavisni ekspert	EPCG i RUP su tokom 2018. godine izvršili svojinsko objedinjavanje na način što je EPCG preuzela RUP dana 18.07.2018. godine. RUP 2018 - Promjena vlasničke strukture RUP. EPCG 100% vlasnik RUP.	1.7.2016	31.10.2019	0.00	0.00	0.00	0.00	440,000.00	0,00 %
	3.3 Projekat deponije pepela i šljake za potrebe rada bloka I i II TE Pljevlja	EPCG, MORT, RUP, opština Pljevlja	AZZŽS - U toku 2017. godine sproveden je postupak procjene uticaja na životnu sredinu za depniju "Maljevac"	1.1.2016	30.09.2020	0.00	0.00	0.00	9,723,897.00	11,950,000.00	81,37 %
			MORT - Ugovorom o korišćenju sredstava iz budžeta projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ za remedijaciju deponije pepela i šljake „Maljevac“, konsultant ENCON (Turska) je sredinom 2018. godine angažovan za pripremu Elaboraata procjene uticaja na životnu sredinu.			0.00	0.00	3,000.00			
			EPCG - U periodu od 2016.-2018. godine EPCG je za potrebe razvoja Projekta nastavka korišćenja i fazne rekultivacije deponije Maljevac izradila i revidovala: Idejno rješenje, Paralelno sa izradom dokumentacije za nastavak korišćenja i faznu rekultivaciju deponije izvedeni su radovi na izmještanju sjeverne trase dalekovoda 220 kV Piva-Pljevlja.u dijelu deponije Maljevac. 18. maja 2016. godine EPCG je sa MF i MORT potpisala Ugovor o korišćenju sredstava za realizaciju projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ za remedijaciju lokacije Pljevlja u prvoj polovini 2018. godine. Takođe je potpisan ugovor između EPCG i MORT regulisanju međusobnih prava i obaveza u vezi sa realizacijom projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ za remedijaciju lokacije Pljevlja.			434,135.00	449,158.00	8,837,604.00			
	3.4 Program razvoja daljinskog grijanja/hlađenja po lokacijama – biomasa, gas, toplotne pumpe, komunalni otpad, visokoefikasna kogeneracijska postrojenja	ME, lokalne zajednice	Opština Kolašin- Projekat "Izgradnja gradske toplane i uspostavljanje daljinskog grijanja na gradskom području Opštine Kolašin" nalazi se kao jedan od 45 projekata u Strateškom planu razvoja Opštine Kolašin, 2018-2022. godine. Planirani period implementacije je 5 godina, odnosno do 2022. godine;	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	500,000.00	320,000.00	156,25 %
			“Plantaze”- Instalirano je postrojenje koje kao resurs koristi otpad od vinove loze za proizvodnju toplote čime je potpuno isključena potrošnja mazuta za navedenu namjenu. Instaliran je kotao snage 2MW uz koji je: - zamijenjen cjelokupan sistem razvedenog parovoda u vinskom podrumu, - instaliran je sistem povraćaja tople vode, - instaliran je sistem povraćaja kondenzata i pare. Projekat je počeo sa razradom 2016. godine i isti je urađen po sistemu ključ u ruke tj projektovanje i izvođenje radova.Tender je raspisan krajem 2016. godine dok je ugovor sklopljen pocetkom 2017. Godine, čija ej vrijednost bila 500.000,00 eura. Cjelokupna investicija je finansirana iz investicionog kredita odobrenog od strane IRF-a.			200,000.00	200,000.00	100,000.00			
			Opština Mojkovac - Urađena studija ekonomske isplativosti za grijanje na biomasi koja je pokazala ekonomski neopravdana za Opštinu Mojkovac			0.00	0.00	0.00			

	3.5 Program izrade studija uvođenja sistema daljinskog grijanja u lokalnim zajednicama u opštinama na sjeveru Crne Gore (Kolašin, Berane, Žabljak i Plužine), kao i u drugim gradovima Crne Gore (Nikšić, Bijelo Polje, Cetinje, Podgorica) za korišćenje biomase ili otpadne toplote iz industrijskih procesa i projekte realizovati ukoliko studije pokazuju njihovu opravdanost	ME, lokalne zajednice, opštine Kolašin i Pljevlja, izvođač	Opština Kolašin- Izrađena je studija izvodljivosti toplifikacije grada Kolašina (uže gradsko jezgro.)	1.1.2016	31.12.2020	0.00	30,000.00	0.00	30,000.00	11,560,000.00	0,26 %
	3.6 Projekat toplifikacije grada Pljevlja	Vlada, opština Pljevlja, EPCG, RUP, Vektra-Jakić, AZZZS	EPCG - Za toplotni konzum grada Pljevalja Idejni projekat Ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja će dati: Optimalno tehničko rješenje toplotnog izvora, oduzimanjem toplotne energije sa turbinskog sistema ili drugog, izmjenjivače toplote, sistem kondezata, cjevovode, parovode, zapornu, regulacionu i sigurnosnu armature, pumpnu stanicu za cirkulaciju mrežne vode u zatvorenom cirkulacionom krugu primarne razvodne vrelovodne mreže, sistem upravljanja baznim izvorom, napajanje električnom energijom iz Sistema sopstvene potrošnje TEP-I, sistem upravljanja, građevinska rješenja, i dr. Granice projektnih rješenja su mjesto oduzimanja toplote I izlaz iz kruga TEP-I.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	64,210.09	4,200,000.00	1,53 %
			RUP-U toku 2016., 2017. i 2018. godine, nije bilo aktivnosti po ovom pitanju.			0.00	0.00	0.00			
			AZZZS - u toku 2017. godine sproveden je postupak procjene uticaja na životnu sredinu za izgradnju II bloka Termoelektrane Pljevlja.			0.00	0.00	0.00			
			Opština Pljevlja - U 2018. godini urađen je projekat toplane, cjevovoda i centralne energetske podstanice			0.00	0.00	64,210.09			
	3.7 Projekat izgradnje nove TE Pljevlja II	EPCG/SPV, MORT, EPC ugovarač	MORT - Vlada Crne Gore je 2016. godine donijela Detaljni prostorni plan za Termoelektranu Pljevlja ("Službeni list CG", broj 38/16).	1.1.2016	31.12.2019	5,600.00	0.00	0.00	908,146.00	231,500,000.00	0,39 %
			EPCG - Obzirom da planirani proces realizacije ovog projekta nije bilo moguće sprovesti u skladu sa najsavremenijim politikama EU u ovoj oblasti, a koji se očekuju od zemalja članica Energetske zajednice, projekat nije realizovan. U narednom periodu će se razmotriti sve mogućnosti za realizaciju ovog projekta.			496,800.00	204,321.00	201,425.00			
	3.8 Program gasifikacije države	ME, RAE, Skupština, Vlada, izvođač	RAE -Izrada podzakonskih akata za tržište gasa i u njima utvrditi model licenciranja za TSO i DS. U saradnji sa stranim konsultantima su pripremljeni veliki broj podzakonskih akata.	1.1.2016	31.12.2017	0.00	0.00	0.00	0.00	2,520,000.00	0.00 %

	3.9 Projekat uvođenja TNG kao zamjene za naftne derivate i ugalj kao i električnu energiju u uslugama (turizmu) i domaćinstvima u područjima koji neće biti obuhvaćeni gasifikacijom	ME, konsultant, distributeri	Kombinat aluminijuma Podgorica je u toku 2018. godine izgradio i pustio u rad gasnu infrastrukturu za snabdijevanje prirodnim gasom, što je omogućilo prelazak sa korišćenja lož ulja u tehnološkim procesima na korišćenje prirodnog gasa	1.7.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	1,210,000.00	0,00 %	
KS 3										12,176,253.09	313,998,800.00	3.88
KS 4: Povećanje energetske efikasnosti (demand side)	4.1 Program mjera po sektorima (transport, javni sektor, industrija i domaćinstva)	ME, državna uprava, lokalna samouprava, konsultant, sertifikatori, projektanti, PR agencije, NGO, konsultanti, građevinske tvrtke, mašinske tvrtke, elektro tvrtke	ME Javni sektor 1. Realizacija projekta MEEP: 1 objekat u 2016., 3 objekta u 2017. i 3 objekta u 2018. godini; 2. Ralizacija projekta EEPPB: 7 objekata u 2016. i 6 objekata u 2018. godini. Domaćinstva - Energy Wood II (2016) - Solarni katuni (2017) - Energy Wood III (2018)	1.12016	31.12.2020	6,703,586.00	1,554,892.00	6,185,000.00	20,323,247.04	32,230,000.00	63 %	
			Opština Kolašin- Urađena LED rasvjeta u Ulici IV Proleterske			0.00	150,000.00	0.00				
			Glavi grad Podgorica - U toku 2016., 2017. i 2018. godine donijeto je više strateških dokumenata u oblasti otpadnih voda, realizovano više projekata koji utiču na odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda i izgradnji javne rasvete na teritoriju Glavnog grada i opština u okviru Glavnog grada Podgorica;			1,751,258.79	1,990,680.48	170,000.00				
			Opština Mojkovac - Urađena zajednička kotlarnica za osnovnu "Dragan Jovanović" i Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“, fasade i krovni pokrivači i zamijenjena stolarija i unutrašnje instalacije u školama			0.00	0.00	1,780,000.00				
			Opština Tivat - 2016 - Izgradnja stanice za el. bicikla, ugradnja solarnih markera na pješakim prelazima; 2017 - Promovisanje alternativnih prevoznih sredstava u smislu organizacije biciklističkih vožnji; 2018 - Promovisanje alternativnih prevoznih sredstava u smislu organizacije biciklističkih vožnji. Aktiviranje beskamatne kreditne linije u cilju poboljšanja energetskih karakteristika privatnih kuća i stanova za građane Opštine Tivat.			13,330.00	919.47	8,690.30				
			Opština Heceg Novi – Tokom 2018. godine, u sklopu reciklažnog dvorišta postavljena je pokretna biodrobljica za prerađu zelenog otpada.			0.00	0.00	14,890.00				
	4.2 Program investicionih projekata za EE u javnoj rasvjeti,	ME, vlada, skupština, AI, konsultanti, regionalna uprava,	Opština Bijelo Polje - izvršena je ugradnja LED svjetiljki na više lokacija na teritoriji opštine i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.	1.1.2016	31.12.2020	2,000,000.00	2,000,000.00	2,332,806.50				

KS 4	sistemima vodo snabdijevanja i tretmanu otpadnih voda i drugim komunalnim uslugama	lokalna samouprava, JPP i ESCO kompanije	Opština Tivat - 2016 - Modernizacija javne rasvjete u smislu zamjene starih neefikasnih svjetiljki novim izgrađenim u LED tehnologiji; Nabavka novogodišnjih ukrasa izrađenih u LED tehnologiji; Nabavka LED rasvjete na glavnom gradskom šetalištu; Modernizacija pumpnih stanica u smislu uvođenja frekventne regulacije i soft stratera; 2017 - Izrada tehničke dokumentacije za rekonstrukciju javne rasvjete; Modernizacija javne rasvjete u smislu zamjene starih neefikasnih svjetiljki novim izgrađenim u LED tehnologiji; Modernizacija pumpnih stanica u smislu uvođenja frekventne regulacije i soft stratera; 2018: Rekonstrukcija rasvjete duž magistrale i gradskih ulica – ukupno ugrađeno 465 LED svjetiljki; Modernizacija pumpnih stanica u smislu uvođenja frekventne regulacije i soft stratera. Opština Kolašin - Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda i segmenata kanalizacione mreže u Opštini Kolašin. Urađen idejni projekat i pripremljen tender za izradu glavnog projekta. Opština Kotor - U toku 2016., 2017. i 2018. godine, izvršena je ugradnja LED svjetiljki na više lokacija na teritoriji opštine. Opština Mojkovac - zamjena dijela gradske rasvjete sa LED rasvjetom i urađeni bazeni za tretman kanalizacionog mulja sa biljnim zasadima Opština Plužine - karajem 2018. godine objavljen je tender za rekonstrukciju sistema javne rasvjete, sa održavanjem i upravljanjem. Opština Nikšić - 2016. godine, u sklopu Postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda opštine Nikšića, stavljen je u funkciju gasni motogenerator, koji za proizvodnju električne energije koristi metan dobijen tretmanom otpadnih voda. Proizvedena energija čini 30 % od ukupnih potreba postrojenja. Opština Herceg Novi - U toku 2016. godine započela je zamjena javne rasvjeta sa led rasvjetom ukupno zamijenjeno 5700 led sijalica na teritoriji opštine, dok je u 2017. godini zamijenjeno 420 led sijalica. U periodu od 2016. -2018. godine postavljeno je 409 stuba javne rasvjete (Bijela, Luštica, Đenovići, Baošići, Srbina, Sutorina). JUK "Herceg fest" je u 2016. godini zamijenio ložište za grijanje i prešao sa grijanja na struju na grijanje na pelet.			116,831.69	86,583.00	145,634.00	24,076,593.57	5,040,000.00	477,71 %
						100,000.00	100,000.00	0.00			
						54,720.41	48,009.00	228,258.97			
						160,000.00	2,000.00	3,000.00			
						0.00	0.00	0.00			
						16,570,000.00	0.00	0.00			
						43,750.00	21,500.00	63,500.00			
	4.3 Program informisanja, edukacije i obrazovanja	ME, MORT, MSP, javna uprava, lokalna samouprava	ME - Realizacija obuke za energetski menadžment	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	5,990.00	14,725.92	1,160,000.00	1,27 %
			Glavi grad Podgorica - U toku 2016., 2017. i 2018. godine sprovedeno je više aktivnostii, projekata, radionica u cilju podizanja svijesti na temu štednja energije, zaštite životne sredine i energetske efikasnosti.			900.00	0.00	0.00			
			Opština Tivat - 2016 - Informativna kampanja i edukacija u smislu obilježavanja dana EE i Evropske nedjelje mobilnosti; 2017 -Informativna kampanja i edukacija u smislu obilježavanja dana EE kojom prilikom je vršena podjela besplatnih LED sijalica građanima za domaćinstva i obilježavanje Evropske nedjelje mobilnosti; 2018- Informativna kampanja i edukacija u smislu obilježavanja dana EE kojom prilikom je vršena podjela besplatnih LED sijalica građanima za domaćinstva i obilježavanje Evropske nedjelje mobilnosti.			980.00	3,345.24	3,510.68			
			Opština Herceg Novi - Svake godine u maju mjesecu se organizuju radionice iz oblasti energetske efikasnosti i upoznavanje građana sa prednostima primjene led sijalica u domaćinstvu (škole, MZ). Realizovan projekta radionica sa domaćinstvima vezano za kompostiranje i smanjenje bio otpada iz domaćinstava u toku kojega je podijeljeno 20 kućna kompostera građanima.			0.00	0.00	0.00			
									44,414,566.53	38,430,000.00	115.57

KS 5: Razvoj tržišta energije	5.1 Program razvoja tržišta u skladu sa EU regulativom, dobrom praksom i specifičnostima CG, usklađivanje regulative sa Trećim paketom (i na području gasa)	COTEE, RAE	RAE je odobrila: Tržišna pravila; Pravila za rad balansnog tržišta električne energije; Formularni ugovori odobreni u 2017. Godini.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	120,000.00	0,00 %
	5.2 Projekat razvoja i implementacije informacione tehnologije i mjere infrastrukture kao tehnološke podrške funkcionisanju tržišta električne energije i njegovom kasnijem uključivanju u regionalne procese	COTEE, operator distributivnog sistema	COTEE - Modul za prijem i evidentiranje bilateralnih kupoprodajnih ugovora između učesnika na tržištu (nadogradnja postojećeg softvera).	1.1.2016	30.06.2018	0.00	0.00	10,000.00	10,000.00	2,000,000.00	0,50 %
	5.3 Projekat povećanja konkurencije na tržištu naftnih derivata	ME, MF, RAE, Vlada, Skupština	RAE je donijela Pravila o licencama za obavljanje energetske djelatnosti, "Službeni list CG", br. 50/2016, 30/2018 i 75/2018.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	160,000.00	0,00 %
	5.4 Program monitoringa ispunjavanja međunarodnih obaveza u vezi uvođenja nediskriminatornog tržišta sa energijom (elektrika, gas)	ME RAE, ODS, snabdjevači	RAE sprovodi nadzor nad radom subjekata i rezultati istog se nalaze u godišnjim izvještajima o stanju energetskog sektora Crne Gore	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	25,000.00	0,00 %
KS 5									10,000.00	2,305,000.00	0.43
KS 6: Zaštita životne sredine i klimatske promjene	6.1 Program monitoringa ispunjavanja međunarodnih obaveza u vezi klimatskih promjena	MORT	MORT - Crna Gora je postala potpisnica Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC) putem sukcesije, nakon što je postala nezavisna 2006. godine, i to kao članica van Aneksa I. U skladu sa navedenim za period 2016.-2018. izrađen je Drugi dvogodišnji ažurirani izvještaj. Naročito kvalitet dokumentu dao je predlog koncepta za uspostavljanje sistema za monitoring, izvještavanje i verifikaciju (MIV). Drugi dvogodišnji ažurirani izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama finansiran je od strane Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), za period decembar 2016. – decembar 2018. godine. U okviru pomenutog projekta finansiran i predlog koncepta za uspostavljanje sistema za monitoring, izvještavanje i verifikaciju (MIV).	1.1.2016	31.12.2020	398,630.10			398,630.10	1,812,000.00	22,00 %
	6.2 Program smanjivanja potrošnje uglja	MORT, ME, Opština Bijelo Polje, Kolašin,	Opština Bijelo Polje - Ugradnja novih kotlova u zgradi gdje se nalaze kancelarije lokalne samouprave Opštine Bijelo Polje	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	29,000.00	639,000.00	435,000.00	

		Berane, Žabljak i Plužine	Opština Pljevlja - U cilju smanjenja zagađenja u opštini Pljevlja za sufinansiranje nabavke peleta dana 16.12.2015. godine uplaćeno je 500.000,00€. Novac se trošio u toku 2016. i 2017. godine.			500,000.00	0.00	110,000.00			146,90 %
KS 6									1,037,630.10	2,247,000.00	46.18
KS 7: Dugoročni razvoj energetike Crne Gore	7.1 Program izrade studija korišćenja hidro potencijala i upravljanja slivom za sve rijeke u Crnoj Gori (u glavnom toku i na pritokama), a za odabrane objekte izraditi prethodne studije opravdanosti	MR, MPRR, UV, EPCG FC Proizvodnja, EPCG FC Prenos, koncesionari		1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	10,000,000.00	0,00 %
	7.2 Program postizanja dogovora sa susjednim državama u vezi sa optimalnim iskorišćenjem zajedničkog hidro potencijala i upravljanjem vodama	ME, UV, MPRR, Vlada		1.7.2016	30.06.2018	0.00	0.00	0.00	0.00	590,000.00	0,00 %
	7.3 Projekat analize i istražnih radova, studije izvodljivosti sa ciljem osiguranja dovoljno kvalitetnih podloga za donošenje investicionih odluka za ev. gradnju HE Boka i/ili HE Kruševo poslije 2030. godine	EPCG FC Proizvodnja, ME, konsultant	EPCG - Tokom 2018. godine Elektorprivreda Crne Gore je otpočela sa izradom Projektnog zadatka za Studiju iskorišćenja hidroenergetskog potencijala rijeke Pive nizvodno od HE Piva.	1.7.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	500,000.00	0,00 %
	7.4 Projekat istraživanja ležišta uglja u basenu Maoče, Mataruge i području Berana	ME, RUP, RUB, koncesionar	RUB je u toku 2017. godine uradio Elaborat o klasifikaciji kategorizaciji i proračunu rezervi za ležište „Petnjik“ Berane.	1.1.2016	31.12.2019	0.00	10,000.00	0.00	10,000.00	21,915,000.00	0,05 %
	7.5 Projekat istraživanja nafte i gasa u Jadranskom podmorju	ME, koncesionar	AZZŽS - U toku 2017. godine sprovedena su dva postupak procjene uticaja na životnu sredinu za 3Dseizmička istraživanja u podmorju Crne Gore (za blokove 4,5,9, 10, 26 i 30).	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	22,510,801.10	35,190,000.00	63,97 %

			UZU - 2016. godine zaključen ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodnika Eni Montenegro BV i Novatek Montenegro BV; 2017. godine zaključen ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodnika sa Energean Montenegro LTD (započete pripreme aktivnosti na vršenju seizmičkih istraživanja u podmorju i priprema javnog poziva za istraživanje ugljovodnika u podmorju Crne Gore); 2018. godine izvršena seizmička istraživanja n od strane koncesionara Eni i Novatek i pripremljen javni poziv za istraživanje ugljovodnika u podmorju Crne Gore.			484,686.36	4,370,436.00	17,655,678.74			
	7.6 Projekat Jonsko-Jadranski odnosno Trans-jadranski gasovod	ME, koncesionar	ME - Tokom 2016. godine Master plan razvoja gasnog transportnog sistema Crne Gore s Izvještajem o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i Smjernicama za planiranje prioriternih investicija u projekte gasovoda, za koji su sredstva u iznosu od 550.000 eura obezbijeđena u okviru 10-og poziva Zapadnobalkanskog investicionog okvira (Western Balkan Investment Framework - WBIF). U novembru 2017. godine, pripremljena je aplikacija za IAP projekat i ista je dostavljena Energetskoj zajednici, kao predlog projekta za novu PECI/PMI listu. U toku 2018. godine pripremljena je zajednička aplikacija za izradu Glavnog projekta IAP-a, za Crnu Goru i Albaniju i istom je aplicirano za dobijanje granta u okviru XV poziva WBIF-a za dodjelu granta za tehničku pomoć. Projekat je odobren u smislu izrade idejnog projekta u iznosu od 2,5 miliona eura. Projektni zadatak za ovaj Projekt usklađen je između stakeholdera u aprilu 2018. godine, a u septembru 2018. godine počela je implementacija Projekta.	1.1.2016	31.12.2020	550,000.00	0.00	420,000.00	970,000.00	2,770,000.00	0,350 %
	7.7 Projekat uspostave CSE i 90-dnevnih rezervi naftnih derivata	ME, MF, RAE, Monstat	ME- Ministarstvo ekonomije je pripremlilo Nacr. Zakona o snabdijevanju naftnim derivatima u slučaju poremećaja u snabdijevanju za koji je sprovedena javna rasprava. Ključni akteri u ovoj oblasti, kao i šira javnost u Crnoj Gori, uključeni su u ovaj proces. U toku 2018. godine vršeno je međuresorsko usaglašavanje Predloga zakona o snabdijevanju naftnim derivatima u slučaju poremećaja u snabdijevanju i pribavljena mišljenja od većine nadležnih organa. Međutim, Ministarstvu ekonomije nijesu dostavljena sva neophodna mišljenja na Predlog zakona.	1.1.2016	31.12.2017	0.00	0.00	0.00	0.00	545,000.00	0,00 %
	7.8 Program analiza i studija za potrebe pripreme projekta spaljivanja čvrstog komunalnog otpada u Crnoj Gori (potencijal otpada, lokacija postrojenja i dr.)	ME, MORT	MORT - Odlukom o dopunama Državnog plana upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2015-2020. godine ("Službeni list Crne Gore", broj 35/18) definisano je formiranje četiri centra za upravljanje otpadom u Crnoj Gori, i to: Centar Podgorica, Centar Nikšić, Centar Bijelo Polje i Centar Bar.	1.4.2016	31.12.2018	0.00	0.00	0.00	0.00	280,000.00	0,00 %
			Opština Nikšić - u toku 2017. godina za potrebe izrade Studije izvodljivosti za termičku obradu čvrstog komunalnog otpada Ministarstvo održivog razvoja i turizma je raspisalo javni poziv kompanijama koje se bave obradom otpada da predstavljaju svoje tehnologije uvažavajući ekonomsko-ekološke i druge aspekte; u toku 2018. godine održano je 11 prezentacija međunarodnih kompanija. Izabrane su 4 kompanije koje su ispunile uslove iz javnog poziva, koji se prvenstveno odnose na primijenjenu tehnologiju.			0.00	0.00	0.00			
KS 7									23,490,801.1	71,790,000.00	32.72
KS 8: Regulatorni okvir	8.1 Program promptnog praćenja aktuelnog EU zakonodavstva te harmonizacija	ME, RAE, CGES, energetski subjekti	RAE je u izvještajnom periodu donijela i odobrila veliki broj akata proisteklih iz Zakona o energetici kojim se uređuje način rada energetskih subjekata.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	400,000.00	0,00%
			CGES - U izvještajnom periodu donijet je i odobren veliki broj propisa kojima se izvršila harmonizacija regulatornog okvira CG sa EU zakonodavstvom.			0.00	0.00	0.00			

	regulatornog okvira CG		ME- Radi usklađivanja sa pravnom tekovinom Evropske unije o unutrašnjem energetsom tržištu, donijet je Zakon o energetici („Službeni list CG“, br. 5/16 i 51/17) u koji su transponovane ključne odredbe direktiva Trećeg eneretskog paketa i Zakon o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa („Službeni list CG“, broj 42/16), u koji su transponovane regulative Trećeg eneretskog paketa, kao i veći broj podzakonskih akata.			0.00	0.00	0.00			
	8.2 Program za stvaranje regulatornih uslova za javno privatno partnerstvo (ESCO)	ME, MF	MF je utvrdilo Predlog zakona o javno-privatno partnerstvo i sprovelo javnu raspravu u periodu od 09.05-18.06.2018. godine.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	225,000.00	0,00 %
	8.3 Program podrške investicijama u OIE sa finansijsko održivim kriterijumima	ME, investitori		1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	75,000.00	0,00 %
	8.4 Program razvoja regulatorne agencije za energiju	Vlada, Skupština, RAE	RAE- Usvajanjem novog Zakona o energetici RAE je sprovela značajan broj aktivnosti na donošenju ili izmjeni velikog broja akata, kao i odobrenju, a za čije je donošenje ovlašćena.	1.1.2016	31.12.20118	0.00	0.00	0.00	0.00	150,000.00	0,00 %
	8.5 Program monitoringa ispunjavanja međunarodnih obaveza u vezi organizacije sektora energetike	ME, RAE, CGES, EPCG, energetski subjekti	CGES - u 2018. godini je donijeta odluka o izdavanju sertifikata CGES-u, kao operatoru prenosnog sistema el. energije.	1.1.2016	31.12.2020	0.00	0.00	0.00	0.00	50,000.00	0,00 %
			CEDIS fromiran polovinom 2016. godine; RAE je donijela Odluku o izdavanju sertifikata CGES 24. aprila 2018. godine. - Aktivnosti u cilju postizanja nacionalnog cilja korišćenja energije iz OIE do 2020. godine - Izrađena studija "Master plan gasifikacije Crne Gore - Prioritetni projektni portfolio u Crnoj Gori"			0.00	0.00	0.00			
KS 8									0.00	900,000.00	0
KS 9 Praćenje i kontrola implementa cije AP									0,00	600,000,00	0
UKUPNO									448,836,990.22	1,263,792,197.00	36 %

PROGRAMI I PROJEKTI

KS 1: Povećanje energetske efikasnosti postojećih proizvodnih, prenosnih i distributivnih objekata (Supply side)

1.1. Projekat revitalizacije HE Piva

Hidroelektrana Piva je u pogonu od 1976. S obzirom na broj godina u pogonu HE Piva, stvorena je potreba za dosta temeljitom revitalizacijom u svrhu produženja njenog životnog vijeka, veće pouzdanost u radu i povećanja ukupne snage agregata, povećanja stepena korisnosti i povećanja iskorišćenja hidroelektrane u cjelini. U sklopu te revitalizacije napraviće se rekonstrukcija/zamjena i modernizacija opreme i objekata.

U Strategiji se predviđa da će rehabilitacija HE Piva biti potpuno završena najkasnije do kraja 2019. godine, sa čime će se instalirana snaga povećati sa sadašnjih 342 MW (3×114 MW) na 363 MW (3×121 MW) i planirana proizvedena električna energija sa 762 GWh na 800 GWh godišnje. Međutim, taj rok nije bio realan pa AP predvidio završetak rehabilitacije HE Piva do kraja 2020. godine.

Tokom 2016, 2017 i 2018 godine realizavane su aktivnosti na izradi projektne i tenderske dokumentacije za Fazu II rekonstrukcije i modernizacije HE Piva u okviru konsultantskog Ugovora sa JV AF Consult & Energoprojekt hidroinženjering.

Tokom 2018 godine sproveden je tenderski postupak i Ugovor za rekonstrukciju hidromašinske i elektro opreme agregata i postrojenja sopstvene potrošnje Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić (EPCG) je sa Izvođačem, JV Litostroj Power iz Slovenije i ABB iz Italije je potpisala u julu 2018. godine u vrijednosti od 10.3 mil. eura vezano za Fazu II rekonstrukcije i modernizacije HE Piva.

Faza II modernizacije i rekonstrukcije HE Piva je u toku i biće realizovana u periodu od 2018-2023. i ukupno planirana sredstva za Projekat rekonstrukcije i modernizacije HE Piva - Faza II u ovom periodu iznose 12.1 mil. eura.

Čitav Projekat rekonstrukcije i modernizacije HE Piva kroz dvije Faze je podržan finansiranjem iz kreditne linije KfW banke, dok su konsultantske usluge finansirane iz donacije istoimene banke.

Takođe, nakon realizacije Faze II planira se povećanje instalisane snage elektrane kroz povećanje instalisane snage postojećih agregata. Usvojene su dvije varijante povećanja snage elektrane i to sa povećanjem za oko 20% aktivne snage odnosno za ukupno 67,6 MW (13,7 GWh/god) i povećanjem za oko 10% aktivne snage odnosno za ukupno 36 MW (10,2 GWh/god). Za obje varijante je urađen Idejni projekat i studija izvodljivosti.

Gore navedene mjere realizovane u periodu 2016-2018 i čija je realizacija i dalje u toku obezbijediće produženje životnog vijeka i veću pouzdanost u radu HE Piva ali isto tako stvoriti preduslove i za povećanja ukupne snage agregata, povećanja stepena korisnosti i povećanja iskorišćenja hidroelektrane u cjelini.

1.2. Projekat revitalizacije HE Perućica

Hidroelektrana Perućica je u pogonu od 1960. godine, dakle navršila je 58 godina rada. Da bi vodni potencijal sliva HE Perućica bio bolje iskorišćen i da bi elektrana i dalje mogla sigurno raditi, nakon toliko godina pogona potrebna je obnova, odnosno rekonstrukcija elektrane. Već 1992. godine je krenula obnova i modernizacija pojedinih agregata tako da su već završena četiri agregata (1 – 4). Potrebna je rekonstrukcija i preostala tri agregata, a planira se i ugradnja dodatnog (osmog) agregata snage 65 MVA. Naime, predviđena je ugradnja dodatnog agregata broj 8 (instalirana snaga 65 MVA/58,5 MW, dodatna godišnja proizvodnja HE Perućica: oko 20 GWh).

Tokom 2016 i 2017 godine sprovedeni su tenderski postupci i potpisani su Ugovor za konsultantske usluge za izradu projektne i tenderske dokumentacije za Fazu II Projekta rekonstrukcije i modernizacije HE Perućica za prioritetni obim Projekta i Ugovor za rekonstrukciju i modernizaciju turbinske regulacije agregata A5, 40MVA.

Tokom 2017 i 2018 godine realizovane su aktivnosti u okviru Ugovora za konsultantske usluge za izradu projektne i tenderske dokumentacije za Fazu II Projekta rekonstrukcije i modernizacije HE Perućica i realizovan Ugovor za rekonstrukciju i modernizaciju turbinske regulacije agregata A5, 40MVA.

Faza II projekta rekonstrukcije i modernizacije HE Perućica saglasno definisanom obimu i prioritetima realizacije (Studija Lahmeyer International GmbH) obuhvata:

Građevinske objekte:

- Sanacija i nadvišenje kanala Opačica na protok 81,75 m³/s,
- Rekonstrukcija kanala Moštanica,
- Izgradnja mjernog profila na rijeci Zeti,
- Opremu, postrojenja i sisteme:
- Hidromašinska i elektro oprema agregata A5, A6 i A7,
- Hidromehanička oprema zatvaračnica,
- Opreme za hidrološko hidraulička mjerenja,
- Integralni informacioni sistem.

Faza II modernizacije i rekonstrukcije HE Perućica je u toku i biće realizovana u periodu od 2018 - 2023 što je i predviđeno poslovnim planom EPCG. Procjenjena vrijednost investicije iznosi oko 33 mil. eura i predviđeno je da će projekat biti finansiran putem kreditne linije KfW Banke (rok za potpisivanje ugovora o kreditu je april 2019. godine).

Realizacijom Projekta stvoriće se preduslovi za ostvarenje stvarnih benefita od od projekta prevođenja dijela voda rijeke Zete u akumulacije Krupac i Slano projekta instalacije osmog agregata i povećanja instalisane snage elektrane za 65 MVA. U skladu sa tim, pored finansiranja isporuke opreme i izvođenja radova dio sredstava iz kredita je predviđen za izradu projektne i tenderske dokumentacije za agregat A8 čija će izrada biti dogovorena u 2019. godini.

Vlade Crne Gore na sjednici održanoj 19.04.2018 donijela je Odluku o izradi Lokalne studije lokacije (LSL) prevođenja dijela voda rijeke Zete u akumulacije Krupac i Slano i u septembru 2018. imenovala vodećeg planera koji je formirao planerski tim i otpočeo sa izradom LSL. Očekivani rok za završetak LSL i usvajanje Strateške procjene uticaja na životnu sredinu je mart 2019 godine.

1.3. Projekat revitalizacije TE Pljevlja

U periodu 2017-2018 realizovane su aktivnosti na pripremi podloga za predmetni projekat.

Ugovor sa kompanijom Steag Energy Services GmbH za izradu Idejnog projekta i Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu projekta ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja I potpisan je 27.03.2018. godine. Ugovorena cijena za izradu projekta: 664.290,00 eura.

Ovaj projekat obuhvata: izgradnju sistema za odsumporavanje, denitrifikaciju, unapređenje rada elektrofilterskog postrojenja, izgradnju sistema za tretman otpadnih voda i rekonstrukciju unutrašnjeg sistema transporta pepela i šljake. Sama izrada Glavnog projekta i realizacija ekološke rekonstrukcije TEP-I, Revizija glavnog projekta, Stručni nadzor nad realizacijom projekta biće realizovana u periodu 2019-2022. Procjenjena vrijednost cjelokupne investicije od cca 41 mil. eura će biti konačno potvrđena nakon završetka faze izrade Idejnog projekta

1.4. Projekat revitalizacije malih hidroelektrana

U toku 2015. i 2016. godine Upravni Odbor kompanije "Zeta Energy" doo, Danilovgrad je usvojio investicioni plan za realizaciju projekta rekonstrukcije „Glava Zete i „Slap Zete“. U skladu sa prioritarnim ciljem kompanije "Zeta Energy" doo, Danilovgrad sprovedene su pripreme na rekonstrukciji hidroelektrana „Glava Zete i „Slap Zete“ i započete sljedeće aktivnosti:

- Izvršena su potrebna ispitivanja i pripremljene potrebne podloge za izradu Idejnih projekata;
- Raspisan tender za izradu Idejnih projekata kao i tender za reviziju idejnih projekata;

- Izrađene su hidrološke studije, geološki elaborati, geodetski elaborati, kao i elaborati uticaja na životnu sredinu;
- Izrađeni su idejni projekti rekonstrukcije za obje hidroelektrane.
- Završene je revizija idejnih projekata rekonstrukcije za obje elektrane.

Ukupna investicija za sprovedene aktivnosti je 360.000 eura.

U toku 2017. godine, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Dobijene građevinske dozvole za proces rekonstrukcije mHE “Glava Zete” i mHE “Slap Zete”;
- Pripremljen i sproveden tender i izbor isporučioaca kompletne elektro-mehaničke i hidromehaničke opreme mHE “Glava Zete” i mHE “Slap Zete”;
- Pripremljen i sproveden tender i izbor za izbor revidenta glavnog projekta i nadzora nad izvođenjem radova u procesu rekonstrukcije mHE “Glava Zete” i mHE “Slap Zete”.

U toku 2018. godine, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Potpisan ugovor sa prvorangiranim na tenderu za isporučioaca kompletne elektro-mehaničke i hidromehaničke opreme mHE “Glava Zete” i mHE “Slap Zete”. Ugovor je potpisan sa kompanijom ZRE Gdansk, Poljska. Datum potpisivanja ugovora je 13.02.2018. godine. Ukupna vrijednost ovog Ugovora bez PDV-a iznosi 5.76 mil. eura. Sve navedene aktivnosti “Zeta Energy” doo, Danilovgrad je finansirala iz sopstvenih sredstava;
- Dobijene energetske dozvole.

U skladu sa navedenim Ugovorom sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Izrađen je projekat protočnog trakta mHE “Slap Zete”.
- Izrađen je projekat patotočnog trakta mHE “Glava Zete”.

Takođe planirana je i rehabilitovanje preostalih pet mHE u vlasništvu EPCG čime će se instalirana snaga povećati, sa sadašnjih 2,5 MW na 3,2 MW i planirana proizvodnja, sa 5,5 GWh na 7,8 GWh.

Vezano za revitalizaciju malih hidroelektrana EPCG tokom 2017 i 2018 godine realizovane su aktivnosti na pripremi neophodnih podloga za pripremu tehničke dokumentacije kao i raspisan tender za Izbor projektanta. Ugovor sa kompanijom SISTEM-MNE d.o.o. Podgorica za Izradu projektne dokumentacije za rekonstrukciju pet mHE potpisan je 03.12.2018. Ugovorena cijena je 258.940 eura dok je rok za izradu dokumentacije osam mjeseci od datuma potpisivanja Ugovora. Sama realizacija rekonstrukcije pet mHE, EPCG planirana je za period 2019-2021 a procijenjena vrijednost investicije iznosi 3.26 mil. eura.

1.5. Projekat podmorskog kabla za povezivanje sa Italijom i sa njim vezani Projekti izgradnje novih trafostanica i dalekovoda

1.5.1. Izgradnja TS 400/110 kV Lastva

U 2016. godini završena je izrada Glavnog projekta sa svim potrebnim elaboratima i predati MORT-u za dobijanje građevinske dozvole. Završeni su građevinski radovi na zgradama za GIS (400kV i 110kV), oprema je montirana i ispitana. Završeni su radovi na pristupnim putevima, raskrsnici i drenažnim kanalima. Dobijena je građevinska dozvola za TS Pljevlja 2 i napravljen dogovor oko početka radova.

U 2017. godini su završeni sljedeći radovi: ugrađen je energetski transformator 400/110 kV 300 MVA, ugrađena je spoljna oprema, izgrađena su 35 kV i 0,4 kV postrojenja i završena ugradnja ostale opreme komandno pogonske zgrade.

Završeni su zanatski radovi: na komandno pogonskoj zgradi, na portirnici, na pristupnom putu, na magacinu, na obodnim drenažama i finalno uređenje terena deponije za zemljište iz iskopa.

TS Pljevlja 2: Završeni svi radovi na opremanju 400 kV dalekovodnog polja. Ostalo je da se, kad se steknu povoljni vremenski uslovi, polje priključi na sabirnice 400 kV.

U 2018. godini radovi su završeni (osim ispitivanja vezanih za izgradnju DV 400 kV i otklanjanja primjedbi Komisije za tehnički pregled koji ne utiču na funkcionalnost trafostanice). Na osnovu preliminarog izvještaja Komisije za tehnički pregled i dozvole elektroenergetskog inspektora TS Lastva je puštena u

privremeni pogon na 110 kV naponskom nivou (povezana je na DV 110 kV Budva-Tivat po sistemu „ulaz-izlaz“). Transformator 400/110 kV 300 MVA, postrojenje 400 kV, kao i vodovi prema konvertorskoj stanici su stavljani pod napon u trajanju od 1 sat. Radilo se na prikupljanju dokumentacije i ispravljanju primjedbi radi dobijanja upotrebne dozvole.

U TS Pljevlja završeni su svi radovi. Rađeno na prikupljanju dokumentacije za početak tehničkog pregleda DV 400 kV polja Lastva u TS Pljevlja 2.

Pripremljena tehnička specifikacija, objavljen tender za nabavku još jednog transformatora 400/110 kV, 300 MVA. Na Odluku o izboru najpovoljnijeg ponuđača izjavljena žalba i Državna komisija za kontrolu postupka javnih nabavki poništila postupak.

1.5.2. Izgradnja 400 kV DV Lastva – Pljevlja (dionica Čevo- Pljevlja)

U 2016. godini su vođene aktivnosti na izradi i reviziji projektne dokumentacije. Izvršeni su građevinski radovi (pristupni putevi i temelji stubova). Vođene su aktivnosti na rješavanju imovinsko-pravnih odnosa. Završen FAT za ovjesnu opremu dvosistemske dionice i oprema isporučena. Izvršena je i isporuka dijela zateznih stubova.

U 2017. godini je nastavljeno izvođenje građevinskih i elektromontažnih radova, izrada projektne dokumentacije, isporuka opreme i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa.

U 2018. godini izvođeni su građevinski i elektromontažni radovi na DV 400 kV i 110 kV vodovima, rađeno je na rješavanju imovinsko-pravnih odnosa, usaglašena je varijacije Bukovica Kompletirane su aktivnosti na izradi i reviziji dokumentacije. Ukupno je završeno 62% radova na terenu a realizacija projekta (projektovanje, nabavka opreme i izgradnja) je oko 82%.

1.5.3. Uvođenje DV 400 kV Podgorica – Trebinje u TS Lastva izgradnjom 2×DV 400 kV Lastva – Čevo (Uvođenje DV 400 kV Podgorica – Trebinje)

U 2016. godini je završena izrada i revizija Glavnog projekta, osim posljednje izmjene trase u Poborima (neusaglašenost prostorno-planskih dokumenata). Rađeno je na rješavanju imovinsko-pravnih odnosa. Poslije fabričkih ispitivanja započeto je sa isporukom opreme (završena u obimu 60%). Izvođeni su građevinski radovi (pristupni putevi i temelji stubova).

U 2017. godini su realizovane sljedeće aktivnosti: Oprema za kompletan projekat je isporučena u procentu od 95%. Radovi su završeni u procentu oko 50%. Na DV 400 kV, probijeno je oko 90% puteva i završeno oko 70% temelja, podignuto oko 50% stubova i urađeno oko 25% elektromontažnih radova. Za DV 400 kV eksproprijacija za stubna mjesta je završena u obimu 97% dok je nepotpuna eksproprijacija za pristupne puteve završena u obimu od oko 95%. Eksproprijacija za stubna mjesta (11 stubova) i pristupne puteve za DV 110 kV je u postupku pred upravom za nekretnine. Na osnovu revidovanog glavnog projekta i proglašenog javnog interesa podnijet je zahtjev za građevinsku dozvolu za DV 110 kV.

U 2018. godini su realizovane sljedeće aktivnosti: Nakon pribavljene građevinske dozvole završeni su radovi na DV 110 kV i nakon tehničkog pregleda TS Lastva je povezana na DV 110 kV Budva-Tivat po sistemu „ulaz-izlaz“. Na dalekovodu 110 kV dalekovodu završeni su svi radovi i otklonjene uslovne primjedbe. Dobijena je dozvola za privremeni pogon i dalekovod je stavljen pod napon.

Na 400 kV i 2x400 kV dalekovodima izvođenji građevinski i elektromontažni radovi (ukupno je završeno 98% temelja, 95% stubova i 87% elektromontažnih radova).

1.6. Projekti izgradnje novih TS 110/x kV

1.6.1. Izgradnja TS 110/35 kV Kolašin (Drijenak)

Zaključno sa 2015. godinom završena izrada i revizija Idejnog projekta. U periodu 2016 – 2018. godine nije bilo aktivnosti.

1.6.2. Izgradnja TS 110/10 kV Nikšić 2 (Kličevo)

Zaključno sa 2015. godinom izvršen je izbor najpovoljnijeg ponuđača za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke“, završena je izrada projektne dokumentacije (Glavnog projekta za trafostanicu i kabal 110kV) i revizija istog, dobijene su građevinske dozvole za izgradnju trafostanice i kablovskog voda, izvođeni su građevinski i elektromontažni radovi na izgradnji TS 110/10 kV Kličevo.

U 2016. godini su završeni radovi na izgradnji trafostanice i izvršen je tehnički prijem objekata.

U 2017. godini dobijena je upotrebna dozvola za TS Kličevo. Objekat je završen i pušten u rad.

1.6.3. Izgradnja TS 110/35 kV Žabljak

Zaključno sa 2015. godinom završena je izrada i revizija Idejnog projekta. U toku 2016. i 2017. godini nije bilo aktivnosti.

U 2018. godini vođene su aktivnosti i komunikacija sa CEDIS-om oko otkupa zemljišta. U planski dokument (Izmjene i dopune u zahvatu DUP-a opštine Žabljak) unijete su promjene koje su preduslov za otkup zemljišta. Usvojen planski dokument krajem decembra 2018. godine. Pripremljena je tehnička specifikacija za objavljivanje tendera za izgradnju TS 110/35 kV Žabljak po principu „ključ u ruke“.

1.6.4. Izgradnja TS 110/x kV Zeta (Golubovci)

Zaključno sa 2015. godinom završena je izrada i revizija Idejnog projekta. U periodu 2016. -2018.godina nije bilo aktivnosti.

1.6.5. Izgradnja TS Brezna (I faza – transformacija 110/35 kV)

Izgradnju TS 110/35 kV Brezna je završio investitor “Krnovo Green Energy” doo, Podgorica. Obaveza CGES-a je otkup izgrađene infrastrukture. Program otkupa je pripremljen i odobren od strane Odbora direktora CGES-a, a zatim od strane Regulatorne agencije za energetiku (RAE).

Definisan je konačan predlog Ugovora o preuzimanju TS Brezna i priključne infrastrukture. Nakon usaglašavanja sa investitorom, pribavljena je saglasnosti KfW banke na isti. Završetak otkupa planiran u 2019. godini.

1.6.6. Izgradnja TS 110/35 kV Radovići (Luštica)

U 2016. godini su vođene su aktivnosti oko usaglašavanja prostorno-planske dokumentacije. Rađeno je na usaglašavanju nacrtu ugovora o kreditu i tenderske dokumentacije za izbor konsultanta sa KfW bankom jer će se projekat finansirati iz kredita.

U 2017. godini određena je mikrolokacija trafostanice i način njenog priključenja na 110 kV prenosnu mrežu. Trafostanica će biti izgrađena u Radovićima u GIS tehnologiji.

Promjene koje su nastale zbog promjene lokacije trafostanice su uvrštene u nacrt Prostorni plan posebne namjene (PPPN) za Obalno područje. Pripremljen je projektni zadatak (TOR) i tender za izbor najpovoljnije ponude za pružanje konsultantskih usluga.

U 2018. godini je usvojen PPPN za Obalno područje koji je planski osnov za realizaciju projekta. Potpisan je Ugovor o kreditiranju sa KfW bankom. Po procedurama KfW banke sačinjena uža lista potencijalnih konsultantskih firmi.

1.7. Projekti izgradnje novih 110 kV dalekovoda

1.7.1. Izgradnja 110 kV DV Tivat – Kotor

Zaključno sa 2015. godinom odabran je najpovoljniji ponuđač za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke“, završena revizija Glavnog projekta, dobijena građevinska dozvola, izvođač isporučio dio opreme i započeo sa radovima na izgradnji dalekovoda.

U 2016. godini su završeni građevinski i elektromontažni radovi na dalekovodu, funkcionalna ispitivanja i izvršen tehnički pregled.

U 2017. godini je dobijena upotrebna dozvola i objekat je stavljen u pogon. Time je projekat završen.

1.7.2. Izgradnja 110kV DV Virpazar – Ulcinj

U 2016. godini je objavljen tender. Obustavljena je tenderska procedura od strane Državne komisije za kontrolu javnih nabavki, nakon žalbe jednog od zainteresovanih ponuđača.

U 2017. godini je sprovedena još jedna neuspješna tenderska procedura.

U 2018. godini je odlučeno da realizacija projekta bude odložena dok se ne razmotre nove okolnosti koje utiču na potrebu realizacije projekta. Naime, zbog planirane izgradnje novih obnovljivih izvora na području barske i ulcinjske opštine i njihovog priključenja na prenosnu mrežu, razmatraju se nova tehnička rješenja koja će obezbijediti sigurnije i kvalitetnije napajanje električnom energijom naročito podrčja Ulcinja u smislu zadovoljenja kriterijuma N-1. Po ovom pitanju je i EKC radio analizu koja je prezentovana Stručnom savjetu i preporuka je da se odloži realizacija projekta.

1.7.3. Izgradnja 110 kV DV Vilusi – Herceg Novi

U 2016. godini iz donacije EBRD/EC finansirana je izrada Idejnog projekta izgradnje DV 110 kV Vilusi – Herceg.

U 2017. godini je rađeno na izradi Idejnog projekta izgradnje DV 110 kV Vilusi – Herceg Novi.

U 2018. godini je Idejni projekat završen po prijedlogu trase koju je konsultant odredio kao najpovoljniju, međutim kako je Opština Herceg Novi imala primjedbe na prijedlog trase, Konsultant bi trebao da uraditi novi Idejni projekat sa trasom kojom su uvažene primjedbe Opštine. Konsultant je zaustavio izradu Idejnog projekta po novoj trasi jer su potrošena sredstva koja su obezbijeđena iz donacije EBRD/EC.

1.7.4. Izgradnja 110 kV DV Lastva – Kotor

U 2016.godini je rađeno na pribavljanju podataka i podloga koje su potrebne za izbor trase dalekovoda u priključnim rasponima kod TS Lastva.

U 2017. godini promijenjena trasa dalekovoda je implementirana u Nacrtu PPPN Obalno područje.

U 2018. godini objekti predviđeni Projektom su uneseni u PPPN za Obalno područje koji je usvojen i objavljen u Službenom listu Crne Gore. Ovim su se stekli uslovi za pribavljanje urbanističko - tehničkih uslova i nastavak aktivnosti vezanih za obezbjeđenje kreditnih sredstava.

Ovaj projekat će se finansirati iz kredita KfW banke. Nakon zakonom definisane procedure sa KfW-om je potpisan ugovor o kreditiranju uz garancije Države. Po procedurama KfW banke sačinjena uža lista potencijalnih konsultantskih firmi i rađeno je na pripremi projektnog zadatka za konsultanta koji će pripremiti tendersku dokumentaciju za Izvođača, učestvovati u odabiru izvođača i pratiti realizaciju Projekta.

1.7.5. Izgradnja 110 kV kabla Kličevo – Nikšić

Zaključno sa 2015. godinom izvršen je izbor najpovoljnijeg ponuđača za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke“, završena je izrada projektne dokumentacije (Glavnog projekta za trafostanicu i kabal 110kV) i revizija istog, dobijene su građevinske dozvole za izgradnju trafostanice i kablovskog voda, izvođeni su građevinski i elektromontažni radovi na izgradnji TS 110/10 kV Kličevo.

U 2016. godini su završeni radovi na izgradnji kablovskog voda i izvršen je tehnički prijem objekta.

U 2017. godini dobijena je upotrebna dozvola za kabal 110 kV Kličevo – Nikšić. Objekat je završen i pušten u rad.

1.7.6. Izgradnja 110 kV veze Podgorica 4 – Podgorica 1

Zaključno sa 2015. godinom su dobijeni urbanističko-tehnički uslovi i završena je izrada Idejnog projekta veze (kabal i dalekovod) i objavljen tender za realizaciju projekta po principu "ključ u ruke". Sprovedena je tenderska procedura i potpisan Ugovor sa najpovoljnijim ponuđačem. Projektantu dostavljena postojeća dokumentacija i započeta izrada Glavnog projekta veze Podgorica 1-Podgorica 4.

U 2016. godini je rađeno na izradi projektne dokumentacije - Glavnog projekta i usaglašavanju određenih problema koji su se pojavili tokom izrade. Izvršena su prijemna ispitivanja i isporuka dijela opreme - kabla 110kV.

U 2017. godini je završena revizija Glavnog projekta veze 110kV Podgorica 1 – Podgorica 4. Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu je dobio saglasnost Agencije za zaštitu životne sredine.

U 2018. godini je Elaborat eksproprijacije za vezu 110kV kablovskog voda Podgorica 1 – Podgorica 4 završen i ovjeren od strane Uprave za nekretnine. Elaborat se izrađivao po treći put zbog promjene vlasništva nad zemljištem na području Duklje kuda prolazi trasa dalekovoda 110kV i nalaze se dva stuba dalekovoda. Isporučena: stubna konstrukcije za potrebe realizacije projekta, užad AIFe 150/25mm², izolatori, ovjesna i spojna oprema, OPGW uže, ormara zaštite i upravljanja čime je završena isporuka primarne opreme potrebne za realizaciju projekta.

Od strane Ministarstva finansija odbijen zahtjev za dobijanje javnog interesa - zemlja u državnom vlasništvu se ne može nalaziti u javnom interesu. Problem je riješen tek krajem godine. Završni radovi na prilagođavanju projektne dokumentacije novom Zakonu o izgradnji (potrebne su nove licence projektanata koje izdaje Ministarstvo ekonomije).

1.7.7. Izgradnja DV 110 kV Brezna – Žabljak

Projekat se realizuje u sklopu projekta Izgradnja 400 kV DV Čevo-Pljevlja.

U 2016. godini je započeto rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i pripremana je projektna dokumentacija.

U 2017. godini je završena izrada i revizija projektne dokumentacije, nabavka opreme i započeto izvođenje građevinskih i elektromontažnih radova.

U 2018. godini je završena isporuka opreme i nastavljeno izvođenje radova uz rješavanje imovinsko-pravnih odnosa.

1.7.8. Izgradnja 2 X 110 kV kabla Tivat – Radovići (Luštica)

U 2016. godini su vođene su aktivnosti oko usaglašavanja prostorno-planske dokumentacije.

Rađeno na usaglašavanju nacrtu ugovora o kreditu i tenderske dokumentacije za izbor konsultanta sa KfW bankom jer će se projekat finansirati iz kredita.

U 2017. godini kada je određena mikrolokacija trafostanice, određen je i način njenog priključenja na 110 kV prenosnu mrežu. Priključenje će se realizovati izgradnjom 2×110 kV kablovska voda od nove TS Radovići do tačke priključenja na postojeći 110 kV dalekovod Tivat – Budva (stubno mjesto br. 170 po principu "ulaz – izlaz") u dužini od 11.5 km.

Promjene koje su nastale su uvrštene u nacrt PPPN za Obalno područje.

Pripremljen je projektni zadatak (TOR) i tender za izbor najpovoljnije ponude za pružanje konsultantskih usluga.

U 2018. godini je usvojen PPPN za Obalno područje koji je planski osnov za realizaciju projekta. Potpisan je Ugovor o kreditiranju sa KfW bankom. Po procedurama KfW banke sačinjena uža lista potencijalnih konsultantskih firmi.

1.8. Projekti novih interkonekcija sa susjednim EES

1.8.1. Izgradnja 400 KV DV Pljevlja 2 – Bajina Bašta i Izgradnja 400 KV DV Pljevlja 2 – Višegrad

U 2016. godini su sprovedene aktivnosti na implementaciji projekta u skladu sa Studijom izvodljivosti. Ovaj projekat će se finansirati iz WBIF Granta, što podrazumijeva implementaciju u skladu sa odredbama Posebnog ugovora, potpisanog između KfW-a i CGES-a. MORT-u je upućen zahtjev za izdavanje UTU koji je odbijen zbog neusaglašenosti prostorno - planske dokumentacije.

U 2017. godini je sprovedena procedura izbora Konsultanta koji će pratiti realizaciju projekata čija se realizacija finansira iz WBIF Granta i potpisan Ugovor o pružanju konsultantskih usluga (usluge neophodne za realizaciju ovog projekta definisane kao opcione). Za aktiviranje istih, neophodna je saglasnost KfW-a koja zavisi od dinamike realizacije projekta od strane EMS-a. Aktivnosti oko usaglašavanja prostorno-planske dokumentacije.

U 2018. godini, Vlada Crne Gore je donijela Odluku o izradi DPP-a koridora dalekovoda 2x400 kV Pljevlja 2 – Bajina Bašta (Višegrad) za dionicu na teritoriji Crne Gore. Pregovori sa KfW-om u cilju dobijanja saglasnosti za korišćenje sredstava iz granta i aktiviranja konsultanta od januara 2020. godine.

CGES aktivno učestvuje u radu radne grupe za pripremu projektnog zadatka za konsultanta koji će raditi ažuriranje Regionalne studije izvodljivosti na zahtjev EMS-a.

1.9. Projekti rekonstrukcija prenosnih objekata

1.9.1. Zamjena VN opreme u trafostanicama

U 2016. godini su završeni radovi na zamjeni VN opreme u TS 400/220/110kV Pljevlja 2 i TS Ribarevine i rekonstrukcija sopstvene potrošnje u TS 400/220/110 kV Pljevlja 2.

U 2017. godini je sprovedena je procedura i izabran Konsultant koji će pratiti realizaciju projekta i potpisan Ugovor o pružanju konsultantskih usluga. Ovaj projekat će se finansirati iz WBIF Granta, što podrazumijeva implementaciju u skladu sa odredbama Posebnog ugovora, potpisanog između KfW-a i CGES-a.

U 2018. godini je pripremljena pretkvalifikaciona dokumentacija za izbor kvalifikovanih ponuđača za učešće na Tenderu za izbor Izvođača po principu "ključ u ruke" (Žuti FIDIC).

Izabrani su kvalifikovani ponuđači za učešće na Tenderu za izbor izvođača. Pripremljena je tenderske dokumentacije za izbor najpovoljnijeg Izvođača. Započet je tenderski postupak.

1.9.2. Rekonstrukcija 110 kV DV Lastva – Tivat (II faza)

Zaključno sa 2015. godinom je završena tenderska procedura i potpisan je Ugovor sa najpovoljnijim ponuđačem za poslove izrade Idejnog projekta. Projektant je dostavio Idejni projekat na reviziju, koji je Komisija za reviziju ocijenila neprihvatljivim i Projekat je vraćen na doradu.

U 2016. godini je Idejni projekat revidovan.

U 2017. godini aktivnosti oko planske dokumentacije.

U 2018. godini je odlučeno da se projekat finansira iz kredita KfW banke, u sklopu Projekta TS Luštica. Aktivnosti oko usaglašavanja ugovora sa KfW bankom. Potpisan je Ugovor o kreditu sa KfW bankom.

1.9.3. Rekonstrukcija TS Podgorica 2 (nabavka i instalacija transformatora 400/110kV, 300 MVA)

U 2016. godini u TS Podgorica 2 ugrađen transformator 400/110 kV, 300 MVA koji je prvobitno bio planiran za ugradnju u novoizgrađenu TS Lastva.

1.9.4. Rekonstrukcija 110 kV DV Budva – Lastva

Zaključno sa 2015. godinom je završena tenderska procedura i potpisan je Ugovor sa prvorangiranim na tenderu za izradu Idejnog projekta. Projektant je dostavio Idejni projekat na reviziju, koji je Komisija za reviziju ocijenila neprihvatljivim i Projekat je vraćen na doradu.

U 2016. godini je rađeno na reviziji dostavljenog Idejnog projekta.

U 2017. godini je završena revizija Idejnog projekta.

U 2018. godini je rađeno na pripremi dinamičkog plana realizacije projekta.

1.9.5. Rekonstrukcija i proširenje TS 110/35 kV Pljevlja 1

Nije bilo aktivnosti u periodu 2016. - 2018. godine.

1.9.6. Revitalizacija 110 kV dalekovoda

Kroz ovaj projekat planirani su radovi na:

- Revitalizaciji DV 110 kV H.Novi-Trebinje;
- Revitalizaciji DV Podgorica1- Perucica, vodovi II,III;
- Nabavka ručnog GPS uređaja (završeno u 2018.godini);
- Antikorozivna zaštita na dalekovodima i trafostanicama (završeno u 2018.godini);
- Sanaciji stuba br.52 na DV 110 kV Berane-Ribarevine (završeno u 2018.godini).

Revitalizacija DV 110 kV H.Novi – Trebinje

Zaključno sa 2015. godinom završena je tenderska procedura za nabavku opreme, potpisan Ugovor i oprema isporučena.

U 2016. godini je objavljen tender za izvođenje radova. Uložena je žalba na tendersku dokumentaciju, što je za posljedicu imalo obustavljanje tenderskog postupka.

U 2017. godini zbog potrebe usaglašavanja aktivnosti sa BiH stranom, nije ponovo objavljen tender kako je bilo planirano.

U 2018. godini je održan je sastanak sa Elektroprenosom BiH sa temom način i obim rekonstrukcije ovog dalekovoda. Na sastanku je dogovoreno da se izvrši zamjena provodnika, izolatora, ovjesne i spojne opreme. Dogovoreno je da se u toku 2019.godine realizuju tenderske procedure i odabere izvođač.

Revitalizacija DV Podgorica1-Perucica, vodovi II, III

U 2015. godini su završeni radovi na zamjeni provodnika, izolatora i ovjesne opreme na dionici dalekovoda od stuba broj 100 do stuba broj 111.

U 2016. godini je završena zamjena izolatora i ovjesne opreme na svim planiranim stubovima.

U 2017. godini nije bilo aktivnosti.

U 2018. godini je rađeno je na pripremi tehničke specifikacije neophodne za raspisivanje tendera za Izvođenje radova. Završena je tenderska procedura, izabrana najpovoljnija ponuda i potpisan Ugovor. Izvođenje radova planirano u 2019. godini.

1.9.7. Revitalizacija DV 110 kV Budva – Podgorica 2

U 2016. godini nije bilo aktivnosti.

U 2017. godine je pripremljena tenderska dokumentacija, objavljen je tender, izabrana je najpovoljnija ponuda i potpisan Ugovor.

U 2018. godini su realizovane sve aktivnosti na revitalizaciji DV 110 kV Budva – Podgorica 2 u skladu sa Ugovorom.

1.9.8. Revitalizacija TS 110/35kV Nikšić (sanacija betonskih portala)

Zaključno sa 2015. godinom je završena revizija Idejnog projekta i pripremljena tehnička specifikacija za objavljivanje tendera za izradu glavnog projekta i izvođenje radova. Izabran je najpovoljniji ponuđač za izradu Glavnog projekta i izvođenje radova. Izvođač je uveden u posao i počela je izrada Glavnog projekta. U 2016. godini je završena izrada Glavnog projekta. Dobijena je građevinska dozvola za izvođenje radova. Počelo je izvođenje radova na zamjeni portala.

U 2017. godini su izvedeni svi planirani građevinski i elektromontažni radovi na zamjeni portala sa istovremenom ugradnjom gromobranske zaštite za 110 kV postrojenje. Dobijena je dozvola da se objekat pusti u probni rad.

U 2018. godini završen je Tehnički pregled izvedenih radova i dobijena upotrebna dozvola. Projekat je završen.

1.9.9. Proširenje TS Mojkovac

Zaključno sa 2015. godinom je završena je tenderska procedura za nabavku transformatora i potpisan Ugovor. Završena je i tenderska procedura za projektovanje, nabavku opreme i izvođenje radova na opremanju novoga transformatorskog polja po principu “ključ u ruke” i potpisan Ugovor. Završeni su građevinski i elektromontažni radovi na izgradnji novog transformatorskog polja. Završena je i rekonstrukcija sopstvene potrošnje.

U 2016.godini je završena zamjena prekidača 110 kV u DV polju Ribarevine. Završeni svi radovi na projektu i dobijena upotrebna dozvola.

1.9.10. Proširenje TS Tivat

Nije bilo aktivnosti u periodu 2016. - 2018. godine.

1.9.11. Rekonstrukcija TS Vilusi

U 2016. godini iz donacije EBRD/EC finansirana je izrada Idejnog projekta rekonstrukcija/proširenje TS 110/35kV Vilusi i TS 110/35kV Herceg Novi.

U 2017. godini je rađeno na izradi Idejnog projekta rekonstrukcija/proširenje TS 110/35kV Vilusi i TS 110/35kV Herceg Novi.

U 2018. godini je Idejni projekat rekonstrukcija/proširenje TS 110/35 kV Vilusi i TS 110/35 kV Herceg Novi je završen. Završena je i interna revizija Idejnog projekta.

1.9.12. Proširenje TS Herceg Novi

U 2016. godini iz donacije EBRD/EC finansirana je izrada Idejnog projekta rekonstrukcija/proširenje TS 110/35kV Vilusi i TS 110/35kV Herceg Novi.

U 2017. godini je rađeno na izradi Idejnog projekta rekonstrukcija/proširenje TS 110/35kV Vilusi i TS 110/35kV Herceg Novi.

U 2018. godini je završen Idejni projekat rekonstrukcija/proširenje TS 110/35kV Vilusi i TS 110/35kV Herceg Novi. Završena je i interna revizija Idejnog projekta.

1.9.13. Proširenje TS Virpazar

U 2016. godini je objavljen tender po principu „ključ u ruke“ za izgradnju DV 110 kV Virpazar-Ulcinj. Dio tog tendera je i proširenje TS Virpazar za potrebe uvođenja ovog dalekovoda. Obustavljena je tenderska procedura od strane Državne komisije za kontrolu javnih nabavki, nakon žalbe jednog od zainteresovanih ponuđača.

U 2017. godini je sprovedena još jedna neuspješna tenderska procedura.

U 2018. godini je odlučeno da realizacija projekta izgradnja DV 110 kV Virpazar-Ulcinj bude odložena. Time je i ovaj projekat odložen.

1.9.14. Proširenje TS Ulcinj

U 2016. godini je objavljen tender po principu „ključ u ruke“ za izgradnju DV 110 kV Virpazar-Ulcinj. Dio tog tendera je i proširenje TS Ulcinj za potrebe uvođenja ovog dalekovoda. Obustavljena je tenderska procedura od strane Državne komisije za kontrolu javnih nabavki, nakon žalbe jednog od zainteresovanih ponuđača.

U 2017. godini sprovedena je još jedna neuspješna tenderska procedura.

U 2018. godini je odlučeno da realizacija projekta izgradnja DV 110 kV Virpazar - Ulcinj bude odložena. Time je i ovaj projekat odložen.

1.9.15. Proširenje TS Podgorica 1

Nije bilo aktivnosti.

1.10. Projekti sekundarnih sistema (NDC, zaštita, upravljanje, komunikacije)

1.10.1. Rekonstrukcija sistema zaštita u cijeloj mreži

Zaključno sa 2015. godinom završeni su svi planirani radovi na zamjeni zaštita 400 kV i 220 kV u TS 400/220/110 kV Pljevlja 2, TS 220/110/35 kV Mojkovac, TS 400/110/35 kV Ribarevine i u TS 400/110 kV Podgorica 2.

Iz GRANT-a će se finansirati realizacija sljedećih projekata:

- Rekonstrukcija sistema zaštita, upravljanja i sopstvene potrošnje u TS 220/110/35 kV Podgorica 1;
- Rekonstrukcija zaštite i upravljanja u ostaloj 110 kV i 35 kV mreži.

U 2017. godini je sprovedena procedura i izabran Konsultant koji će pratiti realizaciju projekata koji se finansiraju iz WBIF Granta i potpisan Ugovor o pružanju konsultantskih usluga.

U 2018. godini je pripremljena pretkvalifikaciona dokumentacija za izbor kvalifikovanih ponuđača za učešće na Tenderu za izbor Izvođača po principu "ključ u ruke" (Žuti FIDIC).

Izabrani su kvalifikovani ponuđači za učešće na Tenderu za izbor izvođača. Pripremljena je tenderske dokumentacije za izbor najpovoljnijeg Izvođača. Započet je tenderski postupak.

1.10.2. SCADA za dispečerski centar sa EMS sistemom (uključujući i procjenu N-1 faktora sigurnosti u EES u realnom vremenu) (SCADA za dispečerski centar sa EMS sistemom)

U 2016. godini je izvršeno otvaranje ponuda za izbor najpovoljnije ponude za isporuku novog SCADA/EMS sistema. Potpisan ugovor sa najpovoljnijim ponuđačem za nabavku novog SCADA/EMS sistema, koji će se realizovati kroz VI faza Dostavljene garancije, Izvođač uveden u posao (I faza projekta). Pripremljene i dostavljene podloge za izradu Glavnog projekta. Dostavljen je Glavni projekat. Započeta je revizija dostavljenog Glavnog projekta.

U 2017. godini su realizovane sljedeće aktivnosti:

- Završena je faza II projekta: revidovan je i odobren je Glavni projekat SCADA/EMS sistema.
- Završena je realizacija aktivnosti na fazi III projekta: Proizvodnja (razvoj), integracija i parametrizacija SCADA/EMS sistema.
- Započeta je realizacija faze IV projekta: Pre-FAT i FAT testiranje.

U 2018. godini su realizovane sljedeće aktivnosti:

IV faza: Aktivnosti na Pre-FAT i FAT testiranju sa svim podaktivnostima i pratećim izvještajima.

Počela je realizacija faze V - Isporuca sistema, instalacija, obuka Naručioca, ispitivanje u toku instalacije i puštanja SCADA/EMS sistema u rad, prijemna ispitivanja (SAT).

Izvršena je isporuka opreme za SCADA/EMS sistem i počela montaža opreme.

1.10.3. Integralni informacioni sistem OPS-a

Nije bilo aktivnosti.

1.10.4. Razvoj, rekonstrukcija, mjerenje i zaštita u TS

Sve aktivnosti na ovom projektu su završene zaključno sa 2016. godinom.

1.10.5. Hardver i softver za re-implementaciju informacionog sistema finansijskog upravljanja (FMIS) – DataCode (Hardver i softver za FMIS)

U 2016. godini su nabavljeni hardver i softvera za upgrade ESS sistema.

U 2017.godini je nabavljen i implementiran virtuelizovani serverski klaster od tri noda sa storage i back-up sistemom, kao i aplikativni softver Adobe Acrobat.

U 2018.godini su realizovane sljedeće aktivnosti: obavljena nadogradnje ESS sistema, obavljena usluga za obuku za Led Implementera za standard ISO 27001, obavljena nabavka uređaja za skladištenje podataka HP StoreOnce 3100 8TB System.

1.10.6. Proširenje SCADA sistema modulom za observabilnost spoljnog sistema (Proširenje SCADA sistema)

U 2015. godini je objavljen tender za nabavku specijalne ispitne opreme, alata i materijala. Izabrana je najpovoljnija ponuda i potpisan Ugovor. Isporučena oprema po Ugovoru (ZERA MT3000 nadograđena sa: modulom za MP, novi program WinSAM V6 za automatsko vođenje i nadzor ispitivanja brojila, kao i prateća oprema).

U 2016. godini je, nakon nabavke mjerne opreme, rađeno na ugradnji i ispitivanju obračunskih i kontrolnih mjerenja. Ovim je projekat završen.

1.10.7. Modul za dostavljanje podataka na Transparency platformu r2 (Modul za Transparency platformu)

U 2015. godini je sproveden otvoreni postupak javne nabavke i potpisan Ugovor sa najpovoljnijim ponuđačem. Isporučen softverski modul i izvršeno testiranje, provjerena kompatibilnost sa postojećim modulima već instalisanih kod CGES-a, sa kojih isti treba da prikuplja, obrađuje i šalje podatke.

U 2016. godini su izvršena sva planirana testiranja i održavanje u trajanju garantnog roka.

U 2017. godini su završeni planirani poslovi vangarantnog održavanja u skladu sa Ugovorom. Nabavljena, isporučena i instalirana dva arhivska (database) servera.

U 2018. godini su završene provjere u trajanju vangarantnog roka. Sprovedena je tenderska procedure (neposredni sporazuma) za nabavku i isporuku dva komunikaciona servera.

1.11. Izrada dokumentacije za rezervisanje trasa za izgradnju novih dalekovoda

Nije bilo aktivnosti

1.12. Projekat procjene kapaciteta elektroenergetskog sistema za priključenje OIE (hosting capacity) i analiza o mogućnosti uključenja i rada mHE, VE i FN elektrana u EES u terminima kada će biti izgrađene

Zbog svoje nepredvidljivosti i brze promjenljivosti u proizvodnji, što se najviše odnosi na vjetroelektrane, ali dijelom i na fotonaponske elektrane i male hidroelektrane, u elektroenergetskom sistemu ovi izvori izazivaju tehničke probleme sa finansijskim posljedicama. Tehnički problemi se, u prvom redu, odnose na održavanje frekvencije, odnosno regulaciju aktivne snage u sistemu, gdje se javlja potreba za većom rezervom snage u sistemu. Veća rezerva snage uzrokuje i veće troškove u sistemu.

Od ove tri vrste obnovljivih izvora električne energije, svakako najveći problem u mreži mogu izazvati vjetroelektrane. Dva su razloga za to. Prvo, njihova proizvodnja je najbrže promjenljiva i najmanje predvidiva. I drugo, po instaliranoj snazi to će biti najveća koncentracija priključne snage. Dakle, moguće je obezbjediti stabilan rad EES i dovoljan nivo rezerve snage u sistemu. To su pokazale i neke studije koje su na tu temu izrađene u posljednje vrijeme. Međutim, biće potrebno pratiti situaciju i raditi redovne analize stabilnosti EES i raspoložive rezerve snage kako bi se na vrijeme mogli uočiti eventualni problemi.

U cilju unapređenja razvoja elektroenergetskog sistema Vlada Crne Gore je donijela Odluku o izradi Detaljnog prostornog plana koridora dalekovoda 2x400kV Pljevlja 2 – Bajina Bašta za dionicu na teritoriji Crne Gore ("Službeni list CG", broj 09/18). Izrada planskog dokumenta je u završnoj fazi, odnosno u toku je izrada Predloga plana.

Analiza priključenja novih proizvodnih objekata-CGES

Priključenje novih proizvodnih kapaciteta na prenosnu mrežu zahtjeva kompleksnu analizu u pogledu sagledavanja svih tehničkih parametara koji uslovljavaju uslove i mogućnosti za priključenje. Shodno zakonskoj obavezi CGES je započeo aktivnosti na izradi desetogodišnjeg plana razvoja koji će obuhvatiti period 2020-2029 u okviru kojeg će biti prepoznate inicijative za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta, analizirano postojeće stanje mreže.

Vjetroelektrana Gvozd

Iskazano je interesovanje za izgradnju vjetroelektrane Gvozd na teritoriji Opštine Nikšić. U tom smislu kroz navedeni plan analiziraće se izgradnja novog vjetroparka Gvozd, instalisane snage 50 MW, na prenosnu mrežu CGES u smislu postojanja tehničkih ograničenja u prenosnoj mreži nakon takvog priključenja, iz ugla sigurnosti sistema, kao i predložiti optimalan način priključenja. CGES će na bazi planiranih aktivnosti po pitanju izgradnje novih energetske objekta u narednom desetogodišnjem planu razvoja razmotriti razvoj prenosne mreže u tom smislu.

Preliminarni rezultati su pokazali da su sljedeća rješenja moguća:

1. Rekonstrukcija dalekovoda DV 110kV Perućica – Danilovgrad – Podgorica 1 u dužini od oko 35km (kompletno nov 110kV vod 240mm²).
2. Priključenje VE Gvozd na VE Krnovo i potom izgradnja TS 400/110kV Brezna (sa razdvajanjem sabirница 110kV u TS Brezna i odvajanje obje elektrane na 400kV).
3. Ugradnja 220/110kV „Phase-shift“ transformatora u HE Perućica, kako bi konstantno držao tok snage od 110kV ka 220kV u vrijednosti od oko 100MW.

Solarna elektrana Briska gora

Izgradnja solarne elektrane je planirana da se realizuje po fazama, i to:

1. Faza I – izgradnja instalisane snage 50 MW i
2. Faza II – izgradnja preostalog dijela do ukupno planirane instalisane snage solarne elektrane od 230 MW.

U okviru predmetnih analiza obrađene su slijedeće varijante:

- a) Priključenje SE Briska gora 50MW
- b) Priključenje SE Briska gora 230MW sa pojačanjima kapaciteta 110kV mreže u regionu od interesa i
- c) Priključenje SE Briska gora 230MW i izgradnja TS Bar 2 400/110kV sa neophodnim pojačanjima

Prva varijanta (Varijanta 1) pretpostavlja izgradnju novih dalekovoda 110kV, povećanog presjeka $2 \times 240 \text{ mm}^2$ (tzv. teški dalekovodi) po proširenim trasama postojećih dalekovoda:

- Podgorica 2 – Virpazar
- Virpazar – Bar (ako je potrebno)
- Budva – Bar (ako je potrebno)
- Bar – Možura (ako je potrebno)
- Možura – Ulcinj (ako je potrebno)
- Lastva – Budva (ako je potrebno)
- Virpazar – SE Briska gora (ako je potrebno)

Druga varijanta (Varijanta 2) pretpostavlja izgradnju:

- TS Bar 2 400/110kV sa dva transformatora po 300MVA
- Ulaz – izlaz na DV 400kV Lastva – Podgorica 2 (35km)
- Dva DV 110kV SE – Bar2 (30km)

U obje varijante solarna elektrana bi se u prvoj fazi (50MW) priključila preko DV 110kV na Ulcinj, dužine oko 15km. DV 110kV Virpazar – Ulcinj zapravo predstavlja dalekovod Virpazar – SE dužine oko 35km $2 \times 240 \text{ mm}^2$, s obzirom na to da bi se solarna elektrana u prvoj fazi priključila direktno na TS Ulcinj (faza I – 50MW).

Vjetroelektrana Brajići

Vjetroelektrana Brajići je planirana sa instalisanom snagom od oko 75MW i nalaziće se u blizini postojećeg 110kV voda Budva – Podgorica 2.

Prema trenutnoj situaciji na terenu, njeno priključenje bi bilo realizovano po principu ulaz/izlaz na pomenuti dalekovod.

1.13. Projekti izgradnje i rekonstrukcije primarne distributivne mreže

Na nivou distribucije, osnovni problemi su i dalje proširenje mreže kako bi se zadovoljila sve veća potrošnja i smanjili gubici električne energije.

Postoje i problemi u obezbjeđivanju standardnih uslova za realizaciju investicionih projekata: nekompletna prethodna projektna dokumentacija, dugotrajni procesi za dobijanje građevinskih dozvola, neadekvatni finansijski resursi. Najbrojniji problemi se odnose na imovinska prava, što ima negativan uticaj na Projekte rekonstrukcije, razvoja i gradnje distributivnog sistema.

Struktura i karakteristike objekata distributivne mreže ukazuju na to da je istorijski razvoj mreže zasnovan uglavnom na dva stepena transformacije 35/10 kV i 10/0,4 kV. U određenim područjima uglavnom rijetko naseljenim, zastupljena je i transformacija 35/0,4 kV, kao i manji dio transformacija 35/6 kV za potrebe industrije (vodovodna postrojenja i rudnici).

Treba istaći da za razvoj distributivne mreže ne postoji odgovarajuća prostorno planska dokumentacija na svim područjima na kojima je potrebno razvijati mrežu, uslijed čega elektrodistributivni sistem nije u stanju da adekvatno odgovori sve većim zahtjevima potrošnje, odnosno veoma intenzivnoj gradnji, posebno u Podgorici i primorskom dijelu Crne Gore, što nerijetko dovodi do negodovanja investitora.

Razvoj distributivne mreže treba da dovede do povećanja sigurnosti snabdijevanja (obezbjeđenje dvostranog napajanja, posebno u najznačajnijim tačkama distributivne mreže) i smanjenja gubitaka (tehničkih i komercijalnih) električne energije do nivoa ispod 10 %, kao i stvaranja mogućnosti priključenja novih korisnika. Akcionim Planom je predviđena gradnja novih vodova i trafostanica, kao i rekonstrukcija postojećih.

Sa porastom potrošnje električne energije kapaciteti postojeće distributivne mreže postepeno su postajali nedovoljni, naročito u urbanim područjima sa većom gustom opterećenja. Sprovedene analize i međunarodna iskustva ukazala su na potrebu uvođenja direktne transformacije 110/10 kV. U Crnoj Gori ovakva praksa je započeta 80-tih godina prošlog vijeka izgradnjom TS 110/10 kV Podgorica 3 i TS 110/10 kV Podgorica 4, a završena je i izgradnja TS 110/10 kV Podgorica 5.

Tokom 2016.godine nastavljeno je sa realizacijom započetih i planiranih projekata primarne mreže.

U tabelarnom pregledu uz planirane, prikazana je realizacija projekata primarne mreže, po godinama i ukupna za period 2016 - 2018. godina:

PRIMARNA MREŽA

	Aktivnost	Planirano 2016	Realizovano 2016	Planirano 2017	Realizovano 2017	Planirano 2018	Realizovano 2018	Ukupno planirano (2016-2018)	Ukupno realizovano (2016-2018)
1	Izgradnja novih TS	1,302,500	1,369,196	1,283,190	1,437,783	750,000	296,002	3,335,690	3,102,981
2	Rekonstrukcija TS	1,128,300	1,261,758	50,000	79,798	50,000	1,105,494	1,228,300	2,447,050
3	Izgradnja novih vodova	913,530	368,487	1,745,830	675,400	1,700,000	29,932	4,359,360	1,073,819
4	Rekonstrukcija vodova	155,460	1,220,306	150,000	912,793	150,000	302,088	455,460	2,435,187
5	Ugradnja opreme u TS	177,060	53,517	50,000	19,752	978,390	17,201	1,205,450	90,470
6	Projektovanje i revizija			100,000		100,000		200,000	0
Ukupno (1-6)		3,676,850	4,273,263	3,379,020	3,125,526	3,728,390	1,750,717	10,784,260	9,149,507

Planirane aktivnosti i sredstva pod tačkom br. 6 "Projektovanje i revizija" za realizaciju u 2017. i 2018.godini, su realizovane kroz pojedinačne projekte koji čine sastavni dio gore prikazanih ulaganja.

Za potrebe uspostavljanja i osavremenjavanja sistema upravljanja, u skladu sa Sporazumom o poslovno tehničkoj saradnji od 02.07.2015 godine zaključenim između Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić i Društva za telekomunikacije „MTEL“ d.o.o Podgorica, o zajedničkim ulaganjima za postavljanje na elektrodistributivnim nadzemnim vodovima, korišćenje i tekuće održavanje optičkih vlakana na 35kV, 10kV i 0.4kV, tokom 2016.godine je započeto sa ugradnjom OPGW(35kV) i ADSS(10 i 0.4kV) užadi, i nastavljeno u 2017. i 2018. godini. Ukupna ulaganja u ugradnju OPGW u 2016. godini iznose 1.135.178 eura; u 2017. godini iznose 888.942 eura; u 2018. godini iznose 261.322 eura .

U planiranom periodu 2016-2018.godina nije realizovan određen broj projekata zbog nepostojanja prostorno planske dokumentacije, dugotrajnog postupka rješavanja imovinsko pravnih odnosa, kao i dugotrajnih tenderskih procedure. Jedan broj projekata nije realizovan jer zavisi od dinamike izgradnje drugih infrastrukturnih objekata.

1.14. Projekti sekundarne distributivne mreže

Kao što je slučaj s primarnom mrežom i sekundarna distributivna mreža je u stanju da su potrebni brojni zahvati na njoj kako bi se obezbjedilo sigurno napajanje potrošača.

Projekti sekundarne distributivne mreže se odnose na obnovu postojećih i izgradnju novih trafostanica, izgradnju novih vodova i rekonstrukciju (obnovu postojećih) te zamjenu i ugradnju novih dijelova opreme. Potrebni zahvati, odnosno investicije su nužne u svim dijelovima distributivne mreže, u smislu teritorijalne raspodjele.

Tokom 2016.godine nastavljeno je sa realizacijom započetih i planiranih projekata sekundarne mreže.

U tabelarnom pregledu uz planirane projekte Akcionim planom, prikazana je i realizacija projekata sekundarne mreže, po godinama i ukupna za period 2016-2018. godina:

SEKUNDARNA MREŽA

	Aktivnost	Planirano 2016	Realizovano 2016	Planirano 2017	Realizovano 2017	Planirano 2018	Realizovano 2018	Ukupno planirano (2016-2018)	Ukupno realizovano (2016-2018)
1	Dogradnja i rekonstrukcija sekundarne distributivne mreže	2,111,205	4,213,950	4,706,404	10,746,343	2,092,500	5,830,569	8,910,109	20,790,862
Ukupno		2,111,205	4,213,950	4,706,404	10,746,343	2,092,500	5,830,569	8,910,109	20,790,862

Za potrebe uspostavljanja i osavremenjavanja sistema upravljanja, u skladu sa Sporazumom o poslovno tehničkoj saradnji od 02.07.2015 godine zaključenim između Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić i Društva za telekomunikacije „MTEL“ d.o.o Podgorica, o zajedničkim ulaganjima za postavljanje na elektrodistributivnim nadzemnim vodovima, korišćenje i tekuće održavanje optičkih vlakana na 35kV, 10kV i 0.4kV, tokom 2016.godine je započeto sa ugradnjom OPGW(35kV) i ADSS(10 i 0.4kV) užadi, i nastavljeno u 2017. i 2018. godini. Ukupna ulaganja u ugradnju ADSS sistema u 2016.godini iznose 2.281.303 eura; u 2017. godini iznose 9.549.732 eura; u 2018. godini iznose 3.881.455 eura.

U planiranom periodu 2016-2018.godina nije realizovan određen broj projekta zbog nepostojanja prostorno planske dokumentacije, dugotrajnog postupka rješavanja imovinsko pravnih odnosa, kao i dugotrajnih tenderskih procedure.

1.15. Projekti upravljanja i automatizacije distributivne mreže

Do 2016. godine planirana je izgradnja modernog distributivnog centra za upravljanje. Do 2020. godine, veći dio TS i mreža 35 i 10 kV bi bile uključene u centar za upravljanje. Centar će u prvoj fazi imati funkcionalnost SCADA-e, koja će se u završnoj fazi dopuniti i setom funkcija upravljanja distribucijom (Distribution Management System), geografskim informacionim sistemom (Geographic Information System), funkcijama za upravljanje resursima (Asset Management) i setom funkcija pripreme za radove (Work Permits/Instructions and Crew Management).

Moderni standardi kvaliteta snabdijevanja potrošača električnom energijom traže manji broj i kraće vrijeme prekida snabdijevanja, što će u tom slučaju tražiti zahvate na distributivnoj mreži u smislu uvođenja novih rješenja poput automatizacije mreže, poluizolovanih ili izolovanih provodnika i slično. Instalacija novih provodnika na problematičnim djelovima trase dalekovoda u velikoj mjeri smanjuje broj kvarova (čak i do 80 %), a automatizacija distribucije sa daljinski upravljanim rastavljačima omogućava brzu rekonfiguraciju mreže, izolaciju kvara i napajanje zdravog dijela izvoda.

Distribucija će u narednih 5 godina raditi na konceptu automatizacije distributivne mreže, kako bi se na najracionalniji način, sa relativno malim ulaganjima, poboljšalo napajanje potrošača u ruralnom području.

Uz samu automatizaciju mreže, parametri kvaliteta će se poboljšavati i putem kompenzacije reaktivne snage što utiče na naponske prilike kao i na gubitke.

U tabelarnom pregledu uz planirane projekte Akcionim planom, prikazana je i realizacija Projekata upravljanja i automatizacije distributivne mreže, po godinama i ukupna za period 2016-2018.godina:

	Aktivnost	Planirano 2016	Realizovano 2016	Planirano 2017	Realizovano 2017	Planirano 2018	Realizovano 2018	Ukupno planirano (2016-2018)	Ukupno realizovano (2016-2018)
1.	Uvođenje SCADA sistema			1.000.000		600.000		1.600.000	
2.	Projekat digitalizacije					500.000		500.000	

	radio veza								
3.	Softverske aplikacije	25.210			313.110		94.430	25.210	407.540
Ukupno (1-3)		25.210		1.000.000	313.110	1.100.000	94.430	2.125.210	407.540

U postupku pravnog izdvajanja operatora distributivnog sistema(FC Distribucija) iz EPCG,u skladu sa direktivama EU, postojećom zakonskom regulativom i internim aktima, bilo je neophodno izvršiti fizičko razdvajanje (poseban sistem i razdvojene privilegije) postojećeg poslovnog ERP sistema EPCG, Oracle E-Business Suite, na način što se formiraju dvije zasebne instance (baza podataka i aplikativni software). Jedna instanca je namijenjena za obavljanje poslovnih operacija u EPCG, dok druga instanca za obavljanje poslovnih operacija u FC Distribucija (sadašnji operator distributivnog sistema -CEDIS). U ovaj projekat je do sada uloženo 407.540 eura.

1.16. Program razvoja koncepcije distributivne mreže i uvođenja savremenih IKT, sistemi mjerenja, „smart grid“ rješenja

Sa modernizacijom TS, stvara se uslov za dalju racionalizaciju rada distributivnih mreža, koja je bazirana na daljinskom upravljanju TS i mreže. Kako se već godinama sistematično sve rekonstrukcije i izgradnje novih objekata rade na način da objekti budu spremni za daljinsko upravljanje, distribucija pristupa u narednih 5 godina izgradnji centra za upravljanje.

Ulaganja u nova mjerna mjesta sa pametnim brojilima su se već u prošlim Pilot projektima pokazala kao ekonomsko opravdana ulaganja. Sa pametnim brojilima i izmeštanjem mjernih mjesta u velikoj mjeri rješavaju se problemi komercijalnih gubitaka. Time se investicije u mjernu infrastrukturu smatraju kao brzo isplative investicije.

Isto tako, podaci iz pametnih brojila se smatraju kao veoma dragocjeni ulazni podaci za bolje planiranje mreže. Budući da je smanjenje gubitaka u samom vrhu prioriteta razvoja distribucije, od strateškog je značaja i dalje intenzivno ulagati u mjernu infrastrukturu, kako u brojila tako i u mjerna mjesta.

Uz ulaganje u primarnu i sekundarnu mrežu, to predstavlja najveću. Time bi i svi potrošači prešli na pametna brojila, koja bi pružala osnovu za dalji razvoj distribucije i njenih servisa za potrošače.

Ovaj Program se može ostvarivati kroz sledeće:

Pametna brojila sa sistemom daljinske komunikacije sa mjernim centrom su bitna za uvođenje novih inovativnih proizvoda na tržištu električne energije.

Dodatne funkcije i servisi za potrošače. Naime, sam informacioni sistem koji je jezgro 'pametnih mreža' nudi dodatne mogućnosti za nove funkcije, kao na primjer, daljinski nadzor objekata, tehničko obezbjeđenje objekata i alarmiranje, automatizacija kuće/stana (Home Automation), izvođenje mjerenja i obračuna za drugu infrastrukturu (voda, gas, daljinsko grijanje), upravljanja mikro proizvodnje kod potrošača (Prosumer – Producer Consumer) u smislu sistemskih usluga i slično.

Potrebna je cjelokupna tehnička i ekonomska procjena na nivou države koja sadrži analizu ukupnih troškova i koristi koje prouzrokuje uvođenje 'pametne mreže' prema različitim scenarijima, različitom dinamikom i načinima izgradnje sistema.

Tokom 2016. godine nastavljeno je sa realizacijom projekta unapredjenja Sistema mjerenja(AMM-II faza) i MJERNA MJESTA .

U tabelarnom pregledu uz planirane, prikazana je realizacija, po godinama i ukupna za period 2016-2018.godina:

AMM I MJERNA MJESTA

	Aktivnost	Planirano 2016	Realizovano 2016	Planirano 2017	Realizovano 2017	Planirano 2018	Realizovano 2018	Ukupno planirano (2016-2018)	Ukupno realizovano (2016-2018)
1	Nova brojila – Projekat mjerenja i distribucije (II i III FAZA)	15,873,684	14,043,572	16,000,000	5,806,405	16,000,000	11,662,336	47,873,684	31,512,313

2	Brojila za nove potrošače i TS 35/10kV i 10/04kV			200,000	70,961	200,000	208,995	400,000	279,956
3	Brojila za nove potrošače i rekonstrukcija mjernih mjesta	252,100	198,281					252,100	198,281
4	Izmeštanje brojila (bez troška za brojila) – selektivno	84,034			162,075			84,034	162,075
Ukupno (1-4)		16,209,818	14,241,853	16,200,000	6,039,441	16,200,000	11,871,331	48,609,818	32,152,625

U 2017. godini završena je II faza AMM projekta. Završetkom II faze, oko 70 % ukupnog broja brojila aktivnih potrošača u CG je bilo pokriveno savremenim sistemom mjerenja (AMM). Važećim Zakonom o energetici, propisana je obaveza ODS da do 1. januara 2019 godine, najmanje 85% potrošača opremi sredstvima savremenog sistema mjerenja, što je uslovilo ulazak u pripremu i realizaciju III faze projekta. Realizacija III faze nije tekla planiranom dinamikom zbog kašnjenja u potpisivanju ugovora o kreditu sa EBRD i ugovora o isporuci brojila sa e-distribucijom i ugovora za instalaciju sa Konzorcijumom „Mezon-Regiocom“. Ovo kašnjenje se odrazilo i na realizaciju projekta u 2018. godini.

1.17. Projekat procjene kapaciteta distributivnog sistema za priključenje OIE (hosting capacity)

U okviru postupka izdavanja energetske dozvole za izgradnju objekta za proizvodnju električne energije, a na osnovu Pravilnikom o sadržaju zahtjeva za izdavanje energetske dozvole i sadržaju registra energetskih dozvola, propisano je da se uz zahtjev dostavljaju i podaci o mjestu i načinu priključenja energetskog objekta na energetski sistem. Naime uz zahtjev se dostavlja mišljenje operatora prenosnog ili distributivnog sistema (u zavisnosti od naponskog nivoa i instalisane snage objekta za proizvodnju električne energije) da izgradnja energetskog objekta neće ugroziti pouzdan i siguran rad elektroenergetskog sistema sa uslovima priključenja planiranog objekta na elektroenergetski sistem, kojima se definiše naponski nivo i mjesto priključenja. U skladu sa tim, CEDIS je, u nedostatku integralnog akta - Studije koja definiše mogućnost priključenja na distributivni sistem, u posmatranom periodu izdao 60 pojedinačnih akata - Mišljenja o mogućnosti priključenja, i to:

- 2016 godine izdato 53 mišljenja;
- 2017. godine 2 mišljenja;
- 2018 godine 5 mišljenja.

Predmetnim mišljenjem je data preliminarna procjena mogućnosti da se neki energetski objekat priključi na distributivni sistem.

KS 2: Obnovljivi izvori energije

2.1. Program evaluacije i konkurentnosti pojedinih OIE te preporuke za uvođenje prema prirodnim mogućnostima i ekonomskoj procjeni

Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora energije, za Crnu Goru, ima više pozitivnih efekata. Prije svega, tu je smanjenje deficita u elektroenergetskom sistemu, smanjenje emisije gasova staklene bašte (ukoliko se proizvodnjom obnovljive energije zamjenjuje proizvodnja iz uglja), usvajanje i uvođenje novih tehnologija, a u određenoj mjeri i na povećanje zapošljavanja.

U pogledu realizacije projekata izgradnje solarnih elektrana u prethodnom periodu su sprovedene sljedeće aktivnosti:

Solarne elektrane instalisane snage do 1 MW

Realizacija izgradnje solarnih elektrana instalisane snage do 1 MW je omogućena kroz izdavanje energetske dozvole. S tim u vezi rješavajući po podnijetim zahtjevima Ministarstvo ekonomije je tokom

2016. i 2017. godine donijelo 17 rješenja o izdavanju energetske dozvole. Tokom 2018. godine. Ministarstvo ekonomije je na osnovu Plana izdavanja energetske dozvole za 2018. godinu, izdalo devet rješenja za izdavanje energetske dozvole za izgradnju solarnih elektrana.

U pogledu iskorišćenja deponijskog gasa u cilju proizvodnje električne energije privredno društvo "Deponija" doo, koje je u vlasništvu lokalne samouprave Glavnog grada, sprovelo je određeni broj aktivnosti. Cilj izrade Studije isplativosti (izvodljivosti) sa Idejnim rješenjem za postrojenje za proizvodnju električne energije iz deponijskog gasa, nastalog u sanitarnim kada 1, 2 i 3 na deponiji komunalnog otpada "Livade" u Podgorici, jeste da se sagledaju mogućnosti za realizaciju projekta izgradnje kogeneracijskog postrojenja za proizvodnju električne (i toplotne energije) iz deponijskog gasa putem sagorijevanja istog u gasnim motorima. Na ovaj način bi se hemijski vezana energija unutar deponijskog gasa oslobodila putem sagorijevanja i preko gasnog motora i generatora proizvela električna energija koja bi se zatim plasirala u mrežu. Procjene su da bi moglo da se napravi postrojenje nominalne snage 1 MWe. Za sada se traži način na koji bi se ovaj projekat realizovao da li putem privatno – javnog partnerstava, davanja deponijskog gasa pod koncesiju ili samostalnog ulaska u projekat. Krajem 2017. godine je bio raspisan Javni oglas za davanje koncesija za eksploataciju deponijskog biogasa za proizvodnju električne energije na deponiji "Livade" u Podgorici. Predmetni tender nije uspio.

2.2. Program istraživanja i studije za moguću realizaciju of-šor vjetroelektrana, fotonaponskih elektrana kao i Projekata biomase (za proizvodnju električne energije i/ili toplote) i još ubrzanije dinamike realizacije on-šor vjetroelektrana

Shodno Zakonu o energetici i Pravilniku o bližim uslovima koje treba da ispunjava pravno lice za mjerenje i istraživanje potencijala obnovljivih izvora energije, Ministarstvo ekonomije je izdalo tri dozvole za mjerenje i istraživanje potencijala vjetroenergije koja su vršena u periodu od 2016. – 2017. godine, to na: dijelu kat. parcele 2933, površine 81 m², KO Kuljače (Opština Budva), kat. parcele 1018/1, KO Kruče (Opština Ulcinj) i kat. parcele 849, KO Borje I (Opština Žabljak).

Na osnovu rezultata mjerenja sprovedenih na teritoriji opštine Budva, investitor je iskazao interesovanje za izgradnju vjetroelektrane na lokalitetu koji zahvata dio teritorije Opština Budva i Bar. Na osnovu pokrenute inicijative, tokom 2019. godine očekuje se raspisivanje tendera za izbor investitora, odnosno zakupca zemljišta na lokalitetu Brajići – opštine Budva i Bar, koji će izgraditi vjetroelektranu ukupne instalisane snage od oko 75 MW.

2.3. Program izgradnje malih hidroelektrana / dodatno istraživanja hidropotencijala

U cilju valorizacije raspoloživog hidroenergetskog potencijala u prethodnom periodu sprovedeno je šest tenderskih postupaka, shodno odredbama Zakona o koncesijama. S tim u vezi, trenutno se prati realizacija 18 ugovora o koncesiji kojima je predviđena izgradnja 37 malih hidroelektrana na teritoriji Crne Gore. Pojednostavljena procedura utvrđena Zakonom o energetici koja se sprovodi bez javnog nadmetanja, a kojom se omogućava izgradnja energetske objekata male instalisane snage do 1 MW omogućena je kroz izdavanje energetske dozvole. Na osnovu izdatih energetske dozvole, shodno odredbama Zakona o energetici, Vlada Crne Gore je donijela odluke o davanju koncesije na osnovu kojih je do kraja 2018. godine zaključeno 18 ugovora o koncesiji za izgradnju mHE, a kojima je omogućena izgradnja 18 mHE.

Ukupna instalisana snaga 55 mHE čija je realizacija predviđena na osnovu 36 zaključenih ugovora o koncesiji iznosi 96,15 MW sa planom godišnje proizvodnje od oko 312 GWh. Od ukupnog broja mHE do kraja 2018. godine upotrebnu dozvolu je dobilo 13 mHE koje su započele proizvodnju električne energije. Prva mHE izgrađena na osnovu zaključenog ugovora o koncesiji puštena je u probni rad u martu 2013. godine. Tokom 2016. godine u fazi eksploatacije je bilo ukupno devet mHE, 2017. godine su još tri mHE

završene i puštene u rad, dok je u 2018. godini završena izgradnja i puštena u rad još jedna mHE. Veliki broj aktivnosti u pogledu izgradnje na objektima preostalih mHE je završen tokom 2018. godine usled čega se očekuje da tokom 2019. godine bude pušteno u rad još 10 mHE.

U periodu 2016-2018. godina u projekte izgradnje mHE na teritoriji Crne Gore investirano je ukupno 38,44 mil. eura.

Godina	Broj mHE u fazi eksploatacije	Ukupna instalisana snaga	Ostvarena proizvodnja	Investicije u izgradnju mHE (€)	Ukupne investicije (€) (2016-2018)
2016	9	16,42 MW	45,29 GWh	16,145,833.54	39,626,043.53
2017	12	23,31 MW	46,70 GWh	8,712,694.14	
2018	13	24,3 MW	84,40 GWh	14,767,515.85	

U toku 2016. godine, Ministarstvo ekonomije je započelo projekat „Unapređenje registra malih rijeka za potrebe projekata malih hidroenergetskih potencijala do 10 MW“. Projekat je finansiran od strane Ministarstva finansija Republike Češke uz tehničku pomoć EBRD. Projektnim zadatkom je predviđeno unapređenje postojećeg registra za izgradnju malih hidroelektrana od 1 MW do 10 MW, kao i hidrološko istraživanje još 10 vodotoka koji se nalaze na teritoriji opština Kolašin, Šavnik, Rožaje, Bijelo Polje, Petnjica, Mojkovac, Podgorica i Herceg Novi. Pored hidroloških mjerenja, predviđeno je da se za obuhvaćene vodotoke urade ekonomska, socijalna, ekološka, gološka i geodetska analiza.

Na zahtjev investitora od strane ZHMS u izvještajnom periodu izvršena su 21 hidrološka mjerenja na vodotocima, a od toga u 2016. godinu 10 mjerenja, u 2017. godini 10 mjerenja i jedno mjerenje u 2018. godini.

Od strane MORT-a u izvještajnom periodu nije pokretana izrada planskih dokumenata za male hidroelektrane.

2.4. Projekat hidroelektrana na rijeci Morači

Valorizacija hidroenergetskog potencijala rijeke Morače je projekat čija je realizacija značajna za cjelokupni razvoj Crne Gore. Neophodno je napomenuti da je rijeka Morača jedini veći vodotok čiji hidroenergetski potencijal u potpunosti pripada Crnoj Gori i kod čije valorizacije ne može biti otvorenih pitanja sa susjednim državama.

U pogledu stvaranja uslova da se ovaj projekat realizuje u prethodnom periodu su sprovedne aktivnosti u cilju definisanja preduslova za realizaciju projekta izgradnje velikih HE, a u svrhu povećanja energetske kapaciteta i potencijala.

S tim u vezi, u prethodnom periodu potpisana su dva Memorandum o razumijevanju za izgradnju hidroelektrana na rijekama Morača i Komarnica između Vlade Crne Gore i dvije kompanije, i to: kineske kompanije NORINCO International Cooperation Ltd, kao i turske kompanije Bereket Enerji.

Kroz komunikaciju sa zainteresovanim licima ukazala se potreba za preispitivanjem predloženog modela valorizacije hidroenergetskog potencijala rijeke Morače. Iz navedenih razloga u narednom periodu je neophodno sagledavanje novih tehnologija i modela kako bi se na najracionalni, ekološki najprihvatljiviji način realizovao ovaj projekat.

2.5. Projekat hidroelektrana na rijeci Komarnici

U 2017. godini Elektroprivreda Crne Gore AD, Nikšić je sa Javnim preduzećem Elektroprivreda Srbije potpisala Aneks 4 Osnovnog Ugovora o zajedničkom finansiranju realizacije prethodnih radova HE „Komarnica“. Predmet Aneksa 4 je zajedničko finansiranje izrade Idejnog projekta sa Studijom

opravdanosti i Elabortom o procjeni uticaja na zivotnu sredinu HE Komarnica sa revizijom dokumentacije. EPCG je nakon sprovedenog pregovaračkog postupka 01. februara 2018. potpisala Ugovor za izradu Idejnog projekta sa Studijom opravdanosti i Elabortom o procjeni uticaja na zivotnu sredinu HE Komarnica vrijedan 1.351.000,00 € (bez PDV) odnosno 1.634.710,00 € sa PDV. Ugovor je potpisan sa grupom ponuđača Institut za vodoprivredu Jaroslav Černi a.d. i Energoprojekt Hidroinženjering a.d. U toku je izrada Idejnog projekta te će ubrzo otpočeti revizija I dijela predmetnog ugovora tj optimizacionih analazi i podloga Idejnog projekta.

Takođe, Vlada Crne Gore je na sjednici odzanoi 27.12.2018. godine donijela odluku o izradi Detaljnog prostornog plana za prostoru višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici i imenovala rukovodioca izrade DPP-a. Odluka je objavljena u "Službeni list Crne Gore", broj 03/19 i ugovorena cijena izrade plana je 25.000 eura. U toku je izrada Koncepta za DPP.

Očekuje se da će u 2019. godini biti usvojen Detaljni prostorni plan za prostor višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici sa Strateškom procjenom uticaja na životnu sredinu. Takođe očekuje se završetak revizije optimizacionih analazi i podloga Idejnog projekta kao i završetak izrade Idejnog projekta nakon čega će uslijediti revizija.

Izradom Idejnog projekta sa Studijom opravdanosti i Elabortom o procjeni uticaja na zivotnu sredinu HE Komarnica biće jednoznačno utvrđeno tehno-ekonomski i ekološki prihvatljivo rješenje hidroelektrane Komarnica sa branom i pripadajućom akumulacijom.

2.6. Projekti izgradnje vjetroelektrana

Na osnovu Zakona o državnoj imovini, trenutno se realizuju dva ugovora o zakupu zemljišta kojima je omogućena izgradnja dvije vjetroelektrane na lokalitetima Krnovo (Nikšić, Šavnik i Plužine) i Možura (Bar i Ulcinj) čija je ukupna vrijednost investicije preko 225 mil. €. Nakon završetka izgradnje vjetroelektrane (VE) Krnovo, ukupne instalisane snage 72 MW, završen je probni rad i ista je dobila upotrebnu dozvolu i stekla status povlašćenog proizvođača. Tokom 2018. godine završena je izgradnja vjetroelektrane Možura snage 46 MW i ista je priključena na elektroenergetski sistem.

Krajem avgusta 2017. godine nakon izvršenog tehničkog pregleda utvrđena je podobnost za upotrebu objekta Vjetroelektrane Krnovo, nakon čega je izdata upotrebna dozvola. Ukupna vrijednost ulaganja u ovaj projekat su iznosila 140 mil.eura. Kroz ovaj projekat instalirano je 26 vjetrogeneratora (20 vjetrogeneratora instalisanw snage 2,85 MW i 6 vjetrogeneratora instalisane snage od 2,5 MW). Asfaltiran je pristupni put (dionica priključnog magistralnog puta Niksic - Žabljak do TS 33/110 kV Krnovo) u dužini od 3305 m, dok su servisni putevi A (dužina 788 m), servisni put B (dužina 3 461 m) i servisni put C (4 814 m) izgrađeni za potrebe održavanja vjetroturbina. Pored navedenih izgrađenih puteva za potrebe VE Krnovo, sprovedene su aktivnosti na sanaciji lokalnog puta sa presvlačenjem novog sloja asfalta na Breznima u dužini od 6 km. Za potrebe priključena vjetroelektrane na elektroprenosni slstem izgrađen je i neophodna infrstruktura, i to: TS 110/35 kV Brezna, DV 110 kV Brezna - tačka priključenja sa postojećim 110 kV dalekovodom Kličevo - Brezna i dvosistemski DV 110 kV Brezna - Krnovo. Dužina izgrađenog dalekovoda 2x100 kV DV Krnovo - Brezna iznosi 20 km, dok dužina dalekovoda DV 110 kV Brezna - Kličevo iznosi 6 km.

Ukupna investicija za projekat Vjetroelektrane Možura iznosi 85 mil. €, za potrebe izgradnje građevinskog kapaciteta od 23 seta 2 MW dvosmernih vetrenjača i transformatorskih postrojenja za potporu, 110kV TS i zgrade, 0.3 km 110 kV dalekovoda i 14.38 km pristupnog i uslužnog puta. Glavni radovi na Vjetroelektani Možura su završeni tokom septembra 2018. godine, dok je početkom novembra dobijeno odobrenje energetskog inspektora za isključenje 110kV dalekovoda.

Vjetroelektrana	Instalisana snaga (MW)	Ostvarena proizvodnja (GWh)			Investicije (mil. €)			Ukupne investicije (mil. €)
		2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016-2018

Vjetroelektrana Krnovo	72 MW			161,6	79,51	23,61	0.07	188,19
Vjetroelektrana Možura	46 MW			0,459	15,00	20,00	50,00	

Od strane MORT-a u izvještajnom periodu nije pokretana izrada planskih dokumenata za vjetroelektrane.

KS 3: Čistija i efikasnija proizvodnja energije iz fosilnih goriva

3.1. Projekat rehabilitacije i proširenje rudnika uglja u Pljevljima za potrebe rada postojeće TE Pljevlja I i novog bloka TE Pljevlja II

Uporedo sa planom izgradnje nove energetske jedinice TE Pljevlja II, potrebno je da Rudnik uglja razradi i realizuje planove proširenja proizvodnje uglja za uredno snabdijevanje obje jedinice TE Pljevlja, uz odgovarajući redoslijed i dinamiku eksploatacije ležišta u pljevaljskom basenu i optimizaciju troškova i dostizanja ekonomski opravdanih cijena uglja.

U slučaju izgradnje novog proizvodnog objekta kroz ekološki prihvatljiv model primjenom savremenih tehničko – tehnoloških rješenja, dinamikom otvaranja ležišta uglja treba voditi računa da se godišnji obim eksploatacije na nivou ležišta uglja pljevaljske opštine, poveća na godišnji obim potreban za nesmetan rad.

3.2. Projekat udruženja poslovnih subjekata RUP-a i TE Pljevlja I (i kasnije TE Pljevlja II) u jedinstveni pravni subjekt

Cilj spajanja/integracije poslovnih subjekata Rudnika uglja Pljevlja (RUP) i TE Pljevlja (TEP) u jedan poslovni sistem je poboljšanje ukupne efikasnosti i optimizacija troškova ovog kompleksa, samim tim i povećanje konkurentnosti na tržištu električne energije i ublažavanje rizika poslovanja.

Integracijom RUP i TEP obezbjeđuju se finansijska sredstava za eksploataciju novih područja u vlasništvu RUP-a. Očekuje se da će spojeni / integrisani entitet imati jaču finansijsku stabilnost, koji bi mogao podržati budući rast i razvoj ove djelatnosti.

EPCG i RUP su tokom prošle godine izvršili svojinsko objedinjavanje na način što je EPCG preuzela RUP dana 18.07.2018. godine kupovinom svih 5.064.443 emitovanih akcija po cijeni od 6,40 eura po akciji i tako postala 100% vlasnik ovog privrednog društva.

Na ovaj način stvorili su se početni uslovi za racionalizaciju termoenergetskog kompleksa Crne Gore i repro lanca odnosno ostvarivanje planiranih sinergijskih efekata.

3.3. Projekat deponije pepela i šljake za potrebe rada bloka I i II TE Pljevlja

U periodu od 2016.-2018. godine Elektroprivreda Crne Gore je za potrebe razvoja Projekta nastavka korišćenja i fazne rekultivacije deponije Maljevac izradila i revidovala: Idejno rješenje, Idejni projekat, Elaborat o procjeni uticaja na zivotnu sredinu, Geodetske elaborate, Elaborate detaljnih geotehničkih istraživanja kao i Glavni projekat. Paralelno sa izradom dokumentacije za nastavak korišćenja i faznu rekultivaciju deponije izvedeni su radovi na izmještanju sjeverne trase dalekovoda 220 kV Piva - Pljevlja. U dijelu deponije Maljevac. Takođe, izrađen je i usvojen Elaborat o eksproprijaciji i u toku je proces eksproprijacije zemljišta i objekata u blizini lokacije deponije Maljevac a u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima. U skladu sa zaključcima sa sjednice Vlade Crne Gore održane 18. maja 2016. godine EPCG je sa Ministarstvom finansija i Ministarstvom održivog razvoja i turizma potpisala Ugovor o korišćenju sredstava za realizaciju projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ za remedijaciju lokacije Pljevlja u prvoj polovini 2018. godine. Takođe je potpisan ugovor između EPCG i Ministarstva održivog razvoja i turizma regulisanju međusobnih prava i obaveza u vezi sa realizacijom projekta

„Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ za remedijaciju lokacije Pljevlja. Predviđeno je da se iz preuzetog dijela kredita Međunarodne banke za obnovu i razvoj finansira dio rekultivacije deponije Maljevac sa izmještanjem voda Paleškog potoka.

U periodu od 2019-2024 godine omogućiće se korišćenje deponije Maljevac uz faznu rekultivaciju koja je planirana da počne već u 2019. godini. Dakle, biće omogućen nesmetan rad TE Pljevlja uz uvažavanje najstrožijih ekoloških kriterijuma koji su vezani za rad i zatvaranje deponija.

3.4. Program razvoja daljinskog grijanja/hlađenja po lokacijama – biomasa, gas, toplotne pumpe, komunalni otpad, visokoefikasna kogeneracijska postrojenja

U cilju unapređenja sistema za daljinsko grijanje u prethodnom periodu naš najveći proizodač vina društvo „Plantaže“ je instaliralo postrojenje koje kao resurs koristi otpad od vinove loze za proizvodnju toplote čime je potpuno isključena potrošnja mazuta za navedenu namjenu. Pošlo se od poznatih energetske i kalorijske vrijednosti sastava orezina vinove loze koji je potvrđen analizama briketa (gornja i donja tačka gorenja, kalorijska snaga itd) nakon čega je pokrenuta ideja da taj energet se iskoristi u svrhu supstitucije koriscenja lož ulja i mazuta. Kompanija je imala dva kotla snage po 2 MW svaki, od kojih je samo jedan bio funkcionalan. Potreba je bila svakako da se napravi rezerva jednom kotlu kako proces proizvodnje ne bi bio zaustavljen uslijed kvara, kao i godišnjih servisa.

Instaliran je kotao snage 2MW uz koji je:

- zamijenjen cjelokupan sistem razvedenog parovoda u vinskom podrumu,
- instaliran je sistem povraćaja tople vode,
- instaliran je sistem povraćaja kondenzata i pare.

Projekat je počeo sa razradom 2016. godine i isti je urađen po sistemu ključ u ruke tj projektovanje i izvođenje radova. Tender je raspisan krajem 2016. godine dok je ugovor sklopljen početkom 2017. Godine, čija je vrijednost bila 500.000,00 eura. Cjelokupna investicija je finansirana iz investicionog kredita odobrenog od strane IRF-a.

Troskovi korišćenja lož ulja i mazuta na godinjem nivou su iznosili od 180.000 - 220.000,00 eura zavisno od cijena ovog energenta na trzistu. Na ovaj nacin izvršena je supstitucija:

- Koriscenja loz ulja i mazuta,
- Zavisnost od dobavljača koji isporučuju navedeni energent,
- Smanjenje troska (neto iznos nakon odbitka svih troskova operativnih, fiksnih i finansijskih od 140.000,00 eura na godšnjem nivou),
- Smanjenje emitovanja CO2 prema projekcijama na iznos od 740 tona godisnje.

3.5. Program izrade studija uvođenja sistema daljinskog grijanja u lokalnim zajednicama u opštinama na sjeveru Crne Gore (Kolašin, Berane, Žabljak i Plužine), kao i u drugim gradovima Crne Gore (Nikšić, Bijelo Polje, Cetinje, Podgorica) za korišćenje biomase ili otpadne toplote iz industrijskih procesa i Projekte realizovati ukoliko studije pokazuju njihovu opravdanost

Cilj Projekata/Programa je razvoj sistema daljinskog grijanja na biomasu u opštinama i to u dvije faze:

- razmatranje potencijala daljinskog grijanja na biomasu u svim gradovima,
- izrada studija izvodljivosti za najodrživije Projekte.

U saradnji sa EBRD započeta je izrada studije Biomass Project Identification Study Montenegro i u okviru studije je urađena procjena mogućnosti realizacije daljinskog grijanja za 10 opština na sjeveru Crne Gore: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Mojkovac, Nikšić, Plav, Plužine, Rožaje, Šavnik, Žabljak.

Zbog administrativnih problema u Opštini Kolašin kasni se sa realizacijom projekta. U 2017. godini je urađen Idejni projekat, dok je početkom 2018. godine urađena revizija. Vrijednost projekta je oko 10.000,00 eura.

3.6. Projekat toplifikacije grada Pljevlja

Problem zagađenja vazduha i drugih segmenata životne sredine u Pljevljima je prisutan u dužem vremenskom periodu. Prijedlog mjera za poboljšanje stanja sadrži hitne, srednjoročne i dugoročne mjere. Srednjoročne mjere uključuju gradnju nove toplane na biomasu sa suspaljivanjem uglja, a dugoročna mjera, kao trajna i jedino racionalna, opravdana i moguća mjera za rješenje problema je toplifikacija Pljevalja sa drugoga bloka TE.

Osnovni cilj ovog Projekta je da putem savremenog centralizovanog sistema snabdjevanja toplotnom energijom, preko centralnog izvora energije (Nova toplana), omogućavajući kombinovanu proizvodnju toplotne i električne energije sa svim ekonomskim, energetske i ekološkim prednostima, snabdijeva grad Pljevlja putem daljinskog toplovoda.

Opština Pljevlja je u 2018. godini uradila projekat toplane na drvnu sječku, cjevovoda i centralne energetske podstanice. Ubrzo se očekuje dobijanje građevinske dozvole za početak gradnje I faze toplane, snage 6,5 MW, od ukupno predviđene snage 20 MW. Na taj način se eliminiše sagorijevanje uglja u gradskoj kotlarnici i zagađenje vazduha iz iste.

3.7. Projekat izgradnje nove TE Pljevlja II

Vlada Crne Gore je 2016. godine donijela Detaljni prostorni plan za Termoelektranu Pljevlja ("Službeni list CG", broj 38/16).

Potrebe za električnom energijom u dugoročnom periodu Crna Gora planira da, pored ostalog, riješi nastavljajući rada termoelektrarnog kompleksa u Pljevljima i to kroz gradnju nove jedinice TE „Pljevlja“-II, koristeći postojeće resurse uglja u pljevaljskom basenu, prednosti postojeće lokacije i šanse koje pruža tržište električne energije u regionu.

Glavni ciljevi ove investicije su:

- nastavak proizvodnje električne energije iz termoelektrarnog kompleksa Pljevlja,
- osiguranje energetske nezavisnosti države,
- obezbjeđenje sigurnosti snabdjevanja potrošača električnom energijom,
- dobijanje još bolje strukture proizvodnje EPCG, a samim tim i konkurentnije učešće EPCG na tržištu električne energije,
- povećanje profitabilnosti termo-energetskog kompleksa u Pljevljima,
- optimalna i efikasna valorizacija rezervi uglja u pljevaljskom basenu,
- rješavanje ključnog problema životne sredine pljevaljske kotline u grejnoj sezoni (Projekat toplifikacije grada sa TE kao baznim toplotnim izvorom),
- direktni i indirektni efekti na privredu regiona, individualni i društveni standard.

U toku tranzicionog perioda desile su se nove okolnosti koje su presudno uticale da se realizacija pojedinih projekata sagleda kroz neke nove modele. U tom smislu, predmetni izvještaj je ukazao na potrebu dodatnog sagledavanja načina korišćenja uglja kroz ekološki prihvatljiv modele, u skladu sa najnovijim ekološkim zahtjevima koji se očekuju od zemalja članica Energetske zajednice.

3.8. Program gasifikacije države

Studija pod nazivom Glavni plan za razvoj gasa i portfolio za identifikaciju prioritarnih investicionih Projekata u Crnoj Gori, predstavljala je pripremu studije za izradu sveobuhvatnog master plana razvoja gasnog transportnog sistema u Crnoj Gori, koji će uključivati: (1) scenarije potrošnje i snabdjevanja plinom, (2) izradu prioritarnog investicionog plana za gasnu infrastrukturu, politiku cijena gasa, tarifa i propisa, (3) predivnesticijsku analizu potencijala infrastrukturnih projekata, (4) promociju korištenja prirodnog gasa u Crnoj Gori, i (5) na lokalnom nivou, sticanje znanja i vještina pri Ministarstvu ekonomije, operaterima gasnih sistema i Regulatornoj agenciji za energetiku.

Studiju je naručila Evropska investiciona banka (EIB) u okviru Investicionog okvira za zapadni Balkan (WBIF) a implementirana je od strane COWI-IPF konzorcijuma.

3.9. Projekat uvođenja TNG kao zamjene za naftne derivate i ugalj kao i električnu energiju u uslugama (turizmu) i domaćinstvima u područjima koji neće biti obuhvaćeni gasifikacijom

Najznačajniji primjer uvođenja KPG i TNG kao zamjene za naftne derivate, ostvaren je izgradnjom postrojenja za komprimovani prirodni gas i tečni prirodni gas za potrebe tehnoloških potrošača u Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP). Kombinat aluminijuma Podgorica je u toku 2018. godine izgradio i pustio u rad gasnu infrastrukturu za snabdijevanje prirodnim gasom, što je omogućilo prelazak sa korišćenja lož ulja u tehnološkim procesima na korišćenje prirodnog gasa. Potrošnja lož ulja u Kombinat aluminijuma u 2019. će biti potpuno eliminisana.

KS 4: Povećanje energetske efikasnosti (demand side)

4.1. Program mjera po sektorima (domaćinstva, javni sektor, komercijalne usluge/industrija, transport)

- Po osnovu Zakona o efikasnom korišćenju energije u 2016. godini je donijeto 9, a u 2017. godini 17 podzakonskih akata.

Vlada Crne Gore, na sjednici od 20. decembra 2018. godine, utvrdila je Predlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o efikasnom korišćenju energije, a čije usvajanje u Skupštini se očekuje u prvom kvartalu 2019. godine. Ovim zakonskim rješenjem izvršio se dodatno transponovanje zahtjeva relevantnih EU direktiva i unaprijedio pravni osnov za primjenu zakonskih odredbi.

- U okviru „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB)“ koji se finansira iz zajma i donacije KfW banke opredijeljena su sredstva za uspostavljanje centralnog informacionog sistema energetske efikasnosti. U 2018. godini je izvršeno angažovanje konsultanta za pripremu koncepta centralnog informacionog sistema, a u 2019. godini se očekuje realizacija tenderskog postupka za izbor konsultanta za razvoj ovog sistema.

- Ministarstvo ekonomije je u saradnji sa firmama E3 Consulting i Build Energy Team organizovalo jednodnevnu trening radionicu "Upravljanje energijom u javnom sektoru". Trening radionica je održana 10.12.2018. godine u Podgorici i bila je namijenjena predstavnicima državnih organa i jedinica lokalne samouprave u cilju njihove priprema za uspješnu implementaciju obaveza iz Zakona o efikasnom korišćenju energije.

- Ministarstvo ekonomije koordinira realizaciju dva projekta koji imaju za cilj unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama:

1. Projekat energetska efikasnost u Crnoj Gori - MEEP

U 2018. godini završena je implementacija projekta „Energetska efikasnost u Crnoj Gori – dodatno finansiranje“ (MEEP AF), a koji je imao za cilj poboljšanje energetske karakteristika u zdravstvenim objektima. MEEP AF je realizovan u periodu od marta 2014. do 30. marta 2018. godine. U realizaciji MEEP AF-a učestvovali su Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo ekonomije. Ministarstvo zdravlja bilo je odgovorno za implementaciju mjera energetske efikasnosti u zdravstvenim ustanovama, dok je Direktorat za energetska Ministarstva ekonomije bio odgovoran za koordinaciju projekta i obezbjeđivanje podrške Ministarstvu zdravlja. Tokom implementacije MEEP AF-a, unaprijeđene su energetske karakteristike 10 zdravstvenih ustanova (Klinički centar Crne Gore, dvije opšte bolnice, pet domova zdravlja i dvije zdravstvene stanice). Pregled realizacije radova po godinama u okviru projekta dat je u nastavku:

- u 2016. godini, 1 objekat sa vrijednošću radova 0,9 mil. eura,
- u 2017. godini, 3 objekta sa vrijednošću radova 1,5 mil. eura,
- u 2018. godini, 3 objekta sa vrijednošću radova 0,1 mil. eura.

Kako bi se nastavile aktivnosti na primjeni mjera energetske efikasnosti u ostalim zdravstvenim ustanovama u Crnoj Gori, a polazeći od višestrukih pozitivnih rezultata implementacije projekta, u julu 2018. godine sa IBRD-om potpisan je novi Ugovor o zajmu za implementaciju druge faze projekta „Energetska efikasnost u Crnoj Gori“ (MEEP 2). Vrijednost projekta je 6 miliona eura. Predmet druge faze projekta je primjena mjera energetske efikasnosti u zdravstvenim objektima i kreiranje održivog sistema finansiranja projekata energetske efikasnosti u javnom sektoru. Održivi sistem finansiranja omogućiće da se radovi na primjeni mjera energetske efikasnosti u drugim objektima finansiraju iz ušteda koje se ostvaruju u adaptiranim objektima.

2. Program energetske efikasnosti u javnim zgradama - EEPPB

Ministarstvo ekonomije, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, Ministarstvom rada i socijalnog staranja i Upravom za imovinu, implementira "Program energetske efikasnosti u javnim zgradama - faze I i II", kojima je obuhvaćena primjena mjera energetske efikasnosti u odabranim obrazovnim i socijalnim ustanovama i administrativnim objektima, kao i implementacija pratećih mjera. Za implementaciju programa obezbijedena su sredstva iz kredita KfW banke u vrijednosti od 11,5 + 20 miliona eura, i donacija u vrijednosti od 1,94+2,743 miliona eura.

Cilj programa je optimizacija potrošnje energije uz stvaranje uslova komfora, poboljšanje uslova za boravak i rad korisnika i doprinos održivom razvoju Crne Gore.

U okviru prve faze programa, koja je implementirana u periodu od 2012 - 2015. god., realizovane su mjere energetske efikasnosti u ukupno 20 osnovnih i srednjih škola i jednom studentskom domu, pri čemu je ukupna vrijednost uložених sredstava iznosila 13,285 miliona eura.

Implementacija druge faze programa je počela u januaru 2015. godine, pri čemu je završetak radova planiran za 2020. godinu.

Do sada je u okviru faze II programa izvršena primjena mjera energetske efikasnosti u 12 obrazovnih ustanova, dok je izvođenje radova u jednoj socijalnoj ustanovi u toku. Vrijednost izvedenih, odnosno ugovorenih radova na navedenim objektima iznosi 11,6 miliona eura.

Pregled realizacije radova po godinama u okviru projekta dat je u nastavku:

- u 2016. godini, 7 objekata sa vrijednošću radova 5,6 mil. € (manji dio radova je finalizovan u 2017. godini),
- u 2018. godini, 6 objekata sa vrijednošću radova 6 mil. €.
- Ministarstvo ekonomije u okviru svojih nadležnosti koordinira realizaciju projekata koji imaju za cilj podršku **sektoru domaćinstava** na implementaciji mjera energetske efikasnosti:

1. SOLARNI KATUNI - instalacija fotonaponskih solarnih sistema na katunima

Ministarstvo ekonomije u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja realizuje projekat "Solarni katuni" koji ima za cilj da se na objektima koji se nalaze na katunima, a koji nisu povezani na električnu mrežu, postave solarni sistemi za proizvodnju električne energije.

Ministarstvo ekonomije je u toku 2016. godine sprovedo postupak javne nabavke za izbor najpovoljnijeg ponuđača za realizaciju treće faze projekta Solarni katuni. Navedena vrijednost se odnosi na 70% ukupne vrijednosti projekta, dok je 30% učešće korisnika. U okviru projekta je u toku 2017 i 2018. godine izvršena ugradnja 54 fotonaponska sistema na crnogorskim katunima.

2. ENERGY WOOD II - beskamatni krediti za ugradnju sistema za grijanje na moderne oblike biomase

Ministarstvo ekonomije je u toku 2015. godine od Vlade Kraljevine Norveške dobilo grant u iznosu od 2.200.000 norveških kruna (NOK) (cca 240.000 eura), u cilju realizacije programa ENERGY WOOD II, tj. nastavka projekta ENERGY WOOD, koji je finalizovan u 2015. godini, a u okviru kojeg je instalirano 243 sistema na moderne oblike biomase u crnogorskim domaćinstvima. Realizacija projekta ENERGY WOOD

II je počela 7. oktobra 2015. godine. Do septembra 2016. godine, u okviru ovog programa je ugrađeno 532 sistema za grijanje na moderne oblike biomase, a utrošeno je oko 204.000 €.

3. ENERGY WOOD III - beskamatni krediti za ugradnju sistema za grijanje na moderne oblike biomase

Ministarstvo ekonomije je, 16.10.2017. godine, počelo sa realizacijom treće faze programa ENERGY WOOD za čiju implementaciju su obezbijedena budžetska sredstva u iznosu od 85.000 eura. Početak realizacije projekta je uslijedio nakon sprovedene procedure izbora kvalifikovanih distributera/instalatera (6), odgovarajuće procedure izbora banaka (4) i nakon potpisivanja sporazuma o saradnji sa svim partnerima. U okviru projekta ugrađeno je 241 sistem za grijanje na moderne oblike biomase.

4. ENERGETSKI EFIKASAN DOM - beskamatni krediti za primjenu mjera energetske efikasnosti u domaćinstvu

Ministarstvo ekonomije obezbijedilo je sredstva u iznosu od 120.000 eura u za realizaciju programa „Energetski efikasan dom“, čija realizacija je počela u oktobru 2018. godine.

Cilj programa „Energetski efikasan dom“ je da se domaćinstvima u Crnoj Gori, preko beskamatnih kredita (do 8.000 eura, sa periodom otplate do 6 godina), ponudi mogućnost ostvarivanja ekonomskih i energetskih ušteda korišćenjem sistema grijanja na biomasu i finansiranjem radova na unapređenju energetskih karakteristika omotača objekta (ugradnja termoizolacije na fasadnim zidovima stambenog objekta i ugradnja energetski efikasne stolarije).

Opština Kolašin- Urađena LED rasvjeta u Ulici IV Proleterske.

Glavi grad Podgorica - U toku 2016., 2017. i 2018. godine donijeto je više strateških dokumenata u oblasti otpadnih voda, realizovano više projekata koji utiču na odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda i izgradnji javne rasvete na teritoriju Glavnog grada i opština u okviru Glavnog grada Podgorica.

Opština Mojkovac - Urađena zajednička kotlarnica za osnovnu "Dragan Jovanović" i Srednja mješovita škola „Vuksan Đukić“, fasade i krovni pokrivači i zamijenjena stolarija i unutrašnje instalacije u školama.

Opština Tivat - 2016 - Izgradnja stanice za el. bicikla, ugradnja solarnih markera na pješakim prelazima; 2017 - Promovisanje alternativnih prevoznih sredstava u smislu organizacije biciklističkih vožnji; 2018 - Promovisanje alternativnih prevoznih sredstava u smislu organizacije biciklističkih vožnji. Aktiviranje beskamatne kreditne linije u cilju poboljšanja energetskih karakteristika privatnih kuća i stanova za građane Opštine Tivat.

Opština Heceg Novi – Tokom 2018. godine, u sklopu reciklažnog dvorišta postavljena je pokretna biodrobnica za preradu zelenog otpada.

4.2. Program investicionih Projekata za EE u javnoj rasvjeti, sistemima vodo snabdijevanja i tretmanu otpadnih voda i drugim komunalnim uslugama

U toku 2017. godine, Glavni grad Podgorica je uradio i usvojio Program poboljšanja energetske efikasnosti Glavnog grada za period 2018-2020 Planom poboljšanja energetske efikasnosti, a u toku 2018. godine je realizovan Plan poboljšanja energetske efikasnosti.

Glavni grad Podgorica

U toku 2016. godine, Glavni grad Podgorica je izradio više strateških dokumenata u oblasti otpadnih voda:

- Fizibiliti Studija odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda Glavnog grada Podgorice urađena od strane kompanije Sogreah 2003 – donacija Vlade Francuske;

- Generalno rješenje odvođenja otpadnih voda sa studijom opravdanosti, urađena od strane IK Consulting;
- Studija izvodljivosti vodosnabdijevanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda Glavnog – grada Podgorice, urađena od strane kompanije WYG International - donacija EIB-a. Studija je revidovana od strane ekspertske komisije;
- Studija Glavnih kolektora fekalne kanalizacije Glavnog Grada Podgorice urađena od strane JP „ViK“ Podgorica;
- Idejno rješenje mostovskog prelaza za prenos hidrotehničkih instalacija na rijeci Morači urađena od strane kompanije TEI – Podgorica;
- Glavni projekat fekalnih kolektora na području Glavnog grda Podgorice urađen od strane JP „ViK“ Podgorica;

Uporedo sa izradom projektne dokumentacije u prethodnom periodu realizovano je više projekata koji direktno utiču na nivo odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda:

- Sanacija postojećeg uređaja za prečišćavanje otpadnih voda sa sistemom za izdvajanje i tretman mulja, donirano od strane Evropske Komisije;
- Izgradnja kolektora primarne i sekundarne mreže na području Glavnog grada Podgorice, dužine L=20 km vrijednosti 10 miliona eura;
- Ažuriranje postojeće Studije izvodljivosti za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i proširenje kanalizacione mreže;
- Studija predizvodljivosti za izgradnju postrojenja za spaljivanje kanalizacionog mulja u Podgorici.

Izvedeni su radovi na izgradnji javne rasvjete na teritoriji Glavnog grada Podgorica i opština u okviru Glavnog grada u vrijednosti od 1.001.258,79 eura i ostvaren prihod u iznosu od 841.394,00 eura.

Kroz akciju „Za ljepše lice Podgorice“ tokom 2016. godine sanacija fasada vršena je na sljedećim objektima:

- Karađorđeva 1,3,5 (sjeverna, zapadna, južna fasada)
- Karađorđeva 2,4,6 (sjeverna, istočna, južna fasada)
- Karađorđeva 11,13,15- Njegoševa 3 (sjeverna, zapadna, južna fasada)
- Karađorđeva 14,16,18 i 20 (sjeverna,zapadna, južna i istočna fasada)
- Njegoševa 5,7,9,11- Vučedolska 1 (sjeverna,zapadna, južna i istočna fasada)
- Njegoševa 12,14,16,18 (istočna,zapadna,južna fasada)
- Miljana Vukova 23 (sjeverna,južna,istočna fasada)
- Trg Republike 21 i 25 (sjeverna, južna, istočna i zapadna fasada)
- Ul.Vuka Karadžića br.2 i 4
- Ul.Slobode br.4 i 6
- Ukupna površina saniranih fasada iznosi 47.897,52 m².

U toku 2017. godine, Glavni grad Podgorica je izradio više strateških dokumenata u oblasti otpadnih voda:

- Fizibiliti Studija odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda Glavnog grada Podgorice urađena od strane kompanije Sogreah 2003 – donacija Vlade Francuske - Fasep fond;
- Generalno rješenje odvođenja otpadnih voda sa studijom opravdanosti, urađena od strane IK Consulting;
- Studija izvodljivosti vodosnabdijevanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda Glavnog – grada Podgorice, urađena od strane kompanije WYG International- donacija EIB-a. Studija je revidovana od strane ekspertske komisije;
- Studija Glavnih kolektora fekalne kanalizacije Glavnog grada Podgorice urađena od strane JP „ViK“ Podgorica;
- Idejno rješenje mostovskog prelaza za prenos hidrotehničkih instalacija na rijeci Morači urađena od strane kompanije TEI – Podgorica;

- Glavni projekat fekalnih kolektora na području Glavnog grda Podgorice urađen od strane JP „ViK“ Podgorica;

Uporedo sa izradom projektne dokumentacije u prethodnom periodu realizovano je više projekata koji direktno utiču na nivo odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda:

- Sanacija postojećeg uređaja za prečišćavanje otpadnih voda sa sistemom za izdvajanje i tretman mulja, u vrijednosti 1.9 miliona eura, donirano od strane Evropske Komisije;
- Izgradnja kolektora primarne i sekundarne mreže na području Glavnog grada Podgorice, dužine L=20 km vrijednosti 10 miliona eura;
- Ažuriranje postojeće Studije izvodljivosti za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i proširenje kanalizacione mreže;
- Studija predizvodljivosti za izgradnju postrojenja za spaljivanje kanalizacionog mulja u Podgorici;

U sklopu aktivnosti na postavljanju i izgradnji javne rasvjete izvedeni su radovi na 182 lokacije na teritoriji Glavnog grada Podgorica i opština u okviru Glavnog grada Podgorica.

- Akcija „Za ljepše lice Podgorice“

Kroz akciju „Za ljepše lice Podgorice“ tokom 2017. godine sanacija fasada vršena je na sljedećim objektima:

- Marka Miljanova br. 1 i 3 (istočna, zapadna, južna fasada)
- Marka Miljanova br. 13 (istočna, zapadna fasada, kalkan)
- Vuka Karadžića br. 11,13,15 i 17 (južna, sjeverna, istočna fasada)
- Balšića br. 4 i 6 (južna, sjeverna, istočna fasada)
- Balšića br. 1 i 3 (istočna, zapadna, južna fasada)
- ul. Vuka Karadžića br. 5, 7 i 9 (južna, sjeverna, istočna fasada)
- Ukupna površina saniranih fasada iznosi 15.781,50 m².
- toplotna izolacija spoljašnjeg omotača – fasade kolektivnih stambenih objekata sistemom finansiranja 50% - 50% u iznosu od 128.102,81€.
- toplotna izolacija spoljašnjeg omotača i krova za 10 zgrada u vlasništvu Glavnog grada Podgorica realizovano u 2017. godini u iznosu od 42.500,00€

Budžetom Glavnog grada Podgorica za 2018. godinu u okviru stavke tekuće održavanje javne rasvjete i svjetlosne signalizacije opredijeljen je iznos od 170.000,00€.

Opština Kotor

Opština Kotor je sprovela sljedeće aktivnosti u cilju umanjena potrošnja električne energije u odnosu na svjetiljke koje koriste natrijum kao izvor svjetlosti oko 77 %:

2016. godine

- Izgradnja produžetaka javne rasvjete na teritoriji Opštine Kotor sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Dub (Jugodrvno - Troica) sa LED svjetiljkama;
- Rekonstrukcija dijela JR Stari grad (Faza 1) ugradnjom svjetiljki koje koriste natrijum kao izvor svjetlosti umjesto svjetiljki koje koriste živu kao izvor svjetlosti;
- Izgradnja JR na lokacijama Donje Ledenice, Krimovice i Kubasi.

2017. godine

- Izgradnja JR kod crkve "Sv. Dujmo" (Škaljari) sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR "Vala" (Kavač) sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Donje Ledenice (iznad Risna) sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Kubasi (Donji Grbalj) sa LED svjetiljkama;
- Rekonstrukcija dijela JR Stari grad (Faza 1) ugradnjom svjetiljki koje koriste natrijum kao izvor svjetlosti umjesto svjetiljki koje koriste živu kao izvor svjetlost;
- Izgradnja JR Pržice (Dub) sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Peluzica sa LED svjetiljkama;

2018. godine

- Rekonstrukcija dijela rasvjete Stari grad (Faza 2) ugradnjom svjetiljki koje koriste natrijum kao izvor svjetlosti umjesto svjetiljki koje koriste živu kao izvor svjetlosti;
- Izgradnja JR Sutvara sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Krimovica sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Prčanj sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR kontakt zona I zgrada (Stari grad) sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Kavač (naselje Čelanovići) sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Orahovac sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Pobrdje sa LED svjetiljkama;
- Rekonstrukcija JR Gradski park sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja produžetka JR Teritorija opštine KO sa LED svjetiljkama 90%;
- Izgradnja JR Kavač sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Prokosi (Lastva Grbaljska) sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja JR Škaljari sa LED svjetiljkama;
- Izgradnja produžetka JR Teritorija opštine KO sa LED svjetiljkama.

Opština Herceg Novi

Tokom 2016. godine započeta je zamjena javne rasvjete sa led rasvjetom, ukupno zamjenjeno 5700 led sijalica na teritoriji opštine, dok je u 2017. godini zamijenjeno 240 led sijalica. U periodu od 2016. – 2018. godine postavljeno je 409 stuba javne rasvjete (Bijela, Luštica, Đenovići, Baošići, Srbina, Sutorina). JUK JUK"Herceg fest" je u 2016 god zamjenio ložište za grijanje i prešao sa grijanja na struju na grijanje na pelet. Vrijednost 25,000 eura. U 2017. god promijenjeno 240 sijali sa led sijalicama. Vrijednost 1500 eura je u 2016. godini zamjenio ložište za grijanje i prešao sa grijanja na struju na grijanje na pelet.

Opština Bijelo Polje - izvršena je ugradnja LED svjetiljki na više lokacija na teritoriji opštine i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Opština Tivat - 2016 - Modernizacija javne rasvjete u smislu zamjene starih neefikasnih svjetiljki novim izgrađenim u LED tehnologiji; Nabavka novogodišnjih ukrasa izrađenih u LED tehnologiji; Nabavka LED rasvjete na glavnom gradskom šetalištu; Modernizacija pumpnih stanica u smislu uvođenja frekventne regulacije i soft stratera; 2017 - Izrada tehničke dokumentacije za rekonstrukciju javne rasvjete; Modernizacija javne rasvjete u smislu zamjene starih neefikasnih svjetiljki novim izgrađenim u LED tehnologiji; Modernizacija pumpnih stanica u smislu uvođenja frekventne regulacije i soft stratera; 2018: Rekonstrukcija rasvjete duž magistrale i gradskih ulica – ukupno ugrađeno 465 LED svjetiljki; Modernizacija pumpnih stanica u smislu uvođenja frekventne regulacije i soft stratera.

Opština Kolašin - Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda i segmenata kanalizacione mreže u Opštini Kolašin. Urađen idejni projekat i pripremljen tender za izradu glavnog projekta.

Opština Mojkovac - zamjena dijela gradske rasvjete sa LED rasvjetom i urađeni bazeni za tretman kanalizacionog mulja sa biljnim zasadima.

4.3. Program informisanja, edukacije i obrazovanja

- U periodu 2016-2018. godina posvećena je značajna pažnja podizanju opšte svijesti o značaju i efektima primjene mjera energetske efikasnosti. U vezi sa tim, održano je više javnih i stručnih manifestacija i pripremljen je razni promotivni materijal, namijenjen široj javnosti, kao i pojedinim ciljnim

grupama (ministarstva, lokalne samouprave, donatori, strukovna udruženja, i dr.). Osim toga, Ministarstvo ekonomije je putem medija redovno informisalo javnost kako o značaju primjene mjera energetske efikasnosti, tako i o ostvarenim rezultatima u okviru projekata koje realizuje.

Takođe je važno istaći kontinuiranu promotivnu ulogu javnih objekata (zdravstveni i obrazovni objekti) koji su rekonstruisani u okviru namjenskih projekata MEEP i EEPFB. Unapređenje energetske efikasnosti u ovim objektima pratile su razne promotivne aktivnosti koje se praktikuju kod ovakve vrste projekata. Rekonstruisani objekti predstavljaju stalni izvor informacija kojima se podiže svijest o značaju i efektima sprovođenja mjera energetske efikasnosti.

U 2016. godini je važno istaći sljedeće manifestacije koje su održane u okviru info kampanje:

- U okviru projekta „Razvoj održivog korišćenja energije u Crnoj Gori”, koji se finansiran u okviru podrške EU preko IPA 2011, organizovane su tri radionice na temu unapređenja energetske efikasnosti u većeg korišćenja obnovljivih izvora energije u sektoru saobraćaja u Crnoj Gori;
- U organizaciji Glavnog grada Podgorica održana je manifestacija "Energetski dani Podgorice", tokom koje je javnost u okviru realizovanih aktivnosti mogla da se upozna sa svim aspektima u oblasti energetske efikasnosti;
- Fondacija za promovisanje nauke – Prona organizovala je Ljetnju škola nauke, gdje je 50 talentovanih učenika iz svih krajeva Crne Gore imalo priliku da se u toku trajanja kampa upozna sa izazovima u očuvanju životne sredine i biodiverziteta kao i osnovama energetske efikasnosti i zelene energetike, arhitekture, proizvodnje organske hrane, klimatologije i elementima istraživačkog rada kao i različitim ekološkim aspektima današnjice.
- Ministarstvo ekonomije se kroz projekat "Razvoj održivog korišćenja energije" pridružio inicijativi Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) povodom promocije Evropske nedjelje mobilnosti - godišnje kampanje o održivoj urbanoj mobilnosti, čiji je cilj da podstakne lokalne vlasti da uvedu i promovišu mjere održivog transporta i pozovu sugrađane da praktikuju zdraviji način kretanja. Tim povodom održana je radionica pod nazivom Pametna mobilnost, jaka ekonomija u prostorijama EU Info centra u Podgorici.
- Koordinacionom odboru za energetske efikasnost i zaštitu životne sredine Privredne komore Crne Gore, predstavljeni su pravilnici kojim se uređuje označavanje energetske efikasnosti i zahtjevi eko dizajna proizvoda koji utiču na potrošnju energije, ako i treći Akcioni plan energetske efikasnosti za period 2016-2018. godina.

U 2017. godini je važno istaći sljedeće manifestacije koje su održane u okviru info kampanje:

- Finalna radionica i završna prezentacija "Razvoj održivog korišćenja energije u Crnoj Gori", koja je održana u okviru projekta IPA 2011, sa ciljem davanja doprinosa na harmonizaciji crnogorskog nacionalnog zakonodavstva sa pravnim okvirom EU u oblasti energetike, kroz pripremu strateških, regulatornih i drugih dokumenata za održivo korišćenje energije, sa fokusom na sektor saobraćaja
- Trodnevna manifestacija "Dan energetske efikasnosti" koja je održana u Tivtu, marta 2017. godine, pod sloganom "Osvijesti se – budi efikasan", sa ciljem unapređenja opšte svijesti o značaju i potencijalima primjene mjera energetske efikasnosti.
- Okrugli sto u organizaciji Privredne komora Crne Gore i Ministarstva ekonomije na temu "Uspostavljanje pravnog okvira za uvođenje zahtjeva za eko dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije", koji je organizovan radi upoznavanja relevantnih subjekata u Crnoj Gori sa nacrtima propisa za uvođenje zahtjeva eko dizajna za određene grupe proizvoda koji utiču na potrošnju energije.
- Manifestacija "Energetski dani Podgorice", održana u organizaciji Glavnog grada Podgorica u cilju upoznavanje javnosti sa svim aspektima energetske efikasnosti;
- Ljetnja škola nauke, organizovana od strane Fondacije za promovisanje nauke - Prona, sa ciljem da se talentovanim učenicima iz svih krajeva Crne Gore omogući da se upoznaju sa izazovima u očuvanju životne sredine i biodiverziteta, osnovama energetske efikasnosti i zelene arhitekture, klimatskim promjenama i elementima istraživačkog rada, kao i različitim ekološkim aspektima današnjice.

- Mini festival energetske efikasnosti održan u IPC Tehnopolisu u Nikšiću, u organizaciji Fondacije Prona sa ciljem skretanja pažnja javnosti na značaj energetske efikasnosti povezujući privredni, akademski i civilni sektor.

U 2018. godini je važno istaći sljedeće manifestacije koje su održane u okviru info kampanje:

- U organizaciji Glavnog grada Podgorica održana je manifestacija "Energetski dani Podgorice" na temu "Osvrni se, možeš ti to", u cilju edukacije i podizanja svijesti građana na polju energetskog menadžmenta;
- Dvodnevna manifestacija "Dan energetske efikasnosti" koja je održana u Tivtu, marta 2018. godine, sa ciljem unapređenja opšte svijesti o značaju i potencijalima primjene mjera energetske efikasnosti;
- Ministarstvo ekonomije je organizovalo intenzivnu medijsku kampanju sa ciljem podizanja svijesti uvoznika/distributera i građana o novim propisima u oblasti eko dizajna i označavanja energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije;
- Za potrebe namjenskih projekata energetske efikasnosti namijenjenih građanima Ministarstvo ekonomije je organizovalo promotivne aktivnosti putem namjenskog sajta energetske efikasnosti i elektronskih i štampanih medija.
- Uz podršku projekta Regionalni program energetske efikasnosti – REEP podržanog od strane EBRD banke organizovane su 3 trening radionice sa ciljem podizanja kapaciteta tržišne inspekciju za sprovođenje propisa u oblasti eko dizajna i označavanja energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije.
- Ministarstvo ekonomije je u saradnji sa firmama E3 Consulting i Build Energy Team organizovalo jednodnevnu trening radionicu "Upravljanje energijom u javnom sektoru". Trening radionica je održana 10.12.2018. godine u Podgorici i bila je namijenjena predstavnicima državnih organa i jedinica lokalne samouprave u cilju njihove priprema za uspješnu implementaciju obaveza iz Zakona o efikasnom korišćenju energije.

U oblasti vršenja energetskih pregleda i sertifikovanja zgrada u periodu 2016-2018. godina nije bilo novih obuka.

Glavni grad Podgorica je energetski dani (treći po redu) organizovao pod sloganom "Pažnja! Klima se mijenja.. a šta ćeš ti?" održani su u periodu od 26.- 29.04.2016. godine). Tim povodom organizovane su aktivnosti kao što su: izložba odabranih fotografija sa konkursa "Pažnja, klima se mijenja", nakon toga u Info centru EU je održana konferencija na temu održivog upravljanja energijom. U Osnovnoj školi "Branko Božović" su predstavnici Ministarstva ekonomije predstavili rezultate projekata koji se sprovode u cilju poboljšanja energetske efikasnosti. Zatim sajam energetske efikasnosti, održan u tržnom centru "Delta City" kao i biciklistička tura koju je Glavni grad Podgorica organizovao u saradnji sa NVO Biciklo.me. Takođe, u toku 2016. godine obilježen je 5.03. – Dan energetske efikasnosti.

U decembru 2016. godine organizovana je posjeta vrtiću "Poletarac" u Ulici Radosava Burića. Glavni grad Podgorica je donirao štedne sijalice u vrijednosti od 900,00 eura. Predškolskoj ustanovi "Đina Vrbica", a sa mališanima je organizovana mini radionica na temu energetske efikasnosti gdje su se djeca kroz igru i priču upoznala sa osnovnim postulatima štednje energije i zaštite životne sredine. Takođe, organizovan je spektar aktivnosti povodom obilježavanja Evropske nedelje mobilnosti, u period 16. - 22. 09.2016. godine.

Glavni grad Podgorica je u toku 2017. godine preduzeo aktivnosti u cilju edukacije i podizanja svijesti građana na polju energetskog menadžmenta, na otvaranju predstavljena je instalacija "Eko dom", koja je predstavljena kao simbol energetske efikasnosti, zatim je prezentovan biznis plan za bike sharing system, konferencija o održivim i štedljivim načinima grijanja sa osvrtom na kvalitet vazduha, takođe u organizaciji vrtića "Poletarac" i Đina Vrbica", kao i OŠ "Vuk Karadžić" i OŠ "21. maj" u KIC-u Budo Tomović izvedena je priredba na temu "ugasite sijalice, za neku buduće dječje smijalice". Takođe, u toku 2017. godine organizovana je Evropska nedelja mobilnosti.

U toku 2018. godine, organizovana je manifestacija Energetski dani koja predstavlja korak više u nastojanju da Podgorica bude prepoznata kao lider u oblasti zaštite životne sredine, klimatskih promjena i energetske efikasnosti, odnosno postizanja što većeg stepena saradnje u cilju efikasnije implementacije

globalnih zahtjeva i politika, na temu "Osvrni se, možeš ti to". Sekretarijat za planiranje i uređenje prostora i održivi razvoj je u saradnji sa OŠ "Vuk Karadžić" i OŠ "21. maj" objavio priručnik o energetske efikasnosti za djecu školskog uzrasta. U osnovnim školama su održana predavanja na temu održivih vidova transporta. Realizovane su mnogobrojne aktivnosti u okviru Evropske Nedjelje mobilnosti u period 16 - 22.09.2018. godine. U osnovnim školama su održane interaktivne radionice na temu održivog transporta, pored interaktivnih časova za djecu je organizovano takmičenje u crtanju na asfaltu na temu "Kombinuj i kreći se". U saradnji sa Biciklo.me u sali EU Info centra održano je predavanje na temu održivih vidova transporta.

Opština Herceg Novi svake godine u maju mjesecu organizuje radionice iz oblasti energetske efikasnosti i upoznavanje građana sa prednostima primjene led sijalica u domaćinstvu (škole, MZ). Takođe, realizovan je projekat radionica sa domaćinstvima vezano za kompostiranje i smanjenje bio otpada iz domaćinstava, tokom kojeg je podijeljeno 20 kućnih kompostera građanima.

Opština Tivat - 2016 - Informativna kampanja i edukacija u smislu obilježavanja dana EE i Evropske nedjelje mobilnosti; 2017 -Informativna kampanja i edukacija u smislu obilježavanja dana EE kojom prilikom je vršena podjela besplatnih LED sijalica građanima za domaćinstva i obilježavanje Evropske nedjelje mobilnosti; 2018- Informativna kampanja i edukacija u smislu obilježavanja dana EE kojom prilikom je vršena podjela besplatnih LED sijalica građanima za domaćinstva i obilježavanje Evropske nedjelje mobilnosti.

KS 5: Razvoj tržišta energije

5.1. Program razvoja tržišta u skladu sa EU regulativom, dobrom praksom i specifičnostima CG, usklađivanje regulative sa Trećim paketom (i na području gasa)

Tržište električne energije

U cilju daljeg razvoja konkurentnog i transparentnog tržišta električne energije, polovinom 2017. godine osnovana je od strane EPCG, CGES-a i COTEE crnogorska berza električne energije pod nazivom Berza električne energije DOO Podgorica (BELEN). Uz tehničku podršku Sekretarijata Energetske zajednice, sprovedena je analiza mogućih oblika poslovne saradnje između Berze električne energije DOO i strateškog partnera. U toku je postupak izbora strateškog partnera BELEN.

Operator tržišta električne energije

Postojećim Zakonom o energetici djelatnost organizovanja i upravljanja tržištem električne energije obavlja Operator tržišta električne energije koji je kategorisan kao novi energetski subjekt koga osniva Vlada Crne Gore i u 100 %-tnom je vlasništvu države. Vlada Crne Gore je 16. decembra 2010. godine donijela Odluku o osnivanju d.o.o. Crnogorski operator tržišta električne energije sa skraćenim nazivom COTEE.

COTEE je u prethodnom periodu na osnovu novog Zakona o energetici donio veliki broj propisa kojima je uređeno organizovanje i upravljanje tržištem električne energije.

Aktivnosti	Rezultati sprovedenih aktivnosti
Izrada novih Tržišnih pravila	Tržišna pravila su objavljena u "Službenom listu CG", br. 44/2017
Izrada Pravila za rad balansnog tržišta	Pravila za rad balansnog tržišta električne energije su objavljena u "Službenom listu CG", br. 44/2017

Izrada drugih akata i pravilnika,	COTEE je donio u po obavezama koje ga sleduju po zakonu i u smislu poslova koji su mu dodjeljeni, niz akata, nabrajamo: • Komplet Zahtjev za prijem ucesnika na tržište (za svaku Zakonsku kategoriju učešća) • Zahtjev za sticanje statusa nosioca balansne odgovornosti • Pravilnik o nacinu obracuna odstupanja predaje i prijema elektricne energije od voznihi redova • Uputstvo o polaganju bankarske garancije • Pravilnik o obuci i osposobljavanj ucesnika na trzistu • Uputstvo za evidenciju prigovora • Uputstvo o komunikaciji • Uputstvo za prijavu i izradu voznihi redova
Izrada Formularnih ugovora	• Usvojeni u periodu do kraja 2017
Praćenje EU legislative	• Aktivnim učešćem u tijelima Energetske zajednice COTEE prati relevantnu EU legislativu, i kroz odgovarajuća stručna tijela prilagođava je i transponuje u pravni sistem Crne Gore odnosno implementira u svoja pravna akta. • Učestvujemo u regionalnim aktivnostima koja su osnova za prihvatanje EU legislative za uključenje crnogorskog tržišta u regionalno, a potom i u tržište zemalja EU:
Analiza funkcionisanja tržišta električne energije u Crnoj Gori	• Ovaj se posao izvodi u kontinuitetu kroz izvještaje COTEE o radu tržišta.

Operator prenosnog sistema električne energije-CGES

Operator prenosnog sistema je izdvajanjem iz EPCG AD Nikšić marta 2009. godine konstituisan kao nezavisni energetski subjekt pod imenom AD Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES), koji obavlja djelatnost prenosa električne energije i upravlja prenosnim sistemom električne energije. U cilju sticanja prava za obavljanje prekograničnog prenosa električne energije, sproveden je postupak sertifikacije CGES-a kao operatora prenosnog sistema. Postupak sertifikacije je započet 20. juna 2017. godine. Uvažavajući mišljenje Sekretarijata Energetske zajednice na Privremenu odluku o sertifikaciji, Regulatorna agencija za energetiku je 24. aprila 2018. godine donijela Odluku o sertifikaciji Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD, koja je objavljena u Službenom listu Crne Gore, br. 30/18 od 4. maja 2018. godine.

Operator distributivnog sistema električne energije- CEDIS

U skladu sa odredbama Zakona o energetici i Zakona o privrednim društvima, Skupština akcionara EPCG donijela je 23.06.2016. godine Odluku o osnivanju Društva s ograničenom odgovornošću "Crnogorski elektrodistributivni sistem" Podgorica (CEDIS). CEDIS od 01.07.2016. godine posluje kao posebno pravno lice u 100% vlasništvu EPCG, koje je osnovano radi obavljanja djelatnosti distribucije električne energije u okviru jedinstvenog elektroenergetskog sistema Crne Gore. Regulatorna agencija za energetiku je CEDIS-u izdala licencu za obavljanje djelatnosti distribucije električne energije 24.11.2016. godine.

Inicijativa za saradnju zemalja Zapadnog Balkana

Regionalna inicijativa Zapadnobalkanske šestorke (WB6)/Berlinski proces pokrenuta je na osnovu ideje da se zemlje Zapadnog Balkana u periodu do pristupanja Evropskoj uniji intenzivnije povežu i na taj način podstaknu ekonomski razvoj i rast, u prvom redu kroz infrastrukturno povezivanje i podsticanje investicija, a takođe i kroz usklađivanje regulatornih politika u oblasti energetike i saobraćaja, kao i drugim oblastima. Na Samitu WB6 u Beču, održanom 27. avgusta 2015. godine, usvojena je Završna deklaracija koja sadrži smjernice za nastavak saradnje šest zemalja Zapadnog Balkana. Tom prilikom usvojena je lista od četiri prioritetna projekta iz oblasti energetike, koji će se sufinansirati iz fonda pretpriprustupne pomoći Evropske

unije IPA 2015. Na toj listi nalazi se Projekat izgradnje 400 kV dalekovoda Bajina Bašta (RS) – Pljevlja (CG) – Višegrad (BiH), za koji je opredijeljen grant od 25 miliona €.

Imajući u vidu obim neophodnih finansijskih sredstava i vremenski period za realizaciju prioriteta infrastrukturnih projekata u oblasti saobraćaja i energetike, kao i potrebu efikasne integracije tržišta u regionu Zapadnog Balkana, zemlje regiona su se obavezale da, paralelno sa pripremom infrastrukturnih projekata, sprovode niz tzv. „mekih mjera“ koje imaju za cilj uklanjanje tržišnih barijera u oblasti saobraćaja i energetike. Liste ovih mjera uvrštene su u Aneks Zaključaka Samita Zapadnobalkanske šestorke u Beču (od 27. avgusta 2015. godine), a njihovo sprovođenje predstavlja jednu od prioriteta obaveza iz oblasti regionalne saradnje, kao preduslov uspješne integracije i povezivanja unutar regiona i njegovog bržeg približavanja standardima Evropske unije.

„Meke mjere“ za uklanjanje tržišnih barijera u oblasti energetike imaju za cilj razvoj regionalnog tržišta električne energije, definisane su za period do 2020. godine, a svrstane su u dvije grupe: regionalne mjere i nacionalne mjere. Regionalne mjere se fokusiraju na jačanje regionalne saradnje, a nacionalne mjere su usmjerene na uklanjanje nacionalnih prepreka za razvoj regionalnog tržišta električne energije. U cilju razvoja regionalnog tržišta električne energije neophodno je sprovesti niz sinhronizovanih aktivnosti koje se odnose na definisanje nacionalnog pravno-regulatornog okvira kroz zakonska i podzakonska akta i kreiranje setova harmonizovanih regionalnih metodologija i pravila. Takođe je potrebna koordinisana saradnja relevantnih institucija i energetske subjekte, kako na nacionalnom tako i na regionalnom nivou.

„Meke mjere“ se sprovode u konsultaciji sa Sekretarijatom Energetske zajednice, a svrstane su u 4 poglavlja (oblasti): 1) Razvoj kratkoročnog tržišta; 2) Prekogranično balansiranje; 3) Regionalna dodjela kapaciteta i 4) Zajedničke mjere.

Sekretarijat Energetske zajednice prati realizaciju „mekih mjera“ i o tome periodično objavljuje izvještaj na svojoj internet stranici. Prema posljednjem izvještaju iz novembra 2018. godine, ukupni status realizacije „mekih mjera“ Crne Gore je 75,1%, što je bolji rezultat od rezultata koje su ostvarile druge države Zapadnog Balkana. Statusi realizacije po pojedinim poglavljima (oblastima) „mekih mjera“ u 2018. godini za Crnu Goru su:

- 1) Razvoj kratkoročnog tržišta - 74%;
- 2) Prekogranično balansiranje - 85%;
- 3) Regionalna dodjela kapaciteta - 59%;
- 4) Zajedničke mjere - 82,4%.

Razvoj tržišta gasa

Predlog novog Zakona o energetici prepoznaje četiri energetska subjekta iz oblasti gasa i to: Operatora prenosnog sistema gasa, Operatora distributivnog sistema gasa, Operatora sistema za skladištenje gasa i Operatora postrojenja za TPG, te u posebnoj varijanti petog energetske subjekta iz oblasti gasa i to Operatora kombinovanog sistema gasa u slučaju da taj energetske subjekt obavlja sve četiri djelatnosti.

Vlada Crne Gore je donijela Odluku o određivanju Operatora prenosnog sistema gasa kojom je ta uloga povjerena kompaniji Montenegro Bonus Cetinje. Predlogom novog Zakona o energetici je propisano da Operator prenosnog sistema gasa bude ujedno i Operator tržišta gasa.

Crna Gora još nema razvijeno tržište TPG i nije priključena ni na jedan od međunarodnih gasovoda.

Jedini vid tržišta gasa zastupljen u Crnoj Gori je trgovina na veliko, trgovina na malo (snabdijevanje) i skladištenje TNG. U tom kontekstu na tržištu Crne Gore postoji 15 licenciranih kompanija koje se bave trgovinom na veliko TNG-om, 2 licencirane kompanije koje se bave trgovinom na veliko i snabdijevanjem krajnjih kupaca TNG-om, 24 licencirane kompanije koje se bave snabdijevanjem krajnjih kupaca TNG-om i 13 licenciranih kompanija koje se bave skladištenjem TNG.

Jedna od izglednih opcija za dovođenje gasa i gasifikaciju Crne Gore je priključenje na Jadransko-Jonski gasovod. Najoptimističnije procjene ne predviđaju da će se taj Projekat završiti prije 2020. godine.

5.2. Projekat razvoja i implementacije informacione tehnologije i mjerne infrastrukture kao tehnološke podrške funkcionisanju tržišta električne energije i njegovom kasnijem uključivanju u regionalne procese

Obavljanje djelatnosti organizovanja i upravljanja, kao i razvoja tržišta električne energije, se ne može uspješno obavljati bez posjedovanja veoma kompleksne informatičke infrastrukture (softver i hardver).

COTEE u ovom momentu raspolaže sa određenom hardverskom infrastrukturom i softverom koji može da zadovolji određene segmente poslovanja na postignutom stepenu razvoja tržišta. Takođe COTEE ima statički WEB sajt preko koga zainteresovane obavještava o svim elementima svog djelovanja i svojih aktivnost, koji mogu biti dostupni javnosti.

Planirani razvoj tržišta električne energije u Crnoj Gori koji podrazumijeva uspostavljanje organizovanog dan unaprijed i unutar dnevnog tržišta električne energije, na čemu insistira Energetska Zajednica (Urađena je "Mapa puta" – "Blage mjere" koja predviđa intenzivnu dinamiku) ne može se uspješno realizovati bez kupovine odgovarajuće informatičke infrastrukture.

U tom smislu u prethodnom periodu izvršena je nadogradnja postojećeg softvera za prijem i evidentiranje bilateralnih kupoprodajnih ugovora između učesnika na tržištu. Ograničenja u pogledu finansijskih ulaganja COTEE su proistekla iz postojeće Metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i naknade za rad COTEE.

5.3. Projekat povećanja konkurencije na tržištu naftnih derivate

Značajnije aktivnosti na ovom projektu nijesu rađene. Naftni derivati potrebni Crnoj Gori se u potpunosti uvoze. Postoje pozitivne perspektive za lokalna naftna polja čije je istraživanje kapaciteta i održivosti u pripremi.

Sektor naftnih derivata u Crnoj Gori se reguliše sledećim zakonima i podzakonskim aktima:

- Zakon o energetici
- Zakon o zaštiti vazduha
- Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda
- Zakon o inspeksijskom nadzoru
- Uredba o načinu obrazovanja maksimalnih maloprodajnih cijena naftnih derivata
- Uredba o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla
- Pravilnik o kvalitetu i kontroli kvaliteta tečnih goriva naftnog porijekla

Polazeći od broja izdatih licenci za djelatnosti iz oblasti naftnih derivata i uzimajući u obzir načela konkurentnosti, što podrazumijeva dovoljan broj kompanija koje se bave istom djelatnošću, potrebu obezbjeđivanja istih uslova za rad i stvaranje viška proizvoda koji bi u krajnjem obezbijedili konkurentnu cijenu naftnih derivata, bilo bi neophodno da se na tržištu naftnih derivata Crne Gore pojavi najmanje jedna, a po mogućnosti i više konkurentnih kompanija. Iako je RAE dodijelila 35 licenci za djelatnost trgovine na veliko naftnim derivatima, ne može se konstatovati da postoji suštinska konkurencija na veleprodajnom tržištu zbog dominantnog položaja samo jedne kompanije - Jugopetrol Kotor.

Uzimajući u obzir veličinu crnogorskog tržišta naftnih derivata i broj licenciranih subjekata koji se bave djelatnostima vezanim za naftne derivate, može se konstatovati da postoji određeni stepen konkurentnosti na maloprodajnom tržištu (snabdijevanje krajnjih kupaca) naftnih derivata, što nije slučaj sa veleprodajnim tržištem.

5.4. Program monitoringa uvođenja i funkcionisanja nediskriminatornog tržišta sa energijom (električna energija, gas)

Otvaranje tržišta i uvođenje konkurencije u elektroenergetski sektor dovelo je do promjena u načinu poslovanja sektora u cjelini, odnosno u prethodnom periodu formiran je operator tržišta, zaživjela je trgovina električnom energijom, kao i tržišno snabdijevanje, posebno velikih kupaca.

Zakonom o energetici je predviđeno postojanje snabdjevača posljednjeg izbora i ranjivih kupaca koji će snabdijevati domaćinstva i male kupce koji izaberu taj način snabdijevanja, u slučaju da ostanu bez svog snabdjevača ne svojom krivicom. Na ovakav način stvorene su mogućnosti za kontinuirano snabdijevanje svih kupaca u Crnoj Gori.

Zakonom su stvoreni preduslovi za pojavu novih snabdjevača kao osnovnog preduslova za zaživljavanje likvidnog tržišta električne energije. Obezbijeđeno je da operator distributivnog sistema električne energije bude pravno izdvojen iz vertikalno integrisanog subjekta – EPCG i funkcionalno nezavisan. Odobrena su tržišna pravila i pravila za balansno tržište.

KS 6: Zaštita životne sredine i klimatske promjene

6.1. Program monitoringa ispunjavanja međunarodnih obaveza u vezi klimatskih promjena

Crna Gora je postala potpisnica Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC) putem sukcesije, nakon što je postala nezavisna 2006. godine, i to kao članica van Aneksa I. U skladu sa navedenim za period 2016. - 2018. godine izrađen je Drugi dvogodišnji ažurirani izvještaj. Naročit kvalitet dokumentu dao je predlog koncepta za uspostavljanje sistema za monitoring, izvještavanje i verifikaciju (MIV).

Drugi dvogodišnji ažurirani izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama finansiran je od strane Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), za period decembar 2016. – decembar 2018. godine. U okviru pomenutog projekta finansiran i predlog koncepta za uspostavljanje sistema za monitoring, izvještavanje i verifikaciju (MIV).

6.2. Program smanjivanja potrošnje uglja

U cilju smanjenja zagađenja u Opštini Pljevlja vrši se sufinansiranje nabavke peleta za građane koji već imaju grijanje na pelet. Aktivnost se realizuje tako što Opština Pljevlja raspisuje tender za nabavku peleta, a građani plaćaju polovinu tenderske cijene peleta.

Subvencioniranjem nabavke peleta za građane svake godine u Opštini Pljevlja se povećava broj ložišta na pelet, a smanjuje broj ložišta na ugalj. U toku grejne sezone u 2018. godini bilo je oko 700 zahtjeva od domaćinstava za subvencioniranje peleta, što čini oko 15% ukupnog broja ložišta u Pljevljima.

KS 7: Dugoročni razvoj energetike Crne Gore

7.1. Program izrade studija korišćenja hidro potencijala i upravljanja slivom za sve rijeke u Crnoj Gori (u glavnom toku i na pritokama), a za odabrane objekte izraditi prethodne studije opravdanosti

Međunarodna banka za obnovu i razvoj dana 9. maja 2016. godine odobrila je Grant Globalnog fonda za zaštitu životne sredine (GEF) i Fonda za posebne klimatske promjene u iznosu od 8.732 miliona \$ za Projekat „Upravljanje slivom rijeke Drine na Zapadnom Balkanu” (Drina River Basin Management Project-GEF Grant TF0A2318 and GEF SCCF Grant TF0A2321) Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji. Projekat se sastoji iz tri komponente i to:

- Prva komponenta je regionalnog karaktera i ima za cilj izradu Strateškog Akcionog Plan. Regionalni plan za upravljanje vodama u slivu i hidrološki model za ranu najavu poplava će biti urađeni kao djelovi ove komponente.

- Druga komponenta će obezbjediti nabavku hidrometeorološke opreme (oprema za praćenje nivoa i proticaja rijeka, nivoa podzemnih voda, i stanica za mjerenje padavina). Ova komponenta uključuje i 2 pilot projekta i Program malih grantova: Projekat 1: Studija konceptualnog rješenja regulacije Lima (sa Grnčarom) u cilju borbe sa klimatskim promjenama i integralnog upravljanja prirodnim resursima i Projekat 2: Uticaj klimatskih promjena na podzemne vode u slivu Drine u Crnoj Gori. Program malih grantova će obezbjediti podršku opštinama, privatnicima i fizičkim licima za borbu protiv klimatskih promjena, detaljan projektni predlog će biti prikazan prilikom objavljivanja javnih poziva za njihovu dodjelu.
- Treća komponente za cilj ima podršku implementaciji projekta i administrativnoj proceduri.

Memorandum o razumevanju za upravljanje proširenim prekograničnim basenom rijeke Drim, potpisan je u Tirani, 25. novembra 2011. godine, između zemalja kojima pripada sliv, među kojima je i Crna Gora, u cilju promovisanja akciju za koordinisano integrisano upravljanje zajedničkim vodnim resursima u slivu Drina, očuvanja i obnove ekosistema i održivog razvoja u slivu Drima. Zemlje Drimskog sliva su uspostavile zajedničko tijelo „Drin Core Grupa“, koje je zaduženo za koordinaciju aktivnosti u tom pogledu

U skladu sa potpisanim memorandumom realizuje se GEF Projekat „Omogućavanje prekogranične saradnje i integralnog upravljanja u proširenom basenu rijeke Drim“ koje implementira UNDP a izvršava GWP-Med, koji za cilj uspostavljanje saradnje između ključnih između aktera i sektora koji su direktno povezani sa upravljanjem slivom i vodama, radi ostvarenja zajedničkog cilja - održivo upravljanje slivom Drina.

U okviru ovog projekta sičinjen je i nacrt Strateškog akcionog program (SAP), pod vodjstvom Drin Core Grupe i koji sadrži neophodne akcije i intervencije u slivu, prema uzrocima prekograničnih problema koji su indetifikovani kroz proces izrade Prekogranične dijagnostičke analize (TDA). Finalizacija SAP – a očekuje se u 2019. godini.

7.2. Program postizanja dogovora sa susjednim državama u vezi sa optimalnim iskorišćenjem zajedničkog hidro potencijala i upravljanjem vodama

Okvirni Sporazu o vodoprivrednim odnosima između Crne Gore i Albanije potpisanim u okviru zajedničke sjednice vlada Crne Gore i Albanije, održane 3. jula. 2018. godine u Skadru. Ovim sporazumom se predviđa formiranje bilateralnih vodoprivrednih komisija, tj. tehničkih tijela, koja će raditi na analizi i predlogu najboljih mogućih rješenja unaprijeđenja prekograničnog upravljanja površinskim i podzemnim vodama između Crne Gore i Albanije.

Odredbe ovog Sporazuma odnose se na vode od zajedničkog interesa, intervencije u olakšanju upravljanja vodnim objektima (od kojih su od posebnog značaja hidroelektrane i planovi upravljanja Skadarskim jezerom, rijekama Drimom, Bojanom i Moračom), aktivnosti i događaje koji imaju ili mogu, s vodoprivrednog stanovišta, imati uticaj na vode, vodne objekte i uređaje za korišćenje voda, a posebno na:

- vodni bilans voda;
- zaštitu i odbranu od štetnog dejstva voda;
- uređivanje i održavanje vodotoka;
- zaštitu prekograničnih voda od zagađenja;
- -korišćenje i upravljanje zajedničkim vodnim objektima;
- -istraživanje uticaja intervencija vodoprivrednih zahvata na životnu sredinu;
- razmjenu mišljenja, informisanje, konsultovanje i razmjenu iskustava i saradnju na regionalnim i drugim nivoima organizovanja i povezivanja u oblasti voda.

Novoformirana crnogorska vodoprivredna komisija će zajedno sa kolegama iz albanske vodoprivredne komisije raditi na analizi dosadašnjih rezultata kao i predlogu zajedničkih rješenja. Pitanja od najvećeg značaja za Crnu Goru su funkcionisanje sistema hidroelektrana na Drimu, nasipi na Bojani, rijeka Grnčar kao i tekuća pitanja o potencijalnoj izgradnji objekata na Cijevni u Albaniji, te će biti otvorena i o njima će

biti raspravljati kroz dosadašnje analize, argumentovano i sa konačnim ciljem utvrđivanja obostranog interesa, očuvanja i održivog korišćenja vodnih resursa.

Dosadašnji pokušaji i inicijative crnogorske strane po pitanju zaključivanja međuvladinog Ugovora o uređenju vodoprivrednih odnosa sa BiH, kojim bi se trajno riješilo pitanje korišćenja hidropotencijala Bilečkog jezera, izgradnje hidroelektrana na Drini i drugim vodotocima, nisu urodili plodom.

7.3. Projekat analize i istražnih radova, studije izvodljivosti sa ciljem osiguranja dovoljno kvalitetnih podloga za donošenje investicionih odluka za eventualnu gradnju HE Boka i/ili HE Kruševo poslije 2030. godine

Na osnovu pripremnih istraživanja i aktivnosti do sada, identifikovane velike HE za moguću izgradnju su HE na Morači, HE na Tari (Buk Bijela, Koštanica, Ljutica), HE Komarnica, HE na Čehotini, HE na Limu, HE Kruševo (Piva) i HE Boka (Trebišnjica).

Tokom 2018. godine Elektorprivreda Crne Gore je otpočela sa izradom Projektnog zadatka za Studiju iskorišćenja hidroenergetskog potencijala rijeke Pive nizvodno od HE Piva. Sredsta za izradu Studije su opredijeljena budžetom za 2019. godinu. Takođe izrada ove studije je ušla u plan javnih nabavki za 2019. godinu.

Planirano je da početkom drugog kvartala 2019. godine bude raspisan tender za izradu Studije iskorišćenja hidroenergetskog potencijala rijeke Pive nizvodno od HE Piva sa izradom neophodnih podloga. Po završetku i usvajanju Studije biće ostvareni neophodni uslovi za izradu plana i dalji razvoj projekta iskorišćenja hidropotencijala rijeke Pive.

7.4. Projekat istraživanja ležišta uglja na području Pljevalja i području Berana

Ekonomski značajna ležišta uglja u Crnoj Gori nalaze se u jezerskim neogenim basenima na teritoriji pljevaljske i beranske opštine. Ugalj iz pljevaljskih basena pripada mekim mrkim ugljevima, na prelazu ka tvrdim, tzv. mrkolignitski ugalj, dok je ugalj iz ležišta beranskih basena tvrdi mat mrki ugalj – ili mrki ugalj.

U široj okolini Pljevalja, u slivu rijeke Čehotine, nalaze se pljevaljski, ljuće-šumaski i maočki ugljonosni basen i ležišta uglja "Otilovići", "Bakrenjače", "Mataruge" i "Glisnica". U eksploataciji je pljevaljski ugljonosni basen čija su ležišta "Potrlica" i "Kalušići" detaljno istražena. U međuvremenu su izvršena detaljna geološka istraživanja za ležišta „Komini“ i „Rabitlje“, dok je ležište Grevo na nivou istraženosti C₁ kategorije. Bilansne rezerve pljevaljskog basena na kraju 2017. godine iznose oko 58 miliona tona.

Ležište „Glisnica“ ima stepen istraženosti na nivou B kategorije sa količinom od oko 1,7 miliona tona, ležište „Otilovići“ stepen istraženosti na nivou B+C₁ kategorije rezervi sa količinom od oko 3 miliona tona, dok je ležište „Mataruge“ sa procijenjenim rezervama neophodno doistražiti.

Basen Maoče je istražen i u njemu je procijenjen bilans rezerve uglja na 109,9 miliona tona, od čega je 90,1 milion tona na nivou istraženosti B kategorije, a 19,8 miliona tona rezervi uglja na nivou istraženosti C₁ kategorije.

Na teritoriji Opštine Berane mogu se izdvojiti dva basena mrkog uglja i to beranski i polički ugljeni basen. U okviru beranskog basena izdvojena su četiri revira, odnosno ležišta uglja: Budimlja, Petnjik, Zagorje i Berane.

Ugalj iz ležišta Petnjik se eksploatiše jamskim putem, ali njegova složena tektonska građa znatno otežava mogućnost primjene masovnih metoda otkopavanja. Kompletne količine uglja koje se eksploatišu iz jame "Petnjik" isporučuju se prema TE „Pljevlja“. Bilansne rezerve ovog ležišta krajem 2017. godine iznose oko 21 milion tona.

Bilansne rezerve beranske opštine na kraju 2015. godine iznose oko 38 miliona tona, uz napomenu da je za sva ležišta potrebno izvršiti doistraživanja sa ciljem dobijanja potpunijih informacija o ležištima kako bi se mogao sagledati njihov ekonomski značaj.

7.5. Projekat istraživanja ugljovodonika u crnogorskom podmorju

Dosadašnja istraživanja ugljovodonika u crnogorskom podmorju ukazuju na prospektivnost sa aspekta pronalaska komercijalnih rezervi ugljovodonika. Postojanje osnovnih preduslova za proizvodnju ugljovodonika u podzemlju južnog jadranskog geološkog basena je dokazano, i direktna potvrda ove činjenice je proizvodnja u albanskom, italijanskom i hrvatskom dijelu basena.

Broj aktivnosti	Naziv aktivnosti
1	Zaključivanje ugovora o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika (Ugovor o koncesiji)
	Realizacija
	Crna Gora je, nakon sprovedenog prvog tenderskog postupka u skladu sa zakonom, zaključila dva ugovora o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika u podmorju Crne Gore, i to:
2016.	Ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika za blokove 4118-4; 4118-5; 4118-9; 4118-10, ukupne površine 1.228 km ² , koji je 14. septembra 2016. godine zaključen sa kompanijama Eni Montenegro BV, Holandija i Novatek Montenegro, BV Holandija, sa udjelom od po 50 procenata;
2017.	Ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika u podmorju Crne Gore za blokove 4219-26 i 4218-30, ukupne površine 338 km ² , koji je 15. marta 2017. godine zaključen sa kompanijom Energean Montenegro Limited, Kipar, sa udjeom od 100 procenata.

Broj aktivnosti	Naziv aktivnosti
2	Istraživanje shodno zaključenom ugovoru o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika (Istraživanje po ugovoru o koncesiji)
	Obaveze po ugovorima o koncesiji
	Ugovor Eni i Novatek
	Zaključenim ugovorom o koncesiji sa koncesionarima Eni i Novatek je propisano da faza istraživanja traje ukupno sedam godina, sa dva perioda istraživanja (podfaze) od po četiri i tri godine. U prve četiri godine trajanja ugovora o koncesiji, prvi period istraživanja 2016-2020, koncesionari su dužni da: a) prikupe 3D seizmičke podatke, tj. izvrše seizmička istraživanja za najmanje 1.228 km²; b) izrade puni komplet geofizičkih i geoloških studija; c) izbuše 2 (dvije) istražne bušotine: i. 1 (jedna) bušotina dubine od 6.500 metara; i ii. 1 (jedna) bušotina dubine 1.500 metara.
	Ugovor Energean
	Zaključenim ugovorom o koncesiji sa koncesionarem Energean je propisano da faza istraživanja traje ukupno sedam godina, sa dva perioda istraživanja (podfaze) od po tri i četiri godine. U prve tri godine trajanja ugovora o koncesiji, prvi period istraživanja (2017-2020), koncesionar je dužan da: a) prikupe 3D seizmičke podatke za najmanje 338 km²; i b) puni komplet geofizičkih i geoloških studija, koji se sastoji od gravimetrijske/magnetne studije zajedno sa strukturnim tumačenjem, studijom strukture, sedimentološkom studijom, studijom brzine i dubinske konverzije, geohemijskom studijom, studijom naftnog sistema – 3D modeliranjem bazena, AVO studijom, studijom pornog pritiska radi postizanja efikasnosti gornjeg izolatornog sloja;
	Realizacija po ugovorima po godinama
	Tokom 2017. godine i u prvoj polovini 2018. godine koncesionari Eni, Novatek i Energean su vršili pripreme aktivnosti za vršenje geofizičkih istraživanja na dodijeljenim površinama ugovora, što je obuhvatalo: izradu elaborata o provjeni uticaja projekata seizmičkih istraživanja na životnu sredinu; vršenje batimetrijskih istraživanja morskog dna, snimanje nultog stanja životne sredine, istraživanje (monitoring) morskih sisara i kornjača u cilju sakupljanja podataka o pojavljivanju, distribuciji i gustini morskih sisara i kornjača u okviru površine na kojoj se vrše seizmička istraživanja.
2018	U 2018. godini koncesionari Eni i Novatek su, u skladu sa ugovornom obavezom, izvršili seizmička 3D istraživanja na blokovima 4118-4; 4118-5; 4118-9; 4118-10. 3D istraživanja su trajala 29 dana, počev od. 19.11.2018. godine, u na površini od 1280 km ² . Ukupan broj snimljenih seizmičkih linija je 93.

Broj aktivnosti	Naziv aktivnosti
3	Priprema javnog poziva i zaključivanje ugovora o koncesiji za istraživanje ugljovodonika (Priprema javnog poziva)
	Realizacija
2016	U 2016. godini počela je sa radom Uprava za ugljovodonika, samostalni organ državne uprave, koji vrši uprave i stručne poslove iz oblasti istraživanja i proizvodnje ugljovodonika shodno Zakonu o istraživanju i

	proizvodnji ugljovodnika ("Sl. list Crne Gore", br. 41/10, 40/11, 62/13).
2018	Nacrt javnog poziva, sa pratećom dokumentacijom uključujući i modele ugovora je pripremljen tokom 2018. godine

7.6. Projekat Jonsko–jadranski gasovod

Projekom izgradnje Jonsko–jadranskog gasovoda (IAP) je planirano da se gasovodom poveže Fiera (Albanija) sa Splitom (Hrvatska), prolazeći pri tome kroz teritorije Crne Gore. Predviđeni kapacitet gasovoda je 5 bcm/god, ukupna dužine od 511 km. Izgradnja gasovoda će omogućiti gasifikaciju Albanije, Crne Gore i južne Hrvatske, i obezbediće diversifikovano i pouzdano snabdijevanje prirodnim gasom. IAP je planiran kao dvosmjernan gasovod, tako da linije snabdijevanja može biti i sjever-jug, sa LNG terminala u Hrvatskoj, ili iz nekih drugih izvora. IAP je planiran da predstavlja nastavak Projekta Trans–jadranskog gasovoda (TAP), gasovoda koji preko Grčke, Albanije, Jadranskog mora, i italijanske oblasti Pulja omogućava transport gasa iz Kaspiskog regiona u Zapadnu Evropu.

Studijom izvodljivosti IAP analizirane su moguće trase budućeg gasovoda. Trase su analizirane sa aspekata ekonomske opravdanosti, optimalnog prečnika gasovoda, mogućnosti potrošnje gasa i obuhvatile su varijantna rješenja za kompletnu trasu od Fiere do Splita. Za potrebe izrade Studije, Crna Gora je prihvatila varijantno rješenje trase IAP koje bi trebalo da bude na relaciji Anomalsko polje (Ulcinj), Bar, odatle podvodnom dionicom do Luštice, zatim preko Luštice ponovo ispod mora prema Hrvatskoj.

Studiju izvodljivosti Jonsko - jadranskog gasovoda, finansiranu od strane Evropske komisije i EBRD, izradili su COWI i IPF Konzorcijum sredinom 2014. godine. Studija izvodljivosti sadrži i Stratešku procjenu uticaja Projekta na životnu sredinu i društvo, kao i Predlog biznis modela za realizaciju Projekta.

Mogući modeli izgradnje IAP koji su uzeti u razmatranje su sledeći:

1. IAP – kao jedinstveni Projekat koji bi formirao SPV (Special Purpose Vehicle), za početak sastavljen od država učesnica kao akcionara, a zatim bi SPV obezbijedio finansijsku konstrukciju za realizaciju Projekta kroz privlačenje sponzora/investitora Projekta.

2. Posebni separadni IAP sekcije Projekti, kroz koji bi se svaka sekcija posmatrala kao poseban Projekat (npr. sekcija kroz Crnu Goru), i gdje bi finansiranje bilo zasnovano na svakoj sekciji ponaosob.

Kao rezultat ministarskog sastanka Republike Albanije, Republike Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, održanog 06.05.2016. godine, formiran je Projektni menadžment tim (Project Management Unit for IAP) sa stalnim Sekretarijatom u Crnoj Gori. Glavna obaveza PMU je da prati aktivnosti na realizaciji Projekta.

U novembru 2017. godine, pripremljena je aplikacija za IAP projekat i ista je dostavljena Energetskoj zajednici, kao predlog projekta za novu PECE/PMI listu (Projects of energy community interest/Project of Mutual Interest). Održana su četiri sastanka PECE/PMI Selekcione grupe u Sekretarijatu energetske zajednice u Beču, a kao finalni rezultat, IAP projekat je uvršten u Listu projekata od zajedničkog značaja.

U prethodnom periodu, Ministarstvo ekonomije je intenziviralo komunikaciju sa Ministarstvom industrije i ekonomije (sada Ministarstvo za infrastrukturu i energetiku) Republike Albanije u cilju zajedničkog pristupa implementaciji IAP-a. U tom smislu pripremljena je zajednička aplikacija za izradu Glavnog projekta IAP-a, za Crnu Goru i Albaniju i istom je aplicirano za dobijanje granta u okviru XV poziva WBIF-a za dodjelu granta za tehničku pomoć. Projekat je odobren, ali samo u smislu izrade idejnog projekta u iznosu od 2,5 miliona eura. Projektni zadatak za ovaj Projekt usklađen je između stakeholdera u aprilu 2018. godine, a u septembru 2018. godine počela je implementacija izrade Idejnog projekta Jonsko – jadranskog gasovoda, dionica kroz Albaniju i Crnu Goru (WB15-REG-ENE-01), od strane SUEZ IPF6 konzorcijuma Projekta, sa rokom za završetak od 24 mjeseca.

Tokom četvrtog Ministarskog sastanka Savjetodavnog vijeća Južnog gasnog koridora koji se održao u Bakuu 15. februara 2018. godine, naglašeno je da Jonsko – jadranski gasovod (IAP), kao dio Južnog gasnog koridora, je od velikog značaja za Crnu Goru i prepoznat je kao najrealnija opcija za gasifikaciju Crne Gore. S obzirom na to da je energetika jedan od glavnih stubova razvoja Crne Gore, realizacija projekta IAP će imati veliki doprinos stabilnosti i diversifikaciji energetske izvora. Kroz razvoj ovog projekta

Crna Gora će, zajedno sa susjednim zemljama, biti svojevrsni most između Kaspijskog regiona i Zapadne Evrope. Nakon Ministarskog sastanka, potpisano je Pismo namjere o osnivanju projektne kompanije Jonsko – jadranskog gasovoda, a koje je prethodno usaglašeno na sastanku Jedinice za upravljanje Projektom (PMU) održanom u prostorijama SOCAR-a u Bakuu. Među kopmanijama zemalja učesnica, u čijim nadležnostima su poslovi vezani za gas, usaglašava se tekst osnivačkog akta budućeg IAP društva, koji će biti potpisan tokom 2019. godine.

7.7. Projekat uspostave CSE i 90-dnevnih rezervi naftnih derivata

U cilju definisanja pravnog okvira za strateške rezerve naftnih derivata, Ministarstvo ekonomije je sprovelo potrebnu proceduru za pripremu Zakona o snabdijevanju naftnim derivatima u slučaju poremećaja u snabdijevanju. Priprema zakona je podržana u okviru projekta „Razvoj održivog korišćenja energije“, koji je finansiran iz sredstava EU kroz IPA 2011. Ministarstvo ekonomije je sprovelo javnu raspravu o Nacrtu zakona. Ključni akteri u ovoj oblasti, kao i šira javnost u Crnoj Gori, uključeni su u ovaj proces.

Pored toga, u okviru projekta "Optimalno korišćenje energije i prirodnih resursa", koji je podržan od strane EU kroz IPA 2012, u okviru posebne komponente (Komponenta 4), dobijena je podrška u pripremi podzakonskih akata kojima će se izvršiti potpuno usklađivanje sa EU pravnim okvirom i stvoriti pravni osnov za uspostavljanje centralnog tijela za strateške rezerve naftnih derivata.

U toku 2018. godine vršeno je međuresorsko usaglašavanje Predloga zakona o snabdijevanju naftnim derivatima u slučaju poremećaja u snabdijevanju i pribavljena mišljenja od većine nadležnih organa. Međutim, Ministarstvu ekonomije nijesu dostavljena sva neophodna mišljenja na Predlog zakona.

7.8. Program analiza i studija za potrebe pripreme Projekta spaljivanja čvrstog komunalnog otpada u Crnoj Gori (potencijal otpada, lokacija postrojenja i dr.)

Odlukom o dopunama Državnog plana upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2015-2020. godine ("Službeni list Crne Gore", broj 35/18) definisano je formiranje četiri centra za upravljanje otpadom u Crnoj Gori, i to:

- Centar Podgorica,
- Centar Nikšić,
- Centar Bijelo Polje,
- Centar Bar.

Četiri centra za upravljanje otpadom, u zavisnosti od potreba i ekonomske opravdanosti, u svom sastavu mogu graditi, između ostalog, i postrojenje za termičku obradu otpada. Za ovo postrojenje neophodno je izraditi Studiju izbora lokacije, a zatim prostorno-planskim dokumentom predvidjeti nekoliko mogućih rješenja za izbor lokacije za izgradnju postrojenja za termičku obradu otpada. Nakon toga bi se pristupilo izradi projektno-tehničke dokumentacije, izradi Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu, Studije izvodljivosti i dr.

KS 8: Regulatorni okvir

8.1. Program promptnog praćenja aktuelnog EU zakonodavstva te harmonizacija regulatornog okvira CG

Crna Gora, kao članica Energetske zajednice i kandidat za članstvo u Evropskoj uniji ima obavezu da implementira propise Evropske unije (acquis communautaire) iz oblasti energetike. Radi usklađivanja sa pravnom tekovinom Evropske unije o unutrašnjem energetskom tržištu, donijet je Zakon o energetici („Službeni list CG“, br. 5/16 i 51/17) u koji su transponovane ključne odredbe direktiva Trećeg energetskog paketa i Zakon o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa („Službeni list CG“, broj 42/16), u koji su transponovane regulative Trećeg energetskog paketa, kao i veći broj podzakonskih akata.

Na osnovu Zakona o energetici, donijeti su sljedeći propisi Vlade:

- Uredba o načinu sticanja statusa i ostvarivanja prava povlašćenog proizvođača električne energije („Sl. list CG”, br. 59/16);
- Uredba o naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije („Sl. list CG”, br. 33/16, 3/17 i 3/19);
- Uredba o načinu ostvarivanja i visini podsticajnih cijena za električnu energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije („Sl. list CG”, br. 3/19);
- Uredba o obaveznom udjelu biogoriva u sektoru saobraćaja („Sl. list CG”, br. 51/18);
- Uredba o bližim kriterijumima održivosti za biogoriva i biotečnosti za ostvarivanje obaveznog udjela energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije („Sl. list CG”, br. 51/18);
- Uredba o načinu izdavanja, prenošenja i povlačenja garancije porijekla električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije („Sl. list CG”, br. 62/18);
- Uredba o postupku javnog nadmetanja za izbor snabdjevača posljednjeg izbora i ranjivih kupaca za snabdijevanje električnom energijom („Sl. list CG”, br. 81/18);
- Uredba o snabdijevanju ranjivih kupaca električne energije („Sl. list CG”, br. 81/18).

Na osnovu Zakona o energetici, Ministarstvo ekonomije donijelo je sljedeće propise:

- Pravilnik o kvalitetu i načinu kontrole biogoriva („Sl. list CG”, br. 43/18);
- Pravilnik o sadržaju energetskeg bilansa, podacima za izradu bilansa i načinu njihovog dostavljanja („Sl. list CG”, br. 34/17);
- Pravilnik o načinu izračunavanja udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, energetskeg sadržaja goriva i načinu obračuna ukupne potrošnje energije koja se koristi u saobraćaju, načinu izračunavanja količine električne energije koja se proizvodi u hidroelektranama i vjetroelektranama i načinu izračunavanja količine energije iz toplotnih pumpi („Sl. list CG”, br. 34/17);
- Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjava pravno lice za istraživanje i mjerenje potencijala obnovljivih izvora energije („Sl. list CG”, br. 52/17);
- Pravilnik o sadržaju zahtjeva za izdavanje energetske dozvole i sadržaju registra energetskeg dozvola („Sl. list CG”, br. 52/17);
- Pravilnik o programu i načinu polaganja ispita za obavljanje poslova instaliranja manjih kotlova i peći na biomasu, solarnih fotonaponskih sistema, solarnih termalnih sistema, plitkih geotermalnih sistema i toplotnih pumpi („Sl. list CG”, br. 63/17);
- Pravilnik o vrstama i klasifikaciji objekata za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije („Sl. list CG”, br. 60/16).

Na osnovu Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa, Ministarstvo ekonomije je donijelo Pravilnik o podacima koje obezbjeđuje operator prenosnog sistema električne energije i načinu dostavljanja i objavljivanja podataka od značaja za tržište električne energije ("Službeni list CG", br. 14/18), u koji je transponovana Regulativa (EU) 543/2013 o dostavljanju i objavljivanju podataka na tržištima električne energije.

U toku 2017. i 2018. godine intenzivno se radilo na transponovanju Regulative (EU) 2016/1388 o uspostavljanju mrežnih pravila za priključenje potrošača na prenosni sistem električne energije i Regulative (EU) 2016/1447 o uspostavljanju mrežnih pravila za zahtjeve za priključivanje na mrežu sistema za prenos jednosmjernom strujom visokog napona i jednosmjerno priključenih modula elektroenergetskog parka.

U cilju transponovanja Regulative (EU) 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetska infrastrukturu, pripremljen je Nacrt zakona o prekograničnim energetskim infrastrukturnim projektima, čije donošenje se očekuje u drugom kvartalu 2019. godine.

U toku 2017. i 2018. godine se intenzivno radilo na prenošenju Regulative (EU) 2016/1388 o uspostavljanju mežnih pravila za priključenje potrošača na prenosni sistem električne energije i Regulative (EU) 2016/1447 o uspostavljanju mrežnih pravila za zahtjeve za priključivanje na mrežu sistema za prenos jednosmjernom strujom visokog napona i jednosmjerno priključenih modula elektroenergetskog parka. S tim u vezi, pripremljene su dvije uredbe koje su dostavljene Vladi na usvajanje.

U cilju prenošenja i Regulative 347/2013 o smjernicama za Trans Evropsku energetska infrastrukturu pripremljen je nacrt Zakon o prekograničnim infrastrukturnim projektima čije donošenje očekuje u II kvartalu ove 2019. godine.

Direktiva 2009/119/EZ o obavezi održavanja minimalnih zaliha sirove nafte i/ili naftnih derivata biće implementirana donošenjem Zakona o snabdijevanju naftnim derivatima u slučaju poremećaja u snabdijevanju a koji je pripremljen od strane Minsitarstva ekonomije. Donošenje je planirano za IV kvarta 2019. godine.

U toku je izmjena Zakona o energetici i relevantnih podzakonskih akata u cilju ukidanja podsticaja povlašćenim proizvođačima električne energije iz obnovljivih izvora i zamjene istih sa novim tržišnim instrumentima. Unapređenje modela podsticanja proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora će biti urađeno u skladu sa zahtjevima novih direktiva EU i sugestijama Sekretarijata Energetske zajednice, čime će se uvažiti primjena novih efikasnijih tehnologija i stanje na tržištu električne energije.

U oblasti energetske efikasnosti Crna Gora je u prethodnom periodu ostvarila zavidan nivo harmonizacije pravnog okvira sa EU pravnim okvirom kroz donošenja Zakona o efikasnom korišćenju energije („Sl. list CG“ 57/2014) i pripadajućih podzakonskih akata (40 akata usvojeno u prethodnom periodu) i ocijenjena je kao lider na nivou Energetske zajednice. Ovo je dodatno unaprijeđeno kroz izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o efikasnom korišćenju energije koje je Vlada utvrdila sredinom decembra 2018. godine i čije usvajanje u Parlamentu se očekuje u I kvartalu tekuće godine. Za 2019. godinu je takođe planirano donošenje 4. Akcionog plana energetske efikasnosti što je takođe jedna od obaveza prema EU direktivama. Izrada novog akcionog plana je u toku i biće podržana od strane donatora: GIZ-ovog regionalnog fonda za energetska efikasnost (GIZ-ORF EE) i EBRD banke kroz Regionalni projekat energetske efikasnosti (REEP +). Izrada novog akcionog plana predstavlja jednu od ključnih aktivnosti za ovu godinu naročito što se radi o planu koji treba da da ocjenu ostvarenja indikativnog cilja energetske efikasnosti u proteklom devetogodišnjem periodu.

Tokom 2017. godine Ministarstvo održivog razvoja i turizma je sprovelo konkretne aktivnosti kako bi do trenutka pristupanja postigla potpunu usklađenost s pravnom tekovinom EU u oblasti klimatskih promjena, i to donošenjem Zakona o zaštiti klime u prvoj polovini 2019. godine. Takođe, Zakon o industrijskim emisijama je u proceduri donošenja.

8.2. Program za stvaranje regulatornih uslova za javno privatno partnerstvo

Ministarstvo finansija, je u prethodnom periodu sprovelo veli broj aktivnosti na izradi Zakona o javno-privatnom partnerstvu kojim bi se u značajnoj mjeri poboljšao poslovni ambijent u ulaganje u Crnoj Gori. Interes za javno privatno partnerstvo proizilazi iz koristi koje javni sektor može imati od stručnosti privatnog sektora u cilju povećanja efikasnosti, a dijelom i zbog ograničenih budžetskih sredstava, pa je u situaciji trenutne ekonomske krize ovaj model najefikasniji.

Partnerstvo se realizuje u oblastima gdje je država prepoznata kao nosilac usluga, a gdje prepoznaje sektore i Projekte gdje privatni sektor efikasnije može pružiti uslugu i investirati. Prilikom zasnivanja ovog odnosa od vitalnog je značaja prepoznati kredibilne investitore koji mogu realizovati planirane Projekte.

Zavisno od stepena edukacije zainteresovanih strana i političke volje, javno privatno partnerstvo može biti jedan od ključnih modela u budućim investicionim Projektima koji bi pomogli izlazak Crne Gore iz krize i

podstakli privredni rast. Partnerski odnos javnog i privatnog sektora u Crnoj Gori je poželjan, pa ipak, ključni elemenat za afirmaciju i razvoj ovog, još nedovoljno prisutnog instituta u Crnoj Gori, zahtijeva stvaranje i poboljšanje podsticajnog regulatornog okvira.

Predlog zakona o javno-privatnom partnerstvu je bio na javnoj raspravi, u periodu od 09.05-18.06.2018. godine. Ovaj Predlog zakona osnova je za dalje investicione aktivnosti, infrastrukturna ulaganja kao i poboljšanje ambijenta za investicije u oblastima od značaja za obavljanje poslova od javnog interesa.

Predlog zakona donosi novi model javnih ugovora koji će kombinovati autoritet javnih institucija, kao i znanje i vještine privatnog sektora, u cilju unaprjeđenja kvaliteta javnih radova, izgradnje i rekonstrukcije javne infrastrukture, i u konačnom povećavanju kvaliteta javnih usluga.

Osnovni cilj ovih ugovora sa aspekta javnih finansija jeste prenošenje na privanog partnera rizika, kao i finansijskih aranžmana koji ne bi dodatno opteretili javne finansije, kroz direktno budžetsko finansiranje ili zaduživanje.

Ovaj Zakon je korak za dalje unaprjeđenje preogovaračke pozicije Crne Gore u okviru pregovaračkog poglavlja 5 – javne nabavke, kroz potpuno transponovanje Direktive 2014/23/EU Evropskog parlamenta i vijeća o dodjeli ugovora o koncesiji, gdje je našim regulatornim okvirom izvršeno prepoznavanje novih instituta koncesije na javne radove i koncesije na javne usluge.

Ovaj Zakon u najkraćem donosi:

- Jasne procedure za pokretanje postupka javno-privatnog partnerstva, od ideje do predloga projekta uz pripremu tenderske dokumentacije i obaveznih elemenata analize opravdanosti, pojedinosti vezanih za javne pozive, do u konačnom odobravanju predloga projekta;
- U skladu sa međunarodnom praksom i direktivama, Predlog zakona uređuje i pitanje postupaka odabira privatnog partnera, zaštitom prava učesnika u postupku, izmjene ugovora i zaštitu javnog interesa uz poštovanje principa konkurentnosti, nediskriminacije i jednakog tretmana;
- Ovim Zakonom je regulatorno utvrđeno praćenje i nadzor zaključenih ugovora i shodno tome izvještavanje o dinamici realizacije projekata;
- U dijelu postizanja transparentnosti Predlog zakona donosi odredbe koje uređuju vođenje registra predloga projekata i registra ugovora;
- Predlogom zakona predviđeno je uspostavljanje Agencije za investicije Crne Gore kao centralnog tijela za cjelokupnu investicionu politiku (uključujući i JPP). Novo tijelo obuhvatiće poslove Agencije za promociju investicija (MIPA), Sekretarijata za razvojne projekte i operativne službe Savjeta za privatizaciju.

Predlog zakona prati i pripremljena detaljna Analizu uticaja propisa, sa posebnim osvrtom na implikacije propisa u dijelu rasta ekonomskih aktivnosti. Ključni projekti po ovom modelu, u skladu sa Analizom, očekuju se u dijelu infrastrukturnih ulaganja u sektorima saobraćaja, obrazovanja, zdravlja, ali i značajni projekti u dijelu komunalnih djelatnosti na lokalnom nivou. Infrastrukturni projekti preduslov su daljeg ekonomskog rasta posebno u sektora turizma, poljoprivrede i trgovine, stoga su multiplikativni efekti novih projekata posebno izraženi. Dalje, u skladu sa Analizom, projekti koji se realizuju po modelu javno-privatnog važan su preduslov daljih reformi fiskalne stabilnosti u cilju održavanja stabilnih javnih finansija kroz rast infrastrukturnih ulaganja, koja nemaju implikacije na rast budžetski izdataka.

Naime, obaveza usklađivanja sa direktivama i evropskim načelima praćena je preporukama kroz Izvještaj o napretku Crne Gore pa je to bio osnov za definisanje rješenja ovim propisom sa ciljem postizanja harmonizacije regulative u ovoj oblasti. Dodatno Predlog zakona obuhvatio je sugestije Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), Međunarodne finansijske institucije (IFC), kao i Evropskog ekspertskog centra za javno-privatno partnerstvo (EPEC).

8.3. Program podrške investicijama u OIE sa finansijsko održivim kriterijumima

Vlada Crne Gore se sagledavajući rezultate dosadašnjeg programa podsticanja proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije, kao i sve veće interesovanje za realizaciju projekata bez finansijskih

podsticaja, opredijelila za dalji razvoj energetskog sektora na bazi modela koji podrazumijeva razvoj projekata na tržišnim principima.

Ovakva politika razvoja zahtjeva da proizvođači iz OIE, koji su do sada uživali mogućnost podsticanja proizvodnje pomoću subvencionisane cijene za proizvedenu energiju, budu više izloženi tržišnim signalima, kako bi se obezbjedila ekonomična primjena OIE.

U cilju napuštanja koncepta feed - in tarifa, Vlada Crne Gore donijela je Uredbu o načinu ostvarivanja i visini podsticajnih cijena za električnu energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije, kojom se od 1. januara 2020. godine umanjuju postojeće tarife za električnu energiju proizvedenu u objektima koji koriste obnovljive izvore energije i objektima za visokoefikasnu kogeneraciju.

8.4. Program razvoja regulatorne agencije za energetiku

U Crnoj Gori regulatornu funkciju obavlja Regulatorna agencija za energetiku (RAE) na način sličan regulatorima u EU, a u skladu sa Sporazumom o formiranju Energetske zajednice i direktivama EU.

U skladu sa Zakonom o energetici, RAE je osnovana kao samostalna, funkcionalno nezavisna i neprofitna organizacija, koja vrši javna ovlašćenja koja su joj povjerena i ima svojstvo pravnog lica sa pravima, obavezama i odgovornostima utvrđenim Zakonom i Statutom RAE.

Usvajanjem novog Zakona o energetici RAE je sprovela značajan broj aktivnosti na donošenju ili izmjeni velikog broja akata za čije je donošenje ovlašćena.

Akti koje je donijela Agencija i akti na koje je dala saglasnost u periodu 2016-2018. godina

2016. godina

Donijeto:

- Metodologija za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i naknade za rad operatora tržišta električne energije ("Službeni list CG", broj 41/16);
- Pravila za izradu i praćenje realizacije desetogodišnjih planova razvoja prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 43/16, 90/17 i 85/18);
- Pravila za izradu i praćenje realizacije desetogodišnjeg plana razvoja distributivnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 43/16 i 85/18);
- Metodologija za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 43/16, 1/17, 21/17, 33/17, 34/17, 90/17, 10/18 i 85/18);
- Metodologija za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 43/16, 83/16, 21/17, 33/17, 34/17, 90/17, 10/18 i 85/18);
- Metodologija za utvrđivanje cijena, rokova i uslova za pružanje pomoćnih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 44/16 i 40/17);
- Metodologija za utvrđivanje načina obezbjeđivanja sredstava za rad Agencije ("Službeni list CG", br. 44/16 i 70/16);
- Pravila za utvrđivanje statusa zatvorenog distributivnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 48/16 i 61/17);
- Regulatorni kontni plan ("Službeni list CG", broj 48/16);
- Odluka o utvrđivanju sadržaja obrasca za dostavljanje podataka o potrošnji ("Službeni list CG", broj 50/16);
- Pravila za poravnanje razlike između opravdanih i ostvarenih prihoda i utvrđenih troškova između licenciranih operatora distributivnog sistema ("Službeni list CG", broj 50/16);
- Pravila o licencama za obavljanje energetskih djelatnosti ("Službeni list CG", br. 50/16, 30/18 i 75/18);
- Pravila o promjeni snabdjevača krajnjih kupaca električne energije ("Službeni list CG", broj 50/16);
- Pravila o sertifikaciji operatora prenosnog sistema ("Službeni list CG", broj 50/16);
- Opšti uslovi za snabdijevanje električnom energijom ("Službeni list CG", broj 70/16);
- Odluka o sadržaju Godišnjeg izvještaja o ostvarenju Plana proizvodnje električne energije za povlašćenog proizvođača za prethodnu godinu ("Službeni list CG", broj 74/16);

- Pravila o uslovima za izdavanje odobrenja na osnovu kojih proizvođači i snabdjevači električne energije mogu snabdijevati kupce preko direktnog voda ("Službeni list CG", broj 78/16);
- Metodologija za utvrđivanje cijena za korišćenje prenosnog ili distributivnog sistema električne energije koje plaćaju korisnici direktnog voda kada je vod priključen na prenosni ili distributivni sistem ("Službeni list CG", broj 78/16);
- Pravila za funkcionisanje snabdjevača poslednjeg izbora i ranjivih kupaca ("Službeni list CG", broj 83/16);
- Metodologija za utvrđivanje cijena koje primjenjuje snabdjevač poslednjeg izbora i ranjivih kupaca ("Službeni list CG", broj 83/16).

2017. godina

Donijeto:

- Pravila za korekcije cijena i naknada ("Službeni list CG", br. 13/17 i 46/17);
- Pravila o čuvanju povjerljivosti komercijalno osjetljivih informacija koje koriste operatori sistema ("Službeni list CG", broj 28/17);
- Pravila za rješavanje sporova putem arbitraže ("Službeni list CG", broj 42/17);
- Odluka o utvrđivanju liste arbitara ("Službeni list CG", broj 50/17);
- Pravila o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom ("Službeni list CG", broj 50/17).

Odobreno:

- Metodologija za utvrđivanje naknada za priključenje na distributivni sistem električne energije ("Službeni list CG", br. 7/17, 44/17, 78/17 i 24/18);
- Pravila mjerenja u distributivnom sistemu električne energije ("Službeni list CG", broj 7/17);
- Metodologija za obračun i naplatu neovlašćeno preuzete električne energije ("Službeni list CG", broj 7/17);
- Pravila za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 15/17);
- Pravila za sprovođenje postupka otkrivanja, utvrđivanja i sprječavanja neovlašćenog korišćenja električne energije ("Službeni list CG", broj 15/17);
- Program mjera za primjenu nediskriminatorskih uslova za pristup distributivnom sistemu električne energije ("Službeni list CG", broj 38/17);
- Tržišna pravila ("Službeni list CG", broj 44/17);
- Pravila za rad balansnog tržišta električne energije ("Službeni list CG", broj 44/17);
- Imenovanje ovlašćenog lica za praćenje realizacije Programa mjera primjene nediskriminatorskih uslova za pristup distributivnom sistemu električne energije ("Službeni list CG", broj 46/17);
- Pravila o primjeni transparentne procedure upravljanja zagušenjima i alokacijom prekograničnih kapaciteta za prenos električne energije ("Službeni list CG", broj 54/17);
- Formularni ugovori DOO "Crnogorski operator tržišta električne energije" Podgorica ("Službeni list CG", broj 65/17);
- Usaglašena pravila dodjeljivanja dugoročnih prava prenosa na granicama zone nadmetanja koje opslužuje SEE CAO i Pravila za eksplicitnu dnevnu dodjelu kapaciteta na granicama zone nadmetanja koje opslužuje SEE CAO (odobrena Odlukom Agencije broj 17/2190-3 od 29.09.2017. godine);
- Pravila za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 80/17 i 90/17);
- Format formularnih ugovora kojim se uređuju međusobni odnosi operatora distributivnog sistema i korisnika distributivnog sistema ("Službeni list CG", broj 86/17);
- Odluka o određivanju naknada za priključenje na distributivni sistem električne energije ("Službeni list CG", br. 90/17 i 24/18).

2018. godina

Donijeto:

- Odluka o izdavanju sertifikata AD Crnogorski elektroprenosni sistem Podgorica, kao operatoru prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 30/18).

Odobreno:

- Pravila za odlučivanje po prigovorima kupaca priključenih na distributivni sistem ("Službeni list CG", broj 10/18);
- Metodologija za utvrđivanje naknada za priključenje na prenosni sistem električne energije ("Službeni list CG", broj 14/18);
- Odluka o utvrđivanju jediničnih cijena i koeficijenata za utvrđivanje naknade za izvođenje priključka na prenosni sistem električne energije ("Službeni list CG", broj 17/18).

8.5. Program monitoringa ispunjavanja međunarodnih obaveza u vezi organizacije sektora energetike

Ugovorom o formiranju Energetske zajednice Crna Gora se obavezala da učestvuje u stvaranju stabilnog i jedinstvenog tržišta koje će osigurati pouzdano snabdijevanje električnom energijom i gasom i privlačenje novih investicija u sektor energetike, istovremeno vodeći računa o energetske efikasnosti i korišćenju obnovljivih izvora energije. Početak ostvarivanja ovih ciljeva je osiguravanje implementacije pravne tekovine Evropske unije – direktiva i regulativa za oblasti: snabdijevanja električnom energijom i gasom, energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije, konkurencije, zaštite životne sredine, klimatskih promjena, nafte i statistike.

Jedna od glavnih obaveza je bilo i razdvajanje distributivnog sistema električne energije. Tako je, u skladu sa odredbama Zakona o energetici i Zakona o privrednim društvima, Skupština akcionara EPCG donijela je 23.06.2016. godine Odluku o osnivanju Društva s ograničenom odgovornošću "Crnogorski elektrodistributivni sistem" Podgorica (CEDIS). CEDIS od 1.07.2016. godine posluje kao posebno pravno lice u 100% vlasništvu EPCG, koje je osnovano radi obavljanja djelatnosti distribucije električne energije u okviru jedinstvenog elektroenergetskog sistema Crne Gore. Agencija je odobrila Program mjera za primjenu nediskriminativnih uslova za pristup distributivnom sistemu električne energije u junu 2017. godine.

U cilju otklanjanja jednog od bitnijih prepreka za prekograničnu razmjenu električne energije Agencija je donijela Odluku 24.04.2018. godine kojom je Akcionarskom društvu Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES), izdala sertifikat, kao operatoru prenosnog sistema električne energije.

U cilju uspostavljanja organizovanog tržišta električne energije, polovinom 2017. godine osnovana je Berza električne energije DOO (BELEN). Predstavници elektroenergetskih kompanija EPCG, CGES i COTEE 21.06.2017. potpisali su Ugovor o osnivanju i Statut preduzeća Berza električne energije DOO. Procedura registracije ovog preduzeća kod Centralnog registra privrednih subjekata je okončana 7.08.2017. godine.

Takođe, jedan od glavnih izazova biće stvaranje uslova za otvaranje tržišta i pripremu podzakonskih akata koji će omogućiti promjenu snabdjevača i osigurati da kvalifikovani potrošači mogu efikasno da koriste svoja prava. Radi stvaranja uslova za funkcionisanje tržišta električne energije, Regulatorna agencija za energetiku je, pored ostalog, donijela Pravila o promjeni snabdjevača krajnjih kupaca električne energije ("Službeni list CG", br. 50/16), Opšte uslove za snabdijevanje električnom energijom ("Službeni list CG", br. 70/16) i Pravila o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom ("Službeni list CG", br. 50/17).

U cilju stvaranja uslova da kupci mogu efikasno da koriste svoja prava, EPCG- Funkcionalna cjelina Snabdijevanje donijela je Pravila za odlučivanje po prigovorima kupaca priključenih na distributivni sistem ("Službeni list CG", br. 10/18), kojima se uređuje postupak, način i rokovi za odlučivanje snabdjevača električnom energijom po prigovorima kupaca električne energije priključenih na distributivni sistem.

Realizacija Projekata za dovođenje gasa u Crnu Goru je pod pažnjom Energetske zajednice i mišljenje je da je utvrđen adekvatan pravni okvir koji će omogućiti izgradnju infrastrukture te da je neophodno institucionalno ojačati kapacitete regulatora i operatora prenosnog sistema gasa u cilju potpune spremnosti za započinjanje funkcionisanja ove oblasti energetike. Crnoj Gori je u sklopu desetog poziva Investicionog okvira za Zapadni Balkan (Western Balkan Investment Framework) odobren grant u iznosu od 550.000 eura za izradu Studije „Master plan gasifikacije Crne Gore – Prioritetni projektni portfolio u Crnoj Gori“. U

cilju stvaranja uslova za razvoj tržišta gasa, Vlada je na sjednici od 22.06.2017. godine donijela Master plan razvoja gasnog transportnog sistema (gasifikacije) Crne Gore s Izvještajem o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i Smjernicama za planiranje prioriternih investicija u projekte gasovoda.

Ovaj plan će bliže analizirati potrebe Crne Gore za potrošnjom gasa i način razvijanja gasne infrastrukturne mreže, kao i institucionalne mjere koje je potrebno sprovesti. Rad na Projektu izrade Master plana gasifikacije počeo je u novembru 2014. godine.

U skladu sa prijedlogom novog Zakona o energetici, RAE je dužna da obavještenje o imenovanju operatora prenosnog sistema i odluku o sertifikaciji sa pratećom dokumentacijom na osnovu koje je odluka donijeta dostavi nadležnom organu Energetske zajednice.

U Implementacijom izvještaju za 2018. godinu, koji priprema Sekretarijat Energetske zajednice je konstatovano da je Crna Gora najviše postigla u preuzmanju i implementaciji pravne tekovine i da je zemlja ugovornica koja nema pokrenut prekršajni postupak, ali da će morati da prati buduće, sve zahtjevnije, promjene Evropske unije u oblastima električne energije, gasa, nafte, obnovljivih izvora energije (OIE), energetske efikasnosti, zaštite životne sredine i klime.

U narednom periodu, Crna Gora će morati da nastavi sa implementacijom preostalih mjera iz Trećeg energetskog paketa u područjima gdje je taj nivo nizak, kao što su naftni derivati i klima, što podrazumijeva donošenje Zakona o obaveznim rezervama naftnih derivata i izrade relevantnog zakonodavstva u oblasti klime s obzirom da je Crna Gora potpisnica Pariškog sporazuma.

RAE je ojačala kapacitete u oblasti gasa, osnovana je novu službu koja se bavi pitanjima iz oblasti tržišta gasa. Takođe, realizovane su značajne aktivnosti u okviru Projekta Jonsko-jadranskog gasovoda.